

Pro Gradu-tutkielma
Maantiede
Kulttuurimaantiede

IHMISSALAKULJETUS JA IHMISKAUPPA HELSINGIN SANOMISSA
JA DAGENS NYHETERISSÄ

Tiina Jääskeläinen

2010

Ohjaaja: Pauliina Raento

HELSINGIN YLIOPISTO
MAANTIETEEN LAITOS

PL 64 (Gustaf Hällströmin katu 2)
00014 Helsingin yliopisto

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	2
2. Tutkimuksen näkökulmat.....	5
Poliittinen maantiede.....	5
Moraalin maantiede.....	10
Rajat, EU ja ihmisten salakuljetus	13
Salakuljetukseen vaikuttavat seikat.....	17
Moraali, mittakaava ja ihmisten kauppa.....	20
Ihmisten salakuljetus ja kauppa uutisaiheina.....	26
3. Aineisto ja menetelmät.....	30
Aineisto.....	30
Aineiston rajaaminen ja kerääminen.....	33
Aineiston käsittely.....	37
Aineiston piirteet ja sisällönanalyysi.....	37
Asiayhteydet ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevissä lehtijutuissa.....	41
Aineiston käsittely diskurssianalyysin avulla.....	45
4. Analyysin tulokset.....	51
Ihmisten salakuljetus ja kauppa uhkakuvina.....	51
Mielikuvat EU:sta ja analyysivaltioiden aktiivisuus EU:ssa.....	57
Maahanmuuttajat syynissä.....	63
Alue- ja sektorin oston ja ihmisten kaupan suhdetta käsittelevissä uutisissa.....	69
Ihmisten kaupan uhrin suojelun kohteina – vai uhkina hekin.....	79
Keskustelu maailmanlaajuisesta inhimillisyydestä.....	83
5. Tarkastelu.....	87
Kirjallisuus.....	92
Viitatu arkistolähteet.....	101
Helsingin Sanomat.....	101
Dagens Nyheter.....	103

1. Johdanto

Ihmisten salakuljetusta ja kauppaa on käsitelty eri tiedotusvälineissä varsinkin tämän vuosituhatvuotisen puolella. Uutisoinnin lisääntymisestä huolimatta kumpaakaan ilmiötä käsittelevien uutisten sisältöä ei ole tietääkseni tutkittu Suomessa ja etenkin ihmiskauppaa käsittelevien uutisten tutkiminen on ollut hyvin vähäistä myös ulkomailla. Suuren mediahuomion ja vähäisen tutkimuksen takia kiinnostuin selvittämään, miten ilmiötä käsitellään uutisissa.

Tämä työ on tapaustutkimus lukijakunnaltaan verrattavissa olevan suomalaisen ja ruotsalaisen sanomalehden ihmisten salakuljetusta ja kauppaa koskevasta uutisoinnista, jota lähestyn poliittisen maantieteen näkökulmasta. Ihmisten salakuljetusta ja kauppaa kannattaa tarkastella poliittisen maantieteen näkökulmasta useammasta syystä. Ensiksi, salakuljetusta ei ole ilman valtion rajaa, jonka yli jotain voidaan salakuljettaa.

Maailmanjärjestelmä nojaa valtioihin tai muihin hallinnollis-poliittisiin yksiköihin, joilla on suvereeni valta päättää, minkä tai kenen sallitaan ylittää raja. Salakuljetus on seurausta siitä, että laittomaksi määritellylle hyödykkeelle löytyy rajan toiselta puolelta kysyntää ja toiselta puolelta tarjontaa. Ihmisten salakuljetusta ei yhtä lailla olisi olemassa ilman valtioiden oikeutta rajoittaa muiden kuin omien kansalaisten pääsyä alueelleen. Salakuljetus näin yhtäältä osoittaa, mihin saakka valtion lainsäädännöllinen ja alueellinen valta ulottuu ja miten tärkeitä valtioiden rajat ovat. Toisaalta salakuljetuksen olemassaolo vastatoimista huolimatta ”uhmaa” valtion vakautta ja osoittaa, kuinka mahdotonta tilaa on rajata ja valvoa poliittisista päätöksistä huolimatta (Jones ym. 2004: 33).

Toiseksi, rajaseudut ovat usein alttiita rikollisuudelle. Varsinkin kansainvälisten eli useamman kuin yhden valtion alueella tehtyjen rikosten ennaltaehkäisemiseen ja selvittämiseen vaaditaan tehokasta rajavalvontaa ja paikallispoliisin työtä, jotka puolestaan perustuvat kansainvälisiin valtioiden välisiin sopimuksiin (Ceccato & Haining 2004: 810). Tämä pätee erityisesti kyseisiin ilmiöihin, koska ihmisten salakuljetuksen ja kaupan määritelmät ovat sellaisenaan otettu useissa maissa osaksi kansallista lainsäädäntöä vasta sen jälkeen kun ne vuosituhatvuotisen vaihteessa määriteltiin kansainvälisessä Palermon sopimuksessa.

Palermon sopimuksessa ihmisten salakuljetukseksi katsotaan laittoman maahantulon järjestäminen tai laittoman maassa oleskelun mahdollistaminen. Ihmisen salakuljetus eroaa ihmisen kaupasta sillä, että salakuljetettava on mukana vapaaehtoisesti, maksaa päästäkseen toiseen maahan ja kuljetuksen jälkeen jatkaa oleskeluaan

kohdemaassa ilman velkavankeutta. Ihmisten salakuljetus hyödyttää sekä kuljettajaa että kuljetettavaa ja se määriteltiin Palermon sopimuksessa rikokseksi valtiota vastaan (Kansainvälisen... 2007b).

Ihmiskauppaan puolestaan sisältyy aina hyväksikäyttötarkoitus ja eriasteinen vallan väärinkäyttö, kuten väkivalta, uhkailu, harhaan johtaminen tai haavoittuvan aseman hyödyntäminen. Siihen luetaan kaikki kaupan vaiheet eli värvääminen, kuljetus ja itse hyväksikäyttö, eikä ihmiskauppa edellytä valtion rajan ylittämistä. Hyväksikäytöksi katsotaan toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoitukseen, muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö, orjuus sekä pakottaminen orjuuden kaltaisiin oloihin ja elinten poistamiseen. Ihmiskaupassa rikos näin ollen kohdistuu henkilöön eli kyseessä on vakava ihmisoikeusloukkaus (Kansainvälisen... 2007a).

Vaikka ilmiöiden väliset erot on määritelty Palermon sopimuksessa tarkoin, niitä on käytännössä hankalaa erottaa toisistaan. Ensiksi, ihmiskaupan uhri tulee usein salakuljettaa paikkaan, jossa hyväksikäyttö tapahtuu. Toiseksi, henkilöt, jotka uskovat tulevansa vaan salakuljetetuksi, joutuvat usein ihmiskaupan uhreiksi (Rijken 2003: 72). Lisäksi molemmista laittoman toiminnan muodoista on erittäin hankala saada täsmällistä tietoa, koska rikoksen eri vaiheet jakautuvat useiden maiden välille ja muuttuvat nopeasti salakuljetusmahdollisuuksien sekä kysynnän ja tarjonnan mukaan (Lehti & Aromaa 2002: 114).

Kolmanneksi ilmiöitä kannattaa tarkastella poliittisesta näkökulmasta sen takia, että niistä vallassa olevat käsitykset ja niistä käytävä keskustelu viestivät, mitä merkityksiä ilmiöille analyysivaltioissa annetaan, jolloin esimerkiksi tiedotusvälineiden tarjoama tieto heijastelee yhteiskuntaa ja sen poliittista asemaa (Craine 2007).

Kiinnostukseni kohteinani ovat lehtiuutisten asiayhteydet, lehtien välittämien todellisuuksien mittakaavat ja lehtiteksteissä ilmenevät identiteetit. Koska identiteettejä ei ole olemassa ilman rajoja (Newman 2008: 123–130), tarkastelen myös, miten artikkeleissa ilmeneviä identiteettejä rajataan ja millaisia valta-asetelmia eri toimijoiden välille uutisteksteissä rakentuu. Täydennän poliittisen maantieteen näkökulmaani moraalin maantieteellä, koska moraalin maantieteelle tärkeä kysymyksenasettelu, miten tietyt asiat tai ihmiset sijoitetaan tiettyyn tilaan (Cloke 2002: 589), liittyy olennaisesti ilmiöitä käsittelevien uutisten sisältöihin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Missä konteksteissa ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsitellään Suomen ja Ruotsin lukijakunnaltaan suurimmassa sanomalehdessä?
- 2) Missä mittakaavassa ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsitellään?
- 3) Millaisia identiteettejä toimijoille artikkeleissa tuotetaan eri mittakaavoissa, miten näitä identiteettejä rajataan ja millaisia valta-asetelmia toimijoiden välille rakennetaan?
- 4) Miten teksteissä vaikuttavat niitä ympäröivän yhteiskunnan moraalinäkemykset?
- 5) Mitä Suomen ja Ruotsin välisistä yhtäläisyyksistä ja eroista voidaan päätellä?

Työssäni toistuvat useasti poliittisen maantieteen avainkäsitteet tila, alue, identiteetti, raja ja edellisten käsitteiden mittakaava. Käyn tämän vuoksi toisessa luvussa läpi, mitä kyseisillä käsitteillä tarkoitetaan poliittisessa maantieteessä ja tässä työssä. Etenen sitten moraalin maantieteeseen, jonka yhteydessä käyn läpi, miten edellä mainittujen käsitteiden mittakaava liittyy moraalin maantieteeseen. Vastaavasti käyn läpi, miten poliittinen maantiede, poliittisen maantieteen ydinkäsitteet ja moraalin maantiede liittyvät tarkasteltaviin ilmiöihin eli ihmisten salakuljetukseen ja kauppaan. Jotta ilmiöt itsessään eivät jää käsittelyn ulkopuolelle, kerron toisessa luvussa myös lyhyesti, mikä on tämänhetkinen ihmisten salakuljetus- ja kauppatilanne etenkin Euroopassa ja analyysimaissa. Koska keskityn työssä analysoimaan ilmiöistä käytävää keskustelua joukkotiedotusvälineissä, tarkastelen luvun lopussa vielä, miten uutisointia niistä on aiemmin tutkittu poliittisessa maantieteessä ja viestinnän alalla.

Kolmannessa luvussa käsittelen aineistoa ja menetelmiä, jolloin kerron tarkemmin, miksi valitsin aineistoksi sanomalehdet, miten rajasin ja keräsin aineiston, mitä haasteita aineiston keräämiseen liittyi ja kuvailen lopullisen aineiston. Menetelmäosiossa kerron, mitä ovat aineiston käsittelyssä käyttämäni menetelmät sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi, miten kahden eri maan aineistoja oli mahdollista vertailla, mitä näkökulmia ja lähtöoletuksia kyseiset menetelmät pitävät sisällään ja miten sovelsin menetelmiä ja näkökulmia tässä työssä.

Neljännessä luvussa perehdyn aineistoista löytyneisiin puhetapoihin ja tulkitsen niitä viitekehyksen näkökulmasta. Viimeisessä luvussa tarkastelen, mitkä olennaisimmat asiat nousivat tuloksista esille, mihin tuloksia voidaan soveltaa ja miten aiheen tarkasteluun voi myöhemmin syventyä.

2. Tutkimuksen näkökulmat

Poliittinen maantiede

Poliittisessa maantieteessä ollaan tiivistetysti sanottuna kiinnostuneita poliittisten prosessien ulottuvuudesta tilassa. Poliittisen maantieteen käsikirjan *A companion to political geography* kirjoittajat John Agnew, Katharyne Mitchell ja Gearóid Ó Tuathail (2008: 2–4) määrittelevät tutkimusalan avainkysymyksiksi, miten ihmiset muodostavat eri tasoisia poliittisia alueita, mihin alueet rajautuvat ja miten niiden asemat muuttuvat, kuinka maailman poliittinen järjestys, poliittiset liikkeet ja poliittinen vastarinta muuttuvat ajassa ja tilassa sekä kuinka koko maailman poliittinen kartta muodostetaan.

Agnew, Mitchell ja Ó Tuathail jakavat poliittisen maantieteen kolmeen eri suuntaukseen. Ensimmäisessä eli *tila-analyttisessä suuntauksessa* tutkitaan esimerkiksi äänestystuloksia ja kansainvälisiä konflikteja mallintamalla, miten valta jakaantuu tilassa. *Poliittis-taloudellisessa suuntauksessa* tutkitaan, miten maailman historiallinen järjestys, suurvaltojen asemat ja uusi geopoliittinen järjestys vaikuttavat alueiden nykyisiin valta-asemiin maailmanjärjestelmäteoria tästä hyvänä esimerkkinä. Kolmannessa *postmodernismissä suuntauksessa* valtaa tutkitaan alueella vallitsevien kertomusten ja tarinoiden avulla, joiden katsotaan representoivan eli heijastavan alueen poliittista valta-asemaa ja siellä vallitsevia maailmankuvia. Postmodernismissä suuntauksessa esimerkiksi konflikteja tutkitaan konfliktien eri osapuolten kertomusten avulla ja alueellisen identiteetin katsotaan rakentuvan yhteisistä tarinoista ja vallitsevista näkemyksistä.

Huomioni kiinnittyy tässä työssä lähinnä viimeiseksi mainittuun postmoderniin suuntaukseen, sillä minua kiinnostavat, miten ihmisten salakuljetus ja -kauppa esitetään Suomessa ja Ruotsissa. Suomalainen ja ruotsalainen valta-asemaa nauttiva sanomalehti ovat tässä tapauksessa välineitä, jotka heijastelevat kyseisissä valtioissa vallitsevia näkemyksiä ilmiöistä. Työn keskeisimpiä poliittisia alueita ovat ne tilat, joita Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevissä uutisissa kuvataan.

Tila merkitsee tässä työssä kulttuurimaantieteilijä Doreen Massey (2005: 9) teorisoinnin pohjalta eri tasoilla toteutuvan ihmisten välisen vuorovaikutuksen tuotosta. Se on sosiaalinen ulottuvuus, joka sisältää moninaisuutta ja joka muuttuu ajassa. Tila ei siis ole pysyvä, vaan ihmiset tuottavat sitä jatkuvasti. Määriteltäessä alueita, identiteettejä ja rajoja sekä kotimaisessa että ulkomaalaisessa kirjallisuudessa viitataan usein alue- ja

poliittisen maantieteen tutkija Anssi Paasiin ja erityisesti hänen Suomen ja Venäjän rajaseutua käsittelevään tutkimukseen vuodelta 1996 (Paasi 1996). Nojaan tämän takia itsekin kyseisissä termeissä hänen määrittelyihin identiteeteistä ja rajoista. Lisäksi tukeudun käsitteissä muun muassa moraalin maantieteen edelläkävijä Robert Sackin teokseen *Human territoriality* (1986), josta myös Paasi (2008) ottaa mallia.

Paasin (2008: 109) mukaan alueella tarkoitetaan ihmisen, ihmisryhmän tai ihmisinstituutioiden hallitsemaa tilaa, jonka olemassaolo riippuu aineellisista, toiminnallisista ja symbolisista elementeistä. Aineellisilla elementeillä hän tarkoittaa ennen kaikkea maa-alueita, joka usein on edellytys kahdelle jälkimmäiselle, toiminnalla hän viittaa muun muassa alueen hallintaan ja symbolisilla elementeillä hän tarkoittaa esimerkiksi alueen identiteettiä. Robert Sack (1986) jakaa alueen edellytykset Paasin tavoin kolmeen elementtiin joskin hieman eri tavalla. Hänen mukaansa alueeseen kuuluvilla ihmisillä tulee olla keskinäinen käsitys alueen olemassaolosta ja heidän välillään on oltava kommunikaatiota, jolla aluetta ylläpidetään ja se rajataan muista alueista. Lisäksi alueen edellytys on, että sitä pystytään hallitsemaan. Eri tasoisia alueita ei siis ole olemassa sellaisenaan, vaan ihmiset luovat ne sosiaalisesti antamalla tilalle merkityksiä, järjestämällä tilaa vuorovaikutuksen ja vallankäytön avulla sekä rajaamalla sitä muusta tilasta. Hallitsemalla tilaa, ihmiset käyttävät valtaa myös alueella oleviin ihmisiin.

Paasi ja Sack viittaavat symbolisilla elementeillä ja yhtenäisyyden tunteella identiteettiin, jolla tarkoitetaan keskinäistä yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden tunnetta suhteessa johonkin muuhun. Identiteetin rakentumiseen vaaditaan siten yhtäältä ryhmän sisäisiä yhtäläisyyksiä, kuten kokemuksia, tapoja ja arvoja, jotka asetetaan vastakkain toisen ulkopuolisen ryhmän kanssa (Salmensivu 2001: 37). Alueellinen identiteetti rakennetaan rajojen avulla luomalla merkityksiä rajojen sisäisestä samankaltaisuudesta ja rajojen ulkopuolisesta erilaisuudesta. Rajat toimivatkin narratiivisesti eli ne elävät keskusteluissa ja teksteissä, joissa rakennetaan mielikuvia meistä ja muista. Alueet tai alueelliset identiteetit sen enempää kuin niiden väliset rajat eivät ole pysyviä, vaan ne ovat historiallisen prosessin tuloksia, joiden olemassaolosta keskustellaan jatkuvasti ja jotka joskus katoavat (Newman & Paasi 1998: 186–201). Ne ovat päällekkäisiä, yhtäaikaista ja monikerroksisia ja ne vaihtelevat kontekstin mukaan, jolloin asiayhteydestä riippuen ihminen voi tuntea olevansa esimerkiksi maailmankansalainen, eurooppalainen, valtion tai itsehallintoalueen kansalainen tai pikkukaupungin asukas (Kaplan 1999: 32–49).

Rajat ovat olleet poliittisen maantieteen tutkimuksessa avainasemassa. Perinteisessä rajamaantieteessä kiinnitettiin huomiota valtioiden välisten rajojen luokitteluun ja siihen, miten ihmisten toiminta eroaa rajojen molemmilla puolilla. Sittemmin rajatutkimuksessa on globalisaation seurauksena tutkittu lisääntyvää rajaliikennettä, kuten kansainvälistä kauppaa, muuttoliikkeitä ja rajat ylittävää yhteistyötä (Newman 2008: 123–130). 1990-luvulla edelleen globalisaatio ja lisäksi etenkin Neuvostoliiton hajoaminen ja Länsi-Euroopan yhdentymisen haastoivat valtioiden välisiä rajoja ja niiden roolia, minkä seurauksena rajatutkimus on lisääntynyt ja tutkijat ovat kiinnostuneempia esimerkiksi eritasoisista identiteeteistä (Jukarainen & Eskelinen 2005). Jukarainen ja Eskelinen (2005) toteavatkin, että juuri rajojen merkitystä haastavat ylikansalliset prosessit ovat aikaansaaneet rajatutkimuksen lisääntymisen. Samoin esimerkiksi Paasi (2008: 111), Newman & Paasi (1998) ja Massey (2004) ovat todenneet, että vaikka ylikansallisen toiminnan merkitys onkin suuri, niin paikan tai valtionrajojen merkitys ei ole kadonnut, vaan pikemmin niiden sijainti ja mittakaava muuttuvat ja niiden merkitykset monimutkaistuvat.

Identiteettejä, alueita ja rajoja ei voida tulkita toisistaan irrallaan, koska ihmiset tuottavat niitä symbolisesti joka päivä. Esimerkiksi puhetavat, nimet, symbolit, kuten liput ja valtioiden välisten rajojen merkit, sekä paikalliset juhlapäivät ovat kaikki sosiaalisia käytäntöjä, joilla ihmiset tuottavat ja ylläpitävät identiteettejä ja rajoja. Alueiden ylläpitämiseen tarvitaan puolestaan instituutioita, kuten politiikkaa, hallintoa, taloutta, koulutusta sekä joukkotiedotusvälineitä (Paasi 2008: 113).

Identiteetin, rajan ja mittakaavan tarkastelu sosiaalisesti, poliittisesti ja hallinnollisesti tuotettuina on seurausta yhteiskuntatieteissä tapahtuneesta konstruktionistisesta käännteestä (Delaney & Leitner 1997: 94). Konstruktionismi tarkoittaa sitä, että todellisuus rakennetaan kielellisiin käytäntöihin ja kieleen sidottujen merkitysten avulla. Viestimien eli tässä tapauksessa sanomalehtien, rooli ei siis ole pelkästään kirjoittaa ja toistaa ”oikeaa” todellisuutta, vaan ne myös tuottavat ja ylläpitävät tietynlaista todellisuutta (Hall 1992: 159). Kehityskulkua kutsutaan maantieteessä myös *kulttuuriseksi*, *tekstuaaliseksi*, *kielelliseksi* tai *diskursiiviseksi käännteeksi*. Edellä mainitun muutoksen lisäksi se tarkoittaa muun muassa sitä, että kulttuurimaantieteilijät tulkitsevat kieltä maantieteellisen todellisuuden ja valtasuhteiden ilmentäjänä ja käyttävät enemmän laadullisia menetelmiä. Lisäksi tutkitaan yhä enemmän yksilöiden kokemusmaailmoja, miten yksilöt representaatiota eli esitetään sekä sukupuolen ja sukupuoliroolien merkitystä (Vuolteenaho 2002: 242).

Kulttuurisen käänteeseen yksi keskeisimpiä käsitteitä on *diskurssi*, jota maantieteessä tulkitaan erityisesti ranskalaisen filosofi Michel Foucault'n työn pohjalta. Foucault tarkoittaa diskursseilla tiedollisia järjestelmiä, joiden perusteella asioille annetaan merkityksiä ja jotka vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen. Diskurssi on siis tietoa maailmasta, joka vaikuttaa, miten ihmiset ymmärtävät ympäröivää maailmaa ja toimivat tiedon perusteella. Tietojärjestelmät ovat aina sidoksissa valtaan, jolloin valtaa ei ymmärretä vain ylhäältä alaspäin suuntautuvana, vaan valtaa on kaikkialla, missä on ihmisiä ja näin ollen myös tietojärjestelmiä. Diskurssit syntyvät aina valta-asetelmien kautta, joten tieto tai totuuksiksi koetut asiat juurtuvat rakenteisiin sitä kautta, kenellä on ollut valtaa osoittaa omat näkemyksensä todeksi. Ihmiset eivät näin ollen vain synny toimijoiksi, vaan toimijat ja maailmannäkemykset tuotetaan historiallisen prosessin tuloksena. Analysoidessa diskursseja tarkoitetaan valitussa aineistossa toistuvaa kielenkäyttöä tai puhetapaa, jonka katsotaan olevan sosiaalisen käytännön ja tiedon muoto (Rose 2001: 135–139).

Kehityskulku on ollut sama myös poliittisen maantieteen osa-alueessa geopolitiikassa, jossa käsitteet identiteetti, rajat ja alue ovat keskeisiä. Kriittisen geopolitiikan tutkija Sami Moisio (2000: 120–121) mukaan edelliset käsitteet yhdistyvät politiikkaan siten, että geopolitiikassa ei ole riidattomia tosiasioita, vaan geopolitiikka on suuri joukko erilaisia keskenään kilpailevia tulkintoja rajoista, alueista ja identiteeteistä, jolloin alueet rakentuvat jatkuvan poliittisen keskustelun tuloksina eli osana ”geopolitikointia”. Geopoliittinen toiminta on siten politiikkaa, jossa taistellaan eri tasoisten alueiden vallasta jäsentämällä ympäröivää maailmaa toimijoiden arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. Etenkin kriittisessä geopolitiikassa tutkitaan (Moisio 2003: 17–35), miten alueen sisäistä ja ulkoista tilaa rakennetaan, miten identiteettipoliittikan rajoja tuotetaan kyseisistä käsitteistä käytävän poliittisen keskustelun avulla sekä miten eri osapuolten käyttämä kieli muuttuu kontekstin vaihdellessa. Koska ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevät uutiset ovat osa sitä keskustelua, joilla tiloja ja identiteettejä tuotetaan poliittisesti kohti alueellisia päämääriä eli osana *geopolitikointia*, geopolitiikka tarjoaa hyvää pohjatietoa analyysiä varten.

Alueet ja identiteetit ovat päällekkäisyyksien lisäksi hierarkkisia, joten niiden mittakaava sekä niitä erottavien ja yhdistävien rajojen mittakaava vaihtelevat eri kontekstien välillä. Mittakaavalla ei poliittisessa maantieteessä tarkoiteta vain kartan mittakaavaa, vaan sillä viitataan poliittisen toiminnan tasoihin. Kolme poliittisessa maantieteessä useimmin käytettyä aluetasoa ovat maailmanjärjestelmä, kansallisvaltio ja

paikallinen taso (Howitt 2008: 138–139). Herb & Kaplan (1999) jakoivat mittakaavan puolestaan eri tasoisten identiteettien päällekkäisyyttä käsittelevässä teoksessaan makro- eli ylikansalliseen tasoon, mesotasoon eli *valtioon* ja mikro- eli alue- ja paikallistasoon.

Valtio on 1700-luvulta lähtien ollut tärkein aluetaso esimerkiksi maankäytön, hallinnon ja identiteetin osalta muun muassa siksi, että kansainvälinen järjestelmä ja kansalaisuuskysymykset ovat edelleen sidottuja valtioiden olemassaoloon. Valtioilla on kansainvälisessä järjestelmässä lainsäädäntävalta ja niille kuuluu suvereenius kontrolloida omia ja muiden maiden kansalaisia alueellaan (Agnew ym. 2008: 2; Newman & Paasi 1998: 197). Myös identiteettien tärkeimpänä aluetasona pidetään valtiota, koska modernit valtiot asettivat tavoitteeksensa yhden yhtenäisen kansan muodostaman kansallisvaltion. Koska yhtenäisen kansan katsottiin takaavan valtion alueellisen vakauden, valtiot alkoivat rakentaa aktiivisesti kansallisidentiteettiä muun muassa koulutuksen, tiedotusvälineiden, taiteen, tutkimuksen ja hallinnon avulla. Valtioiden käyttävät nationalismiin kasvattamiseen jo olemassa olevia alueellisia ominaisuuksia ja kytköksiä, joita lujitetaan keskitetyn hallinnon avulla ja joihin kansalaisten on helppo identifioitua. Nationalismi on tämän vuoksi itseään ruokkiva ilmiö (Paasi 2008: 111–117).

Feministisen ja kriittisen maantieteen tutkijat ovat vaikuttaneet suuresti mittakaavan tulkintaan maantieteessä, koska tarkastelun kohteeksi on otettu myös paikallista pienemmät aluetasot, erityisesti yksilön, kodin ja perheen tasot (Bauder & Gilbert 2009: 283). Pienempien tasojen merkityksellisyyttä perustellaan sillä, että sitä tarkastelemalla voidaan tulkita, kuka käyttää valtaa ja kehen. Feministisessä maantieteessä puhutaankin paljon kehon ja ruumiin esittämistavoista ja vallan ruumiillistumasta, jotka tarkoittavat itsestään selviksi koettujen valta-asetelmien ilmenemistä yhteiskunnan teksteissä. Tutkimuskysymys on siis, miten yksittäinen ihminen teksteissä esitetään. Yksilöjä kannattaa tarkastella erityisesti maahanmuuttoon ja ulkomaalaisiin liittyvissä kysymyksissä, jolloin maahanmuuttajista tai muista "ulkopuolisista" kerrottaessa käytetty kieli viestii, miten tarkastelualueen ihmiset suhtautuvat heihin eli millaisia identiteettejä ja rooleja esimerkiksi maahanmuuttajille hyväksytään (Silvey 2005: 141–142; Mountz 2004: 325–327).

Edellä mainitut aluetasot kuitenkin edustavat vain yleisimpiä mittakaavoja. Mittakaavoilla tarkoitetaan koon ja aluetason lisäksi etenkin postmodernissa suuntauksessa myös suhdetta, jolloin niitä ei voida tulkita valmiiksi määriteltynä tasoina, vaan ne ovat sidoksissa toisiinsa, riippuvat yhteiskunnallisista tekijöistä ja heijastelevat yhteiskuntien valta-asetelmia (Howitt 2002: 304–307).

Mittakaava on keskeisessä osassa joukkotiedotusvälineiden välittämässä viesteissä, koska ne luovat muiden vallankäytön välineiden tapaan käsityksiä siitä, mitä kuuluu käsitellä milläkin aluetasolla ja mitä ei. Tiedotusvälineet vaihtelevat tarkasteltavaa mittakaavaa usein paikallisten tai kansallisten tavoitteiden mukaisesti, jolloin mittakaavan tarkkailu kertoo siitä, mikä rajataan ulkopuolelle ja mikä hyväksytään paikalliseksi. Tarinoiden mittakaavoja tarkastelemalla voidaan myös havaita, jätetäänkö tiedotusvälineiden välittämässä viesteissä olennaisia asioita sanomatta tai ylemmän tai alemman mittakaavan varjoon (Bauder & Gilbert 2009: 283). Mittakaavat ovat näin ollen identiteettien ja rajojen tapaan ihmisten rakentamia ja niiden vaihtelu viestii geopolitiikan mukaisesti alueen poliittisista päämääristä.

Moraalin maantiede

Huolimatta valtion ja kansallisidentiteetin etuoikeutetusta asemasta, ihmiset toimivat kaikilla aluetasoilla perheyhteisöstä aina maailmanlaajuisen liikehdinnän tasolle asti (Agnew ym. 2008: 2; Newman & Paasi 1998: 197). Muun muassa globalisoitunut talousjärjestelmä, tiedonvälityksen nopeutuminen sekä ihmisoikeus-, nais- ja ympäristöliikkeiden kansainvälinen yhteistyö osoittavat, että ihmisten toiminta eri aluetasoilla on identiteettien tapaan yhä monimutkaisempaa. Erityisesti viimeksi mainitut demokraattiset liikkeet pyrkivät toimimaan kansainvälisemmin saavuttaakseen enemmän valtaa (Paasi 2008: 117–120).

Kun puhutaan kansainvälisesti toimivista demokraattisista liikkeistä, alueiden välisistä moraalikäsitteistä ja kiinnostuksesta kaukaisia asioita tai ihmisiä kohtaan, siirrytään moraalien maantieteen ytimeen. Moraalin maantiede tarkoittaa kokemista tiettyjen ihmisten, asioiden ja toimintojen kuulumisesta tiettyyn paikkaan, tilaan ja ympäristöön, muttei toisaalle. Kyseisellä tutkimusalalla pyritään ymmärtämään kenen ja minkä ihmiset katsovat kuuluvan minne ja milloin (Cloke 2002: 589; Cresswell 2005: 128–134).

Moraalikäsitysten jakautuminen maantieteellisesti otetaan usein itsestäänselvyytenä, jolloin itsestään selväksi koetut asiat ovat siinä paikassa tai tilassa olevien ihmisten mielestä normaaleja, oikeita ja hyviä, mutta muut asiat koetaan vieraiksi, vääriksi ja ulkopuolisiksi. Kun esimerkiksi paikallisuus ja perinteiksi muodostuneet tavat esitetään ympäröivässä yhteisössä usein hyvinä ja turvallisina asioina, liikkuvuus,

epäsäännöllisyys ja ihmiset, jotka elävät paikallisista tavoista poiketen, saavat osakseen paheksuntaa ja syrjintää. Yhteiskunnan ulkopuolisiksi määritellään usein esimerkiksi kodittomat, maahanmuuttajat ja prostituoidut (Cresswell 2005: 128–134).

Moraalin maantiede on nuori ja vielä hyvin teoreettinen maantieteen suuntaus ja sen uranuurtajana pidetään maantieteilijä Yi-Fu Tuania (1986), jonka mukaan yksi moraalin maantieteen avainkysymyksistä on, miten tietyt asiat koetaan kaikissa kulttuureissa hyvinä ja pahoina tai oikeina ja väärinä, kun toiset moraalिसäännöt vaihtelevat laajasti kulttuurien välillä. Pohditaan myös universalismin ja partikularismin välipyykkiä, jolloin kysymys kuuluu, miksi toiset asiat ymmärretään vääriksi yleisten moraalिसääntöjen avulla, kun toiset ymmärretään vääriksi vasta henkilökohtaisemman kokemuksen kautta. Toisena uranuurtajana pidetään jo mainitsemani Robert Sackia (1997: 257), joka erottelee paikallisen ja perinteisen yhteisöllisyyden tiheäksi (*thick*) sekä globaalin vastuuntunnon harvaksi (*thin*). Hänen mukaansa ihmiseen vaikuttavat kuitenkin molemmat yhteisöllisyyden tasot yhtäaikaaisesti ja ne täydentävät toisiaan.

Antropologi Marc Augé on esittänyt samantyyppisen rajauksen teorisoidessaan toiseutta. Hänen mukaansa on olemassa tunne toisesta (*sense of the other*), jolloin kaukaisempien ihmisten olemassaolosta ollaan tietoisia, ja tunne toiselle (*sense for the other*), jolloin kaukana olevia ihmisiä myös ymmärretään. Lähellä ja kaukana tarkoittavat tässä jaottelussa koettua eikä niinkään fyysistä etäisyyttä (Cloke 2002: 590–591).

Käytän tässä työssä moraalin maantiedettä poliittisen maantieteen tukena, koska se ohjaa pohtimaan, miksi ilmiöt kuvataan toisinaan turvallisuusuhkina, toisinaan ihmisoikeusasioina, miten aluetaso ja näkökulma ilmiöihin korreloivat ja kuinka salakuljetetut ihmiset ja ihmiskaupan uhrit esitetään sanomalehtiutisissa. Sackin ja Augén jaottelut sopivat siten ilmiöitä koskevien uutisten tulkitsemiseen, sillä uutisissa vaikuttavat yhtäaikaaisesti paikallinen ja maailmanlaajuinen näkökulma sekä monet muut mittakaavat. Toisaalta on myös mielenkiintoista tarkastella kansainvälisen ihmisoikeusliikkeen yleistyessä, ymmärretäänkö uutisessa salakuljetettavaa tai ihmiskaupan uhria vai ollaanko heistä vain tietoisia.

Moraalin maantieteessä tutkitaan nykyisin etenkin ympäristöoikeuksia (Howitt 2008), sitä, kuinka yhteiskunnissa ymmärretään erilaisuutta tai tehdään normista poikkeavista ihmisistä ulkopuolisia (Smith 2000: 1–4) ja sitä, kuinka oikeudenmukaisuutta toteutetaan yhteiskunnassa, jolloin tutkitaan esimerkiksi maahanmuuttajien kohtelua. Yhtä lailla tutkitaan myös, mille aluetasoille välittäminen ja huolenpito jakautuvat (Smith 2000: 1–4; Sack 1997: 23) ja tälle työlle olennaista kysymystä, miten henkisesti tai fyysisesti

kaukana olevat tai normista poikkeavat ihmiset tai alueet esitetään (Johnston ym. 1994: 171). Suuntauksen tutkimuskysymyksissä toistuu siten jo aiemmin korostamani mittakaava, jolloin pohdittavaa riittää etenkin siitä, millä perusteella tietyt moraal säännöt ovat yleisesti hyväksytyjä ja niitä sovelletaan kaikkiin yksilöihin myös käytännössä eikä vain periaatteen tasolla, mitkä moraal säännöt pätevät kyseessä olevan valtion kansalaisiin ja vastaavasti mitkä moraal säännöt pätevät vain läheisten kesken paikallis ympäristössä.

Mittakaavaan kiinnitetään moraal in maantieteessä huomiota vaikkapa silloin kun tutkitaan miten vähemmistöt ja ihmisoikeusliikkeet ovat saaneet enemmän oikeuksia tai vaikuttaneet politiikkaan. Pelkkien aluetasojen tarkkailua ei kuitenkaan pidetä riittävänä. Esimerkiksi mosambikilaisten harmaan sektorin työntekijöiden kansainvälistä verkostoitumista tutkiva Ilda Lindell (2009) toteaa, että huomiota tulee kiinnittää enemmän toiminnan mittakaavaan eri tilanteissa ja asiayhteydessä, jolloin tulee tarkastella, miten ne vaikuttavat toisiinsa. Moraal in maantieteen tutkimukselle onkin alueiden, identiteettien ja rajojen tapaan ominaista konstruktionistinen näkökulma.

Käsittelen seuraavana poliittisen ja moraal in maantieteen avainkäsitteiden, alue, identiteetti, käsitys oikeasta ja väärästä ja edellisten mittakaava, kytköksiä ihmisten salakuljetukseen ja ihmiskauppaan. Ne liittyvät toisiinsa muun muassa siten, että valtio on yhtäältä oikeutettu valvomaan aluettansa ja määrittelemään vastaanotettavien maahanmuuttajien lukumäärän. Toisaalta valtioilla on myös kansainvälisiä velvoitteita , kuten yleismaailmallisiksi määriteltyjen ihmisoikeuksien turvaaminen. Kolmanneksi EU:n jäsenvaltiot ovat velvollisia toteuttamaan unionin niille asettamat vaatimukset, joihin luetaan yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ja ihmisoikeudet. Lisäksi identiteettinäkökulmasta Euroopan unionin yhtenäisyyttä tuotetaan päivittäin samoilla keinoilla, kuin kansallisidentiteettiä. Esimerkiksi symbolit, kuten lippu ja rahayksikkö sekä alueen ylläpitämiseen tarvittavat instituutiot, kuten yhteinen talousjärjestelmä ja opiskelijavaihdot edesauttavat yhteisen identiteetin syntymistä. Koska identiteettejä, alueita ja rajoja ei voida tulkita toisistaan irrallaan (Paasi 2008: 113), unionin yhdyntymiseen ja identiteetti projektiin sisältyy ulossulkemista siinä missä kansallisidentiteetin projekteihin sisältyy.

Sikäli kun ilmiöt eroavat toisistaan suuresti ja niihin on reagoitu eri tavoin, käsittelen niitä seuraavassa luvussa pääosin erikseen. Samalla kerron hieman, miltä ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa Euroopassa näyttävät sekä miten ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsitteleviä sanomalehtiä ja asiakirjoja on analysoitu työlleni olennaisista näkökulmista aiemmin.

Rajat, EU ja ihmisten salakuljetus

Kansainvälinen järjestelmä nojaa valtioihin, jotka takaavat kansalaisilleen tietyt oikeudet ja velvollisuudet ja jotka ovat oikeutettuja valvomaan alueensa rajoja. Valtioilla on toisaalta myös oikeus ”pehmentää” kansainvälisiä rajojaan, mitä etenkin EU:n valtiot ovat toteuttaneet yhdentymisessä. Kansainvälisen järjestelmän yksi merkittävimmistä kehityssuunnista onkin, että suurin osa valtioista kokee ihmisoikeudet universaaleiksi ja siirtävät muiden toimintojen ohella valtaansa YK:n ja EU:n kaltaisille kansainvälisille järjestöille myös ihmisoikeuksien toteuttamiseen (Sack 1997: 248–249).

Ihmisoikeuksien suurimpana edistysaskeleena pidetään Ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta vuodelta 1948, jonka kaikki maailman valtiot ovat hyväksyneet ja näin ilmaisseet hyväksyntänsä julistuksen pyrkimyksille ja periaatteille. Julistus on moraalisesti velvoittava, mutta se ei ole varsinaisesti oikeudellisesti sitova (YK:n ihmisoikeussopimukset... 2009). Se on hyvä esimerkki oikeuksista, jotka kansainvälinen yhteisö tulkitsee yhä universaalimmiksi. Turvapaikkajärjestelmä ja väliaikaisten oleskelulupien myöntäminen konfliktialueilla asuville tai ihmisten kaupan uhreille ovat esimerkkejä ihmisoikeuksista, jotka on neuvoteltu kansainvälisen moraalikeskustelun tuloksena. Kansainvälinen turvapaikkapolitiikka ei kuitenkaan seuraa yleismaailmallista ihmisoikeusjulistusta, jonka mukaan jokaiselle ihmiselle kuuluu sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia että taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Ihmisoikeuskeskustelu ja varsinainen toiminta niiden takaamiseksi eroavat toisistaan huomasti.

Ihmisoikeuksien julistus määrittelee, että ”jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa”. Vuonna 1951 laadittu Geneven pakolaissopimus, jota sovelletaan myös Suomessa, määrittelee pakolaisen henkilöksi, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn uskontoluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta ja joka oleskelee kotimaansa ulkopuolella tai jolla ei ole kansalaisuutta ja oleskelee entisen asuinmaansa ulkopuolella. Vähintään yhden hallinnollisen rajan ylittäminen on siis välttämätöntä pakolaistatuksen saamiseksi (Pehkonen & Puumala 2008: 159).

Maaikman taloudellinen tilanne on epätasa-arvoinen molempien ihmisoikeuskategorioiden näkökulmasta, mikä on syy lisääntyneeseen muuttoliikkeeseen. Vuonna 2005 YK arveli koko maailman väestöstä noin kolmen prosentin eli yhteensä noin 191 miljoonan ihmisen olevan siirtolaisia, joista jopa 30–40 miljoonan ihmisen arvellaan

oleskelevan kohteessaan ilman lupaa (Global estimates... 2008). Muuttajien muuttomotiivit vaihtelevat suuresti, mutta yleisimpiä lähtösyitä ovat muutto parempien tulevaisuudennäkymien tai korkeampien tulojen toivossa sekä vainoa, ympäristökatastrofia tai konfliktia pakeneminen (Geisen ym. 2007: 75).

Euroopassa viime vuosikymmeninä muuttoliikkeeseen vaikutti Neuvostoliiton ja Jugoslavian hajoaminen, koska valtioiden hajottua uudet valtiot joutuivat rakentamaan hallintonsa uudelleen. Nopeat muutokset johtivat epävakauteen, sotiin, etnisiin konflikteihin, työttömyyteen, rikollisuuden lisääntymiseen sekä ihmisten lähtemiseen alueelta joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Poliittiset muutokset johtivat näin ollen myös ihmisten salakuljetuksen ja kaupan lisääntymiseen kyseisiltä alueilta ja kyseisten alueiden kautta (Glonti 2004: 70–71; Jandl 2007: 291). Neuvostoliiton ja Jugoslavian hajoaminen ei kuitenkaan johtanut yhtä suureen muuttoliikkeeseen kuin Euroopan maat hajoamisen jälkeen olettivat. Kuitenkin Euroopan maat kokevat senkin muuttoliikkeen usein uhkana hyvinvointiyhteiskunnalle ja rajavalvonnassa keskitytään yhä enemmän maahanmuuton valvontatapoihin (Nadig 2002: 2–4). Muuttoliike on siis myös EU:n maissa katsottu alueellisena uhkana ja EU:n jäsenvaltiot ovat muun yhteistyön ohella siirtäneet EU:lle valtaa myös maahanmuuton ja muun laittomaksi määritellyn toiminnan valvontaan.

EU:n jäsenmaat alkoivat suunnitella ja toteuttaa yhteistä turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa osana ulko- ja turvallisuuspolitiikan pilaria vuonna 1985, mistä lähtien jäsenvaltiot ovat avanneet sisärajoja ja samalla tiukentaneet ulkorajoja. Poliitiikkaa alettiin toteuttaa aktiivisemmin Tampereella vuonna 1999 pidetyn kokouksen jälkeen. Sen jälkeen EU:hun on perustettu yhteinen poliisijärjestö EUROPOL parantamaan kansainvälisten rikosten selvittämistä ja yhteinen Eurodac-tietokanta, jonne tallennetaan kaikkien turvapaikanhakijoiden ja laittomien maahanmuuttajien sormenjäljet. EU:n ulkopuoliset valtiot jaettiin turvavyöhykkeisiin, joista EU:n rajalla sijaitsevat kolmannen vyöhykkeen valtiot, kuten Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina ja Moldova, saavat lähialuetukea rajavalvontaan ja muuhun kehitykseen riippuen siitä, miten hyvin kyseiset valtiot ovat onnistuneet valvomaan raja-alueita (Geisen ym. 2007).

Vuonna 2004 Tampereen kokouksen saavutuksia päätettiin jatkaa Haagin ohjelmalla, jonka osana EU:ssa on yhtenäistänyt rajavalvonnan käytäntöjä ja viisumisääntöjä sekä määritellyt minimistandardit turvapaikan myöntämiseen, jonka osana turvapaikkaprosessin ulkopuolelle on haluttu jättää ”turvallisten kolmansien maiden” kansalaiset. Samalla on kehitetty järjestelyjä, joilla ”laittomia” maahanmuuttajia palautetaan takaisin lähtöalueillensa, on otettu käyttöön biometriset passit ja rajavalvontaa

koordinoimaan on perustettu EU:n rajavalvontavirasto Frontex vuonna 2005. EU:n ulkopuoliset ihmiset jaetaan nykyisin rajavalvonnassa niin, että viisumit vaaditaan lähinnä kehitysmaiden kansalaisilta (Geisen ym. 2007).

EU:n maahanmuuttopolitiikka kulkee käsi kädessä yhtenäisen eurooppalaisen identiteetin rakentamisen kanssa. Samalla kun ulkorajoja kiristetään, sisärajoilla on vähennetty tarkkailua, ihmisten ja tavaroiden rajaliikennettä on nopeutettu ja eurooppalaista identiteettiä kasvatetaan sisäisesti yhteisten symboleiden avulla samoin keinoin kuin kansallisvaltioita rakennettaessa (Morley 2000: 261–263). Euroopan unionin kansalaisten kiintymys EU:hun on noussut merkittävästi parin vuosikymmenen aikana, mikä viittaisi siihen, että keinot eurooppalaisen identiteetin kasvattamiseksi ovat toimineet. Esimerkiksi maantieteilijä Marco Antonsichin (2008) neljässä EU-maassa eli Italiassa, Suomessa, Britanniassa ja Ranskassa toteuttaman haastattelututkimuksen perusteella Euroopalle annettiin lähinnä kahdenlaisia merkityksiä. Eurooppa koettiin yhtäältä kulttuurisena alueena, jolloin haastateltavat korostivat sekä kansallisvaltiolle tyypillisiä piirteitä, kuten historiaa, tapoja, politiikkaa, lakeja ja kieliä, että yhteistä arvomaailmaa ja Eurooppaa universaaleiden arvojen esimerkkialueena. Toisaalta haastateltavat puhuivat Euroopasta funktionaalisen alueena, jolla oli haastateltaville merkitystä etenkin käytännön elämässä.

EU:n maahanmuuttopolitiikkaa kritisoidaan kaksinaismoraaliseksi, jolloin rajavalvontakeinot ovat osa prosessia, jolla EU:sta rakennetaan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta, jota eristetään muusta maailmasta ja jonka ulkopuoliset alueet nähdään yhä kaukaisempina ja jopa uhkaavina. Rajavalvontakeinoin Euroopasta rakennetaan *meitä* ja Euroopan ulkopuolisista *toisia* (Morley 2000: 260; Geisen ym. 2007: 75). Maahanmuuttopolitiikassa suositaan koulutettua ja länsimaista työvoimaa, vaikka länsimaissa on pulaa nimenomaan matalapalkkaisten töiden tekijöistä. Työvoimatilanteen ja maahanmuuttopolitiikan välinen kuilu on johtanut siihen, että laillinen maahanmuutto on mahdollista vain harvoille ja valituille (Väyrynen 2003: 6–11; Kofman 2005: 457). Epäsuhtaa on myös turvapaikkapolitiikassa, sillä pakolaisen eli henkilön, jolla on perusteltua syytä tulla kotimaassaan vainotuksi, on suojattomuuden takia vaikeaa hakea turvapaikkaa kotimaassansa tai päästä kohdemaahansa turvallisesti tai ilman salakuljettajan apua (Kirkas 2002: 37–57).

Napakkana yhteenvetona esimerkiksi Nagel (1999: 139–140) toteaaakin moraalisen maantieteen näkökulmasta oikeuden olevan aina poliittinen käsite, koska oikeutta saavat ne, joilla on valtaa taistella omien tai muiden oikeuksien puolesta. EU:n rajapolitiikan

näkökulmasta EU:n arvopohjat vapaus, turvallisuus ja oikeus rajataankin EU:n kansalaisille tiukan ulkorajan avulla. EU:n ulkopuolelta saapuvat ihmiset saavuttavat arvot vain, jos heillä on valtaa taistella niiden puolesta tai jos he tulevat valtioista, joista EU ei ennestään vaadi viisumia.

Koska kiristynyt maahanmuuttopolitiikka vähentää maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia saapua rikkaisiin valtioihin laillisesti, etenkin heikoimmassa asemassa olevat maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat joutuvat turvautumaan salakuljettajiin ja ovat alttiimpia myös hyväksikäytölle (Kirkas 2002: 37–47, Kleemans 2003; Väyrynen 2003: 9; Richards 2004: 151). Mitä hankalampi maahanmuuttajan tai turvapaikanhakijan on päästä kohteeseensa laillisesti, sitä monimutkaisemmat järjestelyt hän joutuu tekemään, sitä enemmän hän joutuu turvautumaan ulkopuoliseen apuun, sitä järjestäytyneempää salakuljetuksesta tulee ja sitä alttiimpi hän on myös hyväksikäytölle (Nadig 2002: 1; Väyrynen 2003: 6). Esimerkiksi kansalaisjärjestöjen edustajat (Kirkas 2002) ja useat tutkijat (Väyrynen 2003; Richards 2004: 151) ovat yksimielisiä siitä, että ihmisten salakuljetus on seurausta muuttosyiden, maastamuuttajien lukumäärän ja laillisten muuttomahdollisuuksien välisestä epäsuhdasta, jota ei voida ratkaista pelkästään kiristämällä rajavartiointia.

Kritiikkiä aiheuttaa myös se, että ihmisten salakuljetus yhdistetään kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja sen lisääntymiseen etenkin globalisaation myötä. Joskin kansainvälisesti järjestäytyneen rikollisuuden tai ihmiskaupan ja ihmisten salakuljetuksen kansainvälisen rikollisuuden muotoina voidaan todeta lisääntyneen (Lehti & Aromaa 2002; Goodey 2003; Glonti 2004; Granville 2004; Lehti & Aromaa 2004; Trafficking in human beings... 2006: 68–72; Organized 2007; Facilitated... 2008; Häkli 2008), niin ihmisten salakuljettajien ”raakuudesta” ja heidän yhteyksistä muihin ihmis-, huume- ja asekauppaa järjestäviin rikollisjärjestöihin on ristiriitaista tietoa.

Erityisesti mediassa ja turvallisuusjärjestöjen tiedotteissa salakuljettajat ja ihmisiä kauppaavat sekoitetaan usein keskenään ja niitä järjestävien toimijoiden oletetaan olevan samoja. Esimerkiksi hollantilaiset tutkijat Kleemans (2003) ja Staring (2003) ovat salakuljettajien ja salakuljetettujen poliisitutkimusraporttien ja haastattelujen perusteella kyseenalaistaneet väitteen samasta järjestäjästä. Heidän mukaansa salakuljettajat ja salakuljetettavat hyödyttävät toisiaan yhtä paljon ja kaupantekoon vaikuttavat tekijät ovat verrattavissa asiakaspalveluun, jolloin salakuljettajan on kohdeltava salakuljetettavaa henkilöä niissä oloissa mahdollisimman hyvin, jotta hän saa itse koko summan, eikä vain alkupääomaa. Haastattelujen perusteella salakuljettajat muodostavat pienempiä

luottamukseen perustuvia löyhiä verkostoja, kun taas ihmisten kauppaa organisoivat hyväksikäyttöön ja rikollisuuteen erikoistuneet hierarkkisesti muodostetut rikollisryhmät, joiden toiminta on järjestäytyneempää.

Salakuljetukseen vaikuttavat seikat

Salakuljetus on seurausta siitä, että vähintään toisella puolella poliittista rajaa olevalla alueella hyödyke on määritelty laittomaksi sekä sille on rajan toisella puolella tarjontaa ja toisella puolella kysyntää. Rajaseudut ovat tämän takia erityisen alttiita rikollisuudelle. Tukholman Teknillisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun tutkija Vania Ceccaton ja Cambridgen yliopiston maantieteen laitoksen tutkija Robert Hainingin mukaan rajaseudun alttius rikollisuudelle riippuu ainakin seuraavista tekijöistä:

- 1) rajan luonnonmaantieteellinen sijainti ja saavutettavuus: helpottavat tai vaikeuttavat salakuljetusta
- 2) alueiden väliset palkka-, työllisyys- ja verotuserot lisäävät salakuljetusta
- 3) kulttuurierot ja tasa-arvo: sukupuolten välinen epätasa-arvo lisää alttiutta ihmisten kaupalle ja seksikaupalle
- 4) poliittinen epävakaus: rikollisjärjestöt hyötyvät heikosta ja korruptoituneesta valtiojärjestelmästä sekä alueiden välisistä konflikteista
- 5) lainsäädäntö ja valvonta: rajavalvonta sekä eri rangaistus- ja rangaistusten toimeenpanokäytännöt vaikuttavat rikoksentekijän riskeihin ja rikoksesta saatuun tuottoon
- 6) paikallinen rikollisuustilanne: yhteistyö paikallisten ja kansainvälisten rikostentekijöiden välillä mahdollistaa rikollisuuden liikkuvuutta rajaseuduilla
- 7) rikoksentekijän paikallistuntemus helpottaa salakuljetusta

Rajan luonnonmaantieteellinen sijainti ja rajan saavutettavuus ovat sekä salakuljetusta mahdollistavia että hankaloittavia tekijöitä. Yhtäältä luonnonmaantieteelliset olot, kuten pitkä rantaviiva, ja ihmisten rakennelmat, kuten sillat ja lentoyhteydet, mahdollistavat salakuljetusta. Esimerkiksi Ceccaton ja Hainingin (2004: 811–812) mukaan salakuljetus, myös ihmisten salakuljetus, kasvoi Etelä-Ruotsissa Ruotsin ja Tanskan välisen Öresundinsillan rakentamisen jälkeen vuonna 2000. Toisaalta salakuljetus on

riskialttiimpaa vaikeissa luonnonmaantieteellisissä olosuhteissa, kuten voimakkaassa merenkäynnissä tai talviolosuhteissa.

Poliittinen epävakaus tarkoittaa etenkin sitä, että salakuljetukseen liittyvä järjestäytynyt rikollisuus saa lisää jalansijaa alueilla, joissa valtionhallinto on heikko ja erityisesti konfliktialueilla. Maantieteilijä Jouni Häklin (2008: 149) mukaan tähän vaikuttavat lähinnä kaksi seikkaa. Ensiksi paikallisten konfliktien perustana on yhä useammin kamppailu globaaleille markkinoille tarjottavien resurssien, kuten huumeiden, timanttien ja öljyn, hallinnasta. Toiseksi paikallisten konfliktien ylläpitämiseen osallistuvat myös konfliktialueen ulkopuolella asuvat ryhmien tukijat, jolloin globaalit verkostot ovat tärkeitä konfliktien ylläpitäjiä. Vaikka Häkli ei mainitse tarkastelemiäni ilmiöitä paikalliksi resurssiksi, ne ovat paikallisille rikosryhmille yhtä tärkeitä tulonlähteitä ja näin myös ylläpitävät paikallisia konflikteja.

Myös poliittisen ja feministisen maantieteen tutkija Alison Mountz (2003a: 2) korostaa paikallisen osuutta salakuljetuksessa. Mountzin mukaan ihmisten salakuljetuksessa maantieteen merkitys on maksimoitu, sillä salakuljettajan onnistuminen ja myös viranomaisten onnistuminen salakuljetuksen estämisessä riippuvat siitä, miten paljon paikallistuntemusta heillä on. Koska eri valtioiden välisten viranomaisten yhteistyö keskenään on monimutkaisempaa, salakuljettajat osaavat hyödyntää paikallistuntemuksensa rajavyöhykkeestä usein viranomaisia nopeammin.

Ceccaton ja Hainingin (2004) määrittelemät tekijät pitävät hyvin paikkansa Euroopan unionissa. EU:hun saapuu ilman asianmukaisia matkustusasiakirjoja vuosittain arviolta 400 000 – 600 000 ihmistä, jotka saapuvat pääasiassa neljää reittiä (Jandl 2007: 292–300):

- 1) Länsi- ja Pohjois-Afrikasta Etelä-Eurooppaan
- 2) Lähi-idän, Turkin ja Kreikan kautta Etelä-Eurooppaan
- 3) Balkanin kautta Keski- ja Itä-Eurooppaan
- 4) Venäjän, Ukrainan, Moldovan ja Valko-Venäjän kautta Keski- ja Itä-Eurooppaan

Muuttoliike pääosin etelästä pohjoiseen ja itäisestä länteen johtuu alueiden välisistä palkka- ja työllisyyseroista. Etelä-Eurooppaan saavutaan Afrikasta pääasiassa meriteitse, koska ne ovat lähekkäin ja Välimeren rannikko on pitkä tarjoten veneille monia rantautumispaikkoja. Toisaalta voimakas merenkäynti ja pitkät välimatkat ovat salakuljetusta hankaloittavia tekijöitä, jotka myös saattavat salakuljettavan hengenvaaraan.

Salakuljetuksen lisääntymiseen Balkanin kautta puolestaan vaikuttaa poliittinen epävakaus, jonka seurauksena järjestäytynyt rikollisuus on saanut alueella paljon jalansijaa eivätkä monet valtiot ole pystyneet valvomaan raja-alueitansa. Salakuljettajat käyttävät puolestaan Ukrainan, Moldovan ja Valko-Venäjän rajoja, koska rajavalvonta ei ole siellä tehokasta.

Salakuljetuksen pääreitit Välimeren, Itä- ja Kaakkois-Euroopan sekä Balkanin kautta ovat säilyneet ennallaan EU:n itälaajentumisen jälkeenkin vuodesta 2004, mutta laajentuminen aiheutti salakuljetusjärjestelyissä myös muutoksia. Ensiksi, koska Itä-Euroopan maat ovat osa EU:ta, ne ovat pelkän kauttakulun sijasta nykyisin myös kohdemaita ja niissä vietetään pitempiä ajanjaksoja niiden läpi kulkiessa. Toiseksi, EU:n tiukentuneen rajavartiointin takia fyysisten valtioiden välisten rajavyöhykkeiden merkitys salakuljetuksissa on vähentynyt ja salakuljetusreitit vaihtelevat niin tiheään tahtiin, että selkeitä salakuljetuksen väyliä on vaikea havaita. Sen sijasta järjestelyt tehdään yhä useammin väärin tai väärennettyjen matkustusasiakirjojen avulla lentoreittejä pitkin (Jandl 2007: 299–300). Lisäksi tiukentuneen rajavartiointin takia laillisia muuttokeinoja, kuten opiskelu-, liikematka- ja turistiviisumeita käytetään yhä useammin laittoman maahantulon järjestelyihin (Organized... 2007).

Tiukka rajavartiointi Suomen ja Venäjän välisellä rajalla vaikuttaa Suomessa niin, että ihmisten salakuljetukset Venäjältä Suomeen ovat pysyneet verrattain alhaisina Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2002 oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkijat Martti Lehti ja Kauko Aromaa (2002: 37) totesivat, että lähes kaikki Suomeen suuntautuva ihmisten salakuljetus tuli nopeasti viranomaisten tietoon, koska suurin osa Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista käytti salakuljettajien apua ainakin jossain matkansa vaiheessa ennen EU:n vuoden 2004 laajentumista. Tämän vuoksi salakuljetusta ei esimerkiksi 1990-luvulla pidetty vielä suurena ongelmana.

Maahanmuuttopolitiikan tiukentamisesta ja Schengenin sopimuksen soveltamisesta vuodesta 2001 lähtien Suomeen päässeen maahanmuuttajan ei ole välttämättä kannattanut hakea turvapaikkaa tai oleskelulupaa täältä, sillä molempia on vaikea saada. Laittomasti maahan päässeen henkilön, jolla on syytä epäillä, että turvapaikkaperusteet eivät täyty hänen kohdallaan, kannattaa näin ollen jatkaa matkaa toiseen EU-maahan. Määränpääksi kannattaa valita maa, jossa on suurempi todennäköisyys löytää harmaan talouden töitä, jossa löytyy valmiiksi suurempi maahanmuuttajaväestö ja jossa on helpompi oleskella ilman asianmukaisia asiakirjoja (Kirkas 2002). Mikäli edellä mainittu arvio pitää paikkansa, voidaan olettaa, että Suomea käytetään entistä useammin kauttakulkumaana.

Esimerkiksi Europolin (Facilitated... 2008) mukaan salakuljettajat ovat käyttäneet Baltian niemimaata itälaajentumisesta lähtien useammin välietappina Venäjältä Pohjoismaihin saapuville.

Moraali, mittakaava ja ihmisten kauppa

Ihmiskauppaa tulee tulkita rajojen ja identiteettien viitekehyksessä hieman eri näkökulmasta kuin ihmisten salakuljetusta, sillä ihmiskauppa on rikos ihmistä, eikä valtiota kohtaan. Kansainvälinen yhteisö, eli aikaisemmin Kansainliitto ja nykyisin YK, on säättänyt useita sopimuksia, joiden katsotaan koskevan ihmiskauppaa. Sopimukset kuitenkin keskittyivät joko orjuuden kieltämiseen, jolloin niissä ei otettu huomioon nykyajan ihmiskaupalle tyypillisiä piirteitä, pakkoprostituutioon, jolloin muut pakkotyön muodot jäivät sopimuksen ulkopuolelle, tai naisten asemaan, jolloin itse ilmiö jäi määrittelemättä ja sopimuksista jäi pois miesten kauppa. Mikään valtio ei siis ollut määritellyt ihmiskauppaa kattavasti tai tunnistanut sitä rikostyyppiksi.

Sekä ihmiskauppa että ihmissalakuljetus määriteltiin ensimmäistä kertaa kattavasti vuosituhatien vaihteessa laadituissa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleissopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta (Kansainvälisen 2007b) sekä ihmiskauppaa koskevissa lisäpöytäkirjoissa (Kansainvälisen 2007a). Yleissopimusta kutsutaan myös Palermon sopimukseksi ja lisäpöytäkirjoiksi. Koska Palermon lisäpöytäkirjojen määrittelyjä käytetään sekä EU:n että kansallisten lainsäädäntöjen pohjalla ja niihin viitataan erilaisissa lähteissä, käytän Palermon määrittelyjä myös tässä työssä.

Palermon sopimus on tärkeä osa valtioiden yhteistä toimintaa järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan. Kun maahanmuuttajien salakuljetusta koskeva lisäpöytäkirja hyödyttää lähinnä valtioita, koska siinä säädetään salakuljetus rikolliseksi toiminnaksi, ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja on ollut merkittävin askel kansainvälisessä taistelussa ihmiskauppaa vastaan myös ihmiskaupan uhrien näkökulmasta. Sen ratifioineet valtiot sitoutuvat säättämään ihmiskaupan rangaistavaksi, ohjaamaan varoja ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja kansainväliseen yhteistyöhön sen ehkäisemiseksi sekä parantamaan uhrien asemaa ja suojelua. Palermon sopimuksen jälkeen myös EU:ssa ihmiskauppa ja ihmisten salakuljetus säädettiin rikoksiksi ja jäsenvaltioiden on toteutettava Palermon sopimuksessa mainitut toimenpiteet ihmisten salakuljetusta ja kauppaa vastaan.

Ihmiskauppa ei viimeisimpien vuosikymmenten mediahuomiosta ja Palermon sopimuksista huolimatta ole lainkaan uusi ilmiö. Esimerkiksi historioitsija Eileen Scully (2001: 74–106) kritisoi vertauksia ennennäkemättömästä ja modernista hyväksikäytöstä ”muistinmenetykseksi”, koska orjakaupan jälkeisenäkin aikana naisia ja lapsia on kaupattu seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin useammassa aallossa esimerkiksi teollistumisesta johtuneiden yhteiskuntamuutosten seurauksena. Siirtomaavallan aikana ainakin niillä siirtomaa-alueilla, jonne oli muuttanut sykleittäin paljon länsimaista miestyövoimaa, paikallisten naisten kauppa varakkaampien miesten tarpeisiin kasvoi. 1800-luvun lopulla puolestaan naisia myytiin Euroopan maista Pohjois-Amerikkaan, mitä alettiin kutsua valkoiseksi orjakaupaksi (Scully 2001: 74–106). Toisen Maailmansodan jälkeisenä aikana ihmiskauppa seksuaalisen hyväksikäytön tarkoitukseen on lisääntynyt etenkin sellaisten sotilasalueiden läheisyyteen, joissa oli paljon länsimaisia miessotilaita. Näistä esimerkkejä ovat Tokio, Bangkok, Manila, entisen Jugoslavian alue (Agathangelou 2003: 133–148) sekä Itä-Timor, Kamputsea ja Länsi-Afrikka (Allred 2006: 6).

Nykyajan ihmiskaupasta tai modernista orjuuden muodosta puhuttaessa viitataan viime vuosikymmeninä vallitseviin naiskaupan trendeihin, jonka ensimmäinen aalto kattaa kaakkoisaasialaisten naisten kauppaamisen seksitarkoituksiin 1970-luvulla etenkin sotilasalueiden läheisyyteen länsimaisten miesten seksinkäytön tarpeisiin. Ilmiö jatkuu edelleen joskin hyväksikäyttäjät ovat länsimaisten sotilaiden sijasta niin seksituristit kuin paikallisetkin. 1980-luvulla trendi muuttui, koska ihmiskaupan kohteena olivat ensin afrikkalaiset ja myöhemmin latinalaisamerikkalaiset naiset. Viimeisin Neuvostoliiton ja Jugoslavian hajoamista seurannut ”neljäs aalto” jatkuu edelleen itä- ja kaakkoiseurooppalaisten naisten kauppana (Nieminen 2005: 132).

Vaikka ihmisten kauppa vaihtelee ajan ja paikan mukaan, niin ilmiö on kuitenkin maailmanlaajuinen, eikä siis uusi ilmiö. Esimerkiksi kansainvälisiä suhteita tutkivan Jacqueline Berman (2003) toteaa, että ihmisten kauppa on saanut Euroopassa enemmän huomiota sen takia, että sekä lähtö-, kauttakulku- että kohdealueita on Euroopassa, jolloin eurooppalaiset kokevat ongelman läheisemmäksi. Hän kritisoikin viittauksia valkoiseen ja moderniin orjakauppaan rotukeskeisiksi, koska keskustelussa kiinnitetään huomiota uhrien etniseen taustaan ja kansallisuuteen ja erityisesti uhrien ”valkoisuutta” ja ilmiön olemassaoloa nykyajan Euroopassa kauhistellaan.

Ihmisten kauppa on salakuljetuksen tavoin seurausta alueiden välisistä köyhyys- ja työttömyyseroista, syrjinnästä, vainoista ja sodista, minkä pohjana on usein toive paremmasta toimeentulosta, elinoloista ja turvallisuudesta. Ihmiskauppa on kuitenkin

hyvin sukupuolittunut ilmiö, koska suurin osa ihmiskaupan uhreista on naisia ja lapsia ja yleisin hyväksikäytön muoto on erilaisiin seksityön muotoihin pakottaminen (Kirkas 2002: 21; Goodey 2003: 160–161; Granville 2004: 150; Khodyreva 2004: 241; Lehti & Aromaa 2004: 118–119; Richards 2004: 154–156; A global... 2005: 65).

Sukupuolittumisen taustalla vaikuttavat naisten heikompi taloudellinen ja oikeudellinen asema, koska naisilla on ihmisten kaupan lähtöalueilla usein miehiä vähemmän poliittista päätösvaltaa ja mahdollisuuksia kouluttautua. Lisäksi naisilla on useilla alueilla miehiä pienemmät oikeudet omaisuuteen tai omaisuus, joka heille kuuluisi lain mukaan, ei ole heidän hallinnassaan, jolloin naisilla ei ole riittävästi pääomaa kotipaikkakunnaltaan lähtemiseen (Kofman 2003: 400; A global... 2005: 65; Samarasinghe 2005: 166–178). Lisäksi esimerkiksi Sassenin (2002: 254–274) hoiva-alalla työskentelevien siirtolaisten olosuhteita käsittelevän tutkimuksen ja feministisen maantieteen tutkijoiden Mona Domoshin ja Joni Seagerin (2001: 136–138) mukaan naissiirtolaiset tai -kausityöläiset kohtaavat enemmän seksuaalista hyväksikäyttöä myös muilla työsektoreilla kuin seksityössä. Naiselle siirtotyöläisyys on siis näiden pohdintojen perusteella vaikeampaa ja vaarallisempaa kuin miehelle.

Ihmiskaupan uhrien tietoisuus kohdealueen olosuhteista vaihtelee paljon tilanteen ja yksilön mukaan. Usein uhrin eivät ole lainkaan tietoisia seksityöhön joutumisesta, vaan he luulevat menevänsä töihin. Osa uhreista puolestaan tietää lähtöpäätöstä tehdessään työn kohdealueella olevan seksityötä, jolloin ihmisten kaupan erottaa seksityöstä erehdyttämisen elementti ja valta omasta ruumiista. Jos ihminen ei tiedä kuljetuksen ja kohdealueen olosuhteista, hänelle ei makseta palkkaa tai palkka on hyvin pieni, hän ei saa päättää omista aikatauluistansa, liikkumisestansa tai asiakkaistansa ja häntä uhkaillaan väkivallalla tai kohdellaan väkivaltaisesti, hänet määritellään ihmiskaupan uhriksi. Tämän vuoksi on hyvin olennaista, että kansainvälisissä sopimuksissa ihmiskaupan määritelmä täyttyy, vaikka uhri olisi lähtiessään tiennyt seksityöstä (Kirkas 2002: 21; Goodey 2003: 160–161; Granville 2004: 150; Khodyreva 2004: 241; Richards 2004: 154–156).

Ihmiskaupan laajuutta selvitetessä törmää mitä erilaisimpiin lukemiin. Esimerkiksi Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 2005 julkaiseman maailmanlaajuisesta pakkotyötä käsittelevän raportin mukaan maailmassa oli julkaisuvuonna vähintään 2,45 miljoonaa ihmiskaupan uhria, joista lähes puolet ovat alle kahdeksantoista vuoden ikäisiä. Hieman yli puolet heistä on pakkotyössä Aasiassa ja Tyynenmeren alueella, Länsimaissa arvioidaan olevan 270 000, Lätinalaisessa Amerikassa 250 000, Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa 230 000, siirtymätalouksissa 200 000 ja Saharan

eteläpuoleisessa Afrikassa 130 000. Noin kaksi kolmasosaa uhreista päätyy kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi ja loput ovat pakkotyössä erityisesti maataloussektorilla, rakennustyömailla, kotitalous- ja tehdastyössä tai ravintola- ja elintarvikealalla. Hyväksikäyttötavat kuitenkin vaihtelevat paljon alueen mukaan. Kun Euroopassa yli kolme neljännestä uhreista joutuu seksikaupan uhreiksi ja suurin osa on naisia, niin Lähi-idässä puolestaan lähes kaikki hyväksikäyttö on työperäistä ja miesten osuus on paljon suurempi (A Global... 2005: 14–15) .

Ilmiötä on kuitenkin vaikeaa tutkia ennen kaikkea sen takia, että se on rikollisuutensa vuoksi piilotettu ilmiö. Lisäksi naistutkimusta tekevän Jennifer L. Muston (2009: 282) mukaan seksityössä tapahtuvan hyväksikäytön tutkimista hankaloittaa seksityöhön liitetyt stigmaat. Ihmisten kaupan määritelmää sovelletaan eri maissa eri tavalla, minkä vuoksi laajuutta on mahdotonta arvioida ja tilastot antavat vain suuntaa. Ihmiskaupan laajuutta liioitellaan monissa virallisissa ja kansalaisjärjestöjen raporteissa palvelemaan moraalisia tarkoituksia, kuten seksikaupan kieltämistä. Tulkintoihin ihmisten kaupasta vaikuttavat siis myös maassa vallitsevat moraaliset näkemykset seksikaupasta. Lisäksi ilmiöstä on tehty hyvin vähän laadullista tutkimusta.

Ihmiskaupan ja seksikaupan välinen kytkös nähdään yleensä kahdesta eri näkökulmasta. Radikaalifeministisen näkemyksen mukaan molemmat ovat poikkeuksetta seurauksia globaalista ja sukupuolten välisestä epätasa-arvosta, jolloin seksin myyjät nähdään rakenteellisen maailmanlaajuisen ja yhteiskunnallisen epätasa-arvon uhreina ihmiskaupan uhrien tavoin. Koska niiden välillä ei näkemyksen mukaan nähdä suurta eroa, seksin oston kriminalisointi koetaan tehokkaimpana tapana taistelussa ihmisten kauppaa vastaan. Liberaalifeministisen näkemyksen mukaan seksityö on sitä vastoin ammatti muiden joukossa ja seksityöntekijällä tulee olla valta päättää omasta ruumiistansa. Näkemyksen mukaan seksityöntekijöiden asema kohenee, kun seksimarkkinat ovat avoimet, jolloin he eivät joudu turvautumaan muihin ammattia harjoittaessaan ja seksityöhön liittyvän rikollisuuden uskotaan vähenevän. Seksien osto- ja myyntikiellon katsotaan asettavan etenkin ulkomaalaiset seksityöntekijät marginaaliin, jolloin he ovat alttiimpia hyväksikäytölle. Liberaali näkemyskään ei näin ollen kiistä ihmisten kaupan ja seksikaupan välistä yhteyttä, mutta vapaaehtoinen ja pakon alaisena tapahtuva seksikauppa halutaan erottaa toisistaan eikä kiellon otaksuta parantavan ihmiskaupan uhrien asemaa (Desyllas 2007: 57–60).

Suuri osa ihmiskaupasta on pakkoprosituutiota, mutta on vaikeampi arvioida, kuinka suuri osa seksityöstä on pakotettua. Pohjoismaiden neuvoston teettämän

selvityksen mukaan suurin osa pakkotyöstä tapahtuu seksialalla myös Pohjoismaissa, mutta Pohjoismaat ovat kukin taholtaan varovaisia arvioidessaan laajuutta. Kansainvälisen prostituution osuus on ollut kaikissa Pohjoismaissa nousussa (Prostituutio Pohjoismaissa 2008: 57–65), mutta pakotetun seksityön osuus seksikaupasta jää kuitenkin epäselväksi.

Prostituution lisääntyminen Suomessa ja Pohjoismaissa on salakuljetuksen tavoin seurausta entisen Neuvostoliiton rajojen avautumisesta, maiden välisistä elintasoeroista sekä lisäksi myös väestörakenteesta harvaan asutuilla seuduilla. Prostituutiosta tuli 1990-luvun lopulla näkyvämpää ja muutokset saivat aikaan vilkasta keskustelua kussakin Pohjoismaassa. Esimerkiksi suunnittelumaantieteilijä Hille Koskelan, maantieteilijä ja ympäristökasvatuksen tutkija Sirpa Tanin sekä sosiologi Martti Tuomisen (2000) mukaan seksityö Helsingin Harjun kaupunginosassa vaikutti naisten julkisen tilan käyttöön, koska naiset kohtasivat julkisessa tilassa sukupuolista häirintää alueella yleistyneen katuprostituution takia. Tutkimus on moraalien maantieteen näkökulmasta hyvä esimerkki, koska suurin osa asukkaista ei sinänsä tuominut seksityötä moraalittomaksi, vaan koki ahdistavaksi heihin kohdistetun käytöksen, mitä seksityön leima kaupunginosassa sai aikaan. Seksin osto ja myynti kadulla kiellettiin ensin Helsingissä vuonna 1999 ja myöhemmin 2004 koko Suomessa.

Ulkomaalaisten seksityöntekijöiden osuuden kasvaminen seksityöntekijöistä ja ihmiskaupan käsittely kansainvälisesti pitivät yllä keskustelua ihmiskaupan ja prostituution välisestä kytköksestä ja seksin ostokiellosta kaikissa Pohjoismaissa (Prostituutio Pohjoismaissa 2008: 57–65; Kontula 2005: 50; Lehti & Aromaa 2002: 50–51). Suomessa keskustelu johti siihen, että hallitus teki seksin ostokiellosta esityksen vuonna 2005 (Hallituksen esitys... 2005), joka ei kuitenkaan saanut eduskunnassa tarvittavaa suosiota. Ruotsissa ”itäprostituution” lisääntymistä 1990-luvulla seuranneissa keskusteluissa korostui sukupuolinäkökulma, jolloin seksikauppa nähdään sukupuolten välisen tasa-arvon vastaisena, miehen välivaltana naista kohtaan ja seksinmyyjä nähdään uhrina. Seksin osto kiellettiin Ruotsissa Naisrauhaksi nimetyn lain yhteydessä vuonna 1999 ja sen tavoite on vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja asenteisiin prostituutiosta (Hubbard ym. 2008: 143–144). Perehdyn Suomen päätösprosessin perusteluihin ja Ruotsin tasa-arvonäkökulmaan tarkemmin aineiston käsittelyn jälkeen.

Suomessa toimii Anna Kontulan (2008: 52) mukaan noin 4500 ulkomaalaista seksityöntekijää, mikä vastaa noin puolia maan seksityöntekijöistä. Hän tähdentää sosiologian väitöskirjassaan, että siinä missä suomalaiset prostituoidut ovat suurimmaksi osaksi itsenäisiä toimijoita, joiden suurin ongelma on valtaväestön asenteet

seksityöntekijöitä kohtaan, ulkomaalaiset prostituoidut ovat huomattavasti heikommassa asemassa. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalainen voidaan nimittäin prostituutioperusteella käännättää Suomesta pois, minkä vuoksi ulkomaalaiset joutuvat seksityötä tehdessään turvautumaan suomalaisia useammin parittajan apuun ja näin ovat myös alttiimpia hyväksikäytölle.

Lehden ja Aromaan (2002: 66) hieman aiemmin kirjoittaman selvityksen mukaan, jolloin ihmiskauppa ei ollut vielä rikos, paritustapaukset tulevat ilmi ensi sijassa silloin, kun seksityöntekijät päättävät itse hakea apua. Ulkomaalaisten ei karkotusuhkan lisäksi kannata turvautua viranomaisten apuun väkivaltaa kohdatessaan, sillä ulkopuolisen apuun turvautuminen on suuri elämänmuutos ja siitä voi olla suurta haittaa myös väkivaltaa kokeneen perheelle. Ulkomaalaiset seksityöntekijät eivät myöskään välttämättä tiedä, että heihin kohdistuva väkivalta on väärin, vaan he voivat olettaa, että se kuuluu työn luonteeseen. Toisaalta ihmiskaupan uhreilla on kohdemaissa huono lainsuoja, mikä johtaa heidän pelkoonsa olla yhteistyössä viranomaisten kanssa. Sekä Kontulan että Lehden & Aromaan tietojen perusteella ulkomaalaiseen seksityöntekijään ei suhtauduta Suomessa tasapuolisesti.

Ihmiskauppa kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2004 ja Ruotsissa kaksi vuotta aiemmin. Lisäksi molemmissa maissa paritus ja seksin osto alaikäiseltä on kielletty ja seksinostolakeihin on sisällytetty seksinostokielto ihmiskaupan ja parituksen kohteelta. Ihmiskaupan kriminalisoinnin jälkeen Suomessa on annettu vain kaksi tuomiota, mikä on odotettua vähemmän. Työn sanomalehtiaineistossakin paljon puhuttaneessa ensimmäisessä kiinni jääneessä tapauksessa virolainen päätekijä rikoskumppaneineen käytti hyväkseen virolaista naista prostituutiotarkoituksiin vuonna 2006. Toisessa tapauksessa kesällä 2008 kaksi suomalaismiestä pakottivat suomalaisnaisen toimimaan prostituoituna yli viikon ajan, mutta käräjäoikeuden antama tuomio ei ole vielä lainvoimainen, koska hyväksikäyttäjät ovat valittaneet tuomiosta hovioikeuteen. Lisäksi useampien tapausten syytteet ovat kaatuneet tuomioistuimissa (Ihmiskauppa 2009).

Ruotsissa ollaan ihmisten kaupan tutkinnoissa Suomea pidemmällä ja Ruotsin keskuspoliisi on vuodesta 1997 julkaissut vuosittain ihmisten kaupasta selvityksen. Ihmiskaupan kriminalisoinnin jälkeen, vuodesta 2002 alkaen, rikostutkintoja on tehty joka vuosi enemmän. Kun esimerkiksi vuonna 2005 ihmiskaupasta sekä ihmiskaupan kaltaisista rikoksista annettiin seitsemän tuomiota, sitä seuraavana vuonna tuomioita annettiin 12 ja ilmoituksia oli 37. Ruotsiin päätyvät uhrit joutuvat selvityksen mukaan työskentelemään suurimmaksi osaksi seksialalla, mutta muu pakkotyö, erityisesti rakennus- ja maataloustyö,

on lisääntynyt viime vuosina. Ihmisten kauppaa seksuaalisen hyväksikäytön tarkoitukseen ilmenee suurkaupunkien ohella myös pienemmillä paikkakunnilla. Vuonna 2006 uhrin olivat Itä-, Keski- ja Kaakkois-Euroopasta, Thaimaasta, Nigeriasta ja Keniasta ja heistä kaksi kolmasosaa pakotettiin myymään seksiä (Människöhandel för... 2007). Koska ihmisten kauppaa on vaikea todistaa, esimerkiksi Ruotsin keskusrikospoliisissa työskentelevä Kajsa Wahlberg toteaa havaittujen rikosten määrän riippuvan enimmäkseen siitä, miten paljon aikaa poliisilla on käytettävissä ihmiskaupparikosten seuraamiseen (Nya marknader för... 2007). Tuomioiden määrästä ei siis voida suoraan tehdä tulkintoja ilmiön laajuudesta kyseisessä maassa.

Ihmisten salakuljetus ja kauppa uutisaiheina

Tarkastelen uutisointia ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta esimerkkinä prosessista, jolla tilaa muodostetaan ja rajataan muista tiloista. Uutiset heijastelevat yhteiskuntien valta-asetelmia ja edustavat tässä työssä niitä narratiiveja, joilla rakennetaan mielikuvia meistä ja muista eli rakennetaan identiteettejä.

Maahanmuuttajauutisointia tutkitaan Suomessa etenkin Etnisten suhteiden ja nationalismien tutkimuskeskus CEREN:ssä sekä Tampereen yliopiston viestinnän laitoksella. Taustatietoa maahanmuuttajista kirjoitetuista uutisista tarjosivat viestinnän tutkijoiden Karina Horstin (2005) ja Karmen Erjavecín (2003) sekä poliittisen ja feministisen maantieteen tutkija Allison Mountzin (2003b, 2004) tutkimukset. Ihmiskaupan representaatioista on kirjoitettu huomattavasti vähemmän, mutta etenkin Keski-Ruotsin yliopiston viestinnän laitoksen tutkija Susan Holmbergin diskurssianalyysi ruotsalaisten sanomalehtien ihmisten kauppaa käsittelevistä uutisista (2006) ja hänen vertaileva raporttinsa (2009) eri maissa tehdyistä uutisseurannoista sekä Jackueline Bermanin (2003) tutkimus Euroopassa vallitsevista ihmiskaupan diskursseista olivat tässä työssä hyödyllisiä, koska niiden tulokset ovat samankaltaisia kuin tämän työn viitekehys.

Tutkimuksia yhdistää se, että niiden mukaan maahanmuuttoa, ihmisten salakuljetusta ja salakuljetusta järjestäviä tahoja pidetään tiedotusvälineissä uhkana eri aluetasoilla Euroopan maahanmuuttopolitiikan tavoinin. Maahanmuuttajista puhutaan tiedotusvälineissä globaaleina ongelmina, Euroopan tai kansallisvaltioiden vakauden järkyttäjänä tai paikallista epäjärjestyttä tuovana ilmiönä. Uutisointi somalipakolaisista 1990-luvulla, romaneista Helsingin kaupunkikuvassa viimeisimpinä vuosina,

turvapaikanhakijoiden ikämäärityksistä sekä Helsingin Punavuoreen ja Kallioon perustettavista vastaanottokeskuksista tänä vuonna ovat hyviä esimerkkejä ulkopuolisen uhkan rakentamisesta.

Karina Horsti (2005) havaitsi turvapaikanhakijoita ja monikulttuurisuutta tiedotusvälineissä käsittelevässä tiedotusopin väitöskirjassaan, että turvapaikanhakijat esitetään usein uhkana, joita viranomaiset kontrolloivat, heidät yhdistetään yhä useammin laittomiin toimiin ja heidät luokitellaan usein elintasopakolaisiksi. Viranomaisten valtaa turvapaikanhakijasta korostetaan uutisissa, kun taas turvapaikanhakija esitetään heikompana ja kaoottisena. Horstin aineiston perusteella myös ihmisoikeusnäkökulma oli lisääntynyt turvapaikanhakijoita käsittelevissä uutisissa, joskin ihmisoikeusnäkökulmassa korostui suurempi mittakaava, jolloin loukkauksia ei koettu Suomen ongelmiksi, vaan ongelma sijoitettiin Suomen rajojen ulottumattomiin.

Slovenialaista lehdistöä analysoinut viestinnän tutkija Karmen Erjavec (2003) tutkimuksessa yhdistyvät maahanmuuttouutisointi ja moraalinen maantiede, vaikka hän ei mainitsekaan moraalinen maantiedettä. Hän käyttää tutkimuksensa viitekehyksenä sosiologi Jock Youngin ja Stanley Cohenin kehittämää käsitettä *moraalinen paniikki*, joka tarkoittaa yhteisössä nopeasti lisääntyvää huolen tunnetta tietyn ihmisryhmän käyttäytymisestä, jolloin ihmisryhmä määritellään uhkaksi ja jota kohtaan yhteisö alkaa käyttäytyä vihamielisemmin. Lisäksi uhkan laajuus ei ole suhteessa ryhmän käyttäytymisestä aiheutuviin haittoihin. Erjavec sanoo, että eurooppalaiset tiedotusvälineet rakentavat siirtolaisuuhkan ympärille moraalisen paniikin liioittelemalla siirtolaistilanteen vakavuutta, ennustamalla maahan pyrkivien määrän kasvavan hälyttävästi ja käyttämällä raportoinnissa voimakkaita, usein maantieteellisiä, vertauskuvia, kuten virta ja tulva, joihin tiedotusvälineen seuraajat voivat samastua.

Tiedotusvälineet tarjoavat seuraajillensa siis pelästyttävää tarinaa, jonka vahvistamiseen ne käyttävät yhteiskuntakontrollin ylläpitäjiä, kuten poliisia, sekä lain täytäntöön panijoita, kuten kansanedustajia ja tuomareita. Uutisissa eri ryhmät arvostelevat yhteiskuntakontrollin ylläpitäjiä toiminnan riittämättömyydestä ja viimeisenä toimijana kaiken takana löytyvät syylliset, joita vastaan moraalinen paniikki uutisissa kohdennetaan. Syylliset ovat tyypillisesti kaiken negatiivisuuden ilmentymiä, jotka uhkaavat ”hyvien” ja omien rajojen sisällä elävien kansalaisten arkipäivää. Vastakkaisasetelmalla oli Erjavecin mukaan suora yhteys Slovenian kansallisidentiteetin rakentamiseen, koska Slovenia pyrki irrottautumaan levottomasta entisen Jugoslavian alueesta osaksi ”sivistynyttä” Eurooppaa.

Alison Mountz (2003b; 2004) tutki puolestaan kanadalaisten viranomaisten ja

valta-asemaa nauttivien sanomalehtien sanomaa Kanadaan veneillä saapuneista turvapaikanhakijoista. Hän tulkitsi ihmisten salakuljetusta jo mainitsemastani yksilötason näkökulmasta. Hänen tutkimus keskittyi siihen, miten kanadalaiset viranomaiset ja tiedotusvälineet salakuljetetuista henkilöistä puhuessaan korostivat vahvan valtion valtaa "ulkopuolisista" yksilöistä. Horstin ja Erjavecín tulosten tavoin myös Mountz kirjoittaa, että viranomaiset esitettiin tiedotusvälineissä aktiivisina ja viranomaisten valtaa salakuljetettujen kohtalosta korostettiin. Salakuljetut esitettiin tiedotusvälineissä sitä vastoin onnenonkijoina, jotka rikkoivat Kanadan valtion suvereniteettia. Viranomaisten aktiivisuus ja salakuljetettujen maahanmuuttajien eristäminen edustivat kansallisvaltion valtaa, rakensivat kansallista identiteettiä ja vahvistivat paikallisten käsitystä siitä, etteivät tunkeutujat kuulu Kanadaan.

Ihmiskauppauutisointia ei ole tietämykseni mukaan tutkittu poliittisessa maantieteessä ja sen systemaattinen tutkiminen myös muilla aloilla on ollut vähäistä. Euroopassa näitä ovat kansalaisjärjestön lehtiaineistoista teettämä sisällönanalyysi Moldovassa (Media coverage... 2007) sekä raportti pakkotyöstä Iso-Britanniassa, jossa käsitellään hieman myös tiedotusvälineiden sisältöä (Trafficking for... 2006). Ainut laajempi tieteellinen lehdistöanalyysi on tehty Ruotsissa, jossa kolme vuotta kestänyt lehdistöseuranta kuului osaksi EQUAL -projektia Holmbergin (2006) vetämänä.

Näidenkin vähäisten analyysien perusteella voidaan kuitenkin tehdä johtopäätöksiä, jotka tukevat tämän työn viitekehyksiä. Holmberg (2009) vertaili edellä mainitsemieni analyysien tuloksia keväällä 2009 ja havaitsi suuria yhtäläisyyksiä, joista tässä opinnäytetyössä olennaisimpia ovat huomiot uutisoinnin ja valtiojohtoisen toiminnan välisestä kytköksestä. Utismotiivina toimii usein keskustelu lainsäädännöstä ja lehtiartikkeleiden lähteinä ovat usein viranomaiset ja viranomaisten toiminta ihmiskauppaa vastaan. Pitemmät artikkelit ovat joko kansalaisjärjestö- ja tiedotuskampanjavetoisia tai niissä käsitellään ihmiskauppaa hyvin sensaationaalisesta näkökulmasta, jotka usein loukkaavat myös uhria. Oman valtion toimijat ovat uutisten "hyviä", kun taas rikollisjärjestöt ovat uutisten "pahoja". Tutkimusaineistossa ihmiskauppa yhdistettiin lähes poikkeuksetta seksikauppaan ja muut ihmiskaupan muodot jätettiin uutisoinnista pois, mikä heijastelee Ruotsissa vallitsevaa kuvaa ihmiskaupasta sukupuolten välisen epätasa-arvon ilmentymänä.

Holmberg osoittaa vertailun, joskin hyvin erilaisin tutkimustavoitteiden mukaisten tulosten, avulla, kuinka ihmiskauppaa käsittelevissä uutisissa rakennetaan tietynlaista todellisuutta valitsemalla vain tiettyjä aiheita, toimijoita ja lähteitä. Uutisointi suosii näin

tiettyjä näkemyksiä toisten kustannuksella, jolloin tiedotusvälineiden voidaan odottaa suosivan kyseessä olevan valtion normeja ja arvoja (Holmberg 2009: 2).

Vaikka poliittisessa maantieteessä ei tietääkseni löydy tutkimusta ihmiskauppauutisoinnista, niin läpikäymäni poliittisen ja moraalien maantieteen näkökulmat ovat lähellä Bermanin (2003) analyysiä Euroopassa käytävästä ihmiskauppakeskustelusta. Hän sanoo, että myös ihmiskauppaa käsitellään Euroopassa lähinnä rajanäkökulmasta, jolloin keskustelua ohjaa yhtäältä globalisaatio- ja toisaalta turvallisuusnäkökulma, mutta ihmisoikeus- ja tasa-arvonäkökulma jäävät keskustelussa vähäisemmälle huomiolle. Ihmiskaupasta puhutaan suuren mittakaavan ilmiönä, joka on seurausta globalisaatiosta ja jota ei pystytä hallitsemaan ja siitä vastuussa pidetään lisääntyvää koko EU:ta uhkaavaa rikollisuutta, jota vastaan unionin on toimittava yhdessä.

Uhkanäkökulma ilmenee muun muassa niin, että Itä-Euroopasta tuleva seksikauppa koetaan suuremmaksi ongelmaksi kuin kotimainen seksikauppa ja se aiheuttaa Euroopassa moraalikonfliktin. Vaikka kyseessä olisikin ihmiskauppa, niin keskusteluissa puhutaan usein myös uhrien palautuksista. Sekä omasta halustaan prostituoituina toimivien naisten että laitonta pakkoprostituutiota järjestävien rikollisryhmien paikallistaminen Itä-Eurooppaan vahvistaa näin eurooppalaista yhtenäisyyttä, kokemusta kantaeurooppalaisesta arvomaailmasta, jolloin samalla unohdetaan, että seksinostajat ovat eurooppalaisia ja hyväksikäyttö tapahtuu jossain muualla kuin rajalla. Bermanin (2003) mukaan EU:ssa pyritään keskustelun avulla hallitsemaan etenkin laajenemisten yhteydessä käytäviä rajakriisejä, jotka ovat Euroopassa toistuvia.

Kaikki edellä mainitsemani analyysit keskittyvät eri näkökulmista joko valtiossa tai EU:ssa vallitsevaan keskusteluun ihmisten salakuljetuksesta tai -kaupasta, mutta niissä tullaan samaan johtopäätökseen. Molempia ilmiöitä käsitellään pitkälti EU:n ulkopuolelta tulevana uhkina, sekä maahanmuuttajat että ihmiskaupan uhrit kuvataan ulkopuolisina, kuvauksiin liittyy kamppailu Euroopan ”oikeista” rajoista ja ulkopuolisiksi leimatut järjestyttävät eurooppalaista moraalirajaa fyysisesti ja vertauskuvallisesti. Kaikki kolme keinoa vahvistavat yhtäaikaaisesti Euroopan yhtenäisyyttä rajojen sisällä.

3. Aineisto ja menetelmät

Aineisto

Valitsin tämän työn varsinaiseksi analysoitavaksi aineistoksi sanomalehdet. Joukkotiedotusvälineinä sanomalehdet ovat välineitä, joiden sisällöt heijastelevat sen levikkialueen poliittisia valta-asetelmia ja siellä vallitsevia maailmankuvia, mitä poliittisessa maantieteessä tarkastellaan. Ne tarjoavat näyttämön, jolta voi seurata vallanpitäjien ja mahdollisesti sitä kautta myös lukijoiden näkökulmia ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta. Joukkotiedotusvälineitä ja erityisesti sanomalehtiä käytetään poliittisessa maantieteessä aineistona tutkittaessa, miten tilaa tuotetaan ja rajataan ulkopuolisesta tilasta sekä miten teksteissä tuotetaan identiteettejä ja paikallisia identiteettejä erotellaan ulkopuolisista. Tutkijat käyttävät tällöin lehtitekstejä analysoidessaan, miten julkisessa keskustelussa esitetyt kertomukset palvelevat eri toimijoiden tavoitteita. Niistä voidaan tarkkailla maailman tai pienempien alueiden poliittisia asetelmia ja maantieteessä niitä käytetään etenkin paikka- ja aluemielikuvien tutkimiseen, yleensä täydentämään muita menetelmiä.

Esimerkiksi Katariina Kosonen (2000) tutki historiallisen kartografian väitöskirjassaan, mitä merkityksiä lehdistökartografiassa välitetään ja miten suomalainen alueellinen identiteetti rakentuu lehdistön karttakuvissa vuosina 1899–1942. Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, kuinka kartoissa välitetään aikansa yhteiskunnan poliittisia viestejä. Suomen ulkopoliittisen instituutin tutkija Maija Hyypiä (2009) puolestaan analysoi geopoliittisesta näkökulmasta ruotsalaisten sanomalehtien pääkirjoituksia aineistonaan käyttäen, miten Itämeren halki suunniteltuun Nord Stream -maakaasuputkeen suhtauduttiin Ruotsissa. Analyysin perusteella maakaasuputki kuvattiin analyysivuosina 2006 ja 2007 pääosin Venäjän pyrkimyksenä vahvistaa kansainvälistä asemaansa Itämerellä, mikä muodostaisi sotilaallisen turvallisuushkan lähelle Ruotsin rajaa. Hyypiä (2009: 268) kyseenalaistaakin sanomalehtiaineiston avulla, onko maakaasuputki todellinen sotilaallinen uhka Ruotsille vai käytetäänkö uhkakuvaa vain oikeuttamaan maakaasuputken vastustus. Vastaavia kyseenalaistuksia voidaan tehdä sanomalehtiaineiston perusteella myös tämän työn aiheista.

Sanomalehtiä käytetään maantieteessä usein osana muuta tutkimusaineistoa, jolloin eri aineistot täydentävät toisiaan. Esimerkiksi Ó Tuathail (2009) käytti joukkotiedotusvälineiden, kuten radion ja sanomalehtien, uutisia tutkiessaan geopolitiikan

näkökulmasta, miten Venäjän Pohjois-Ossetiassa tapahtunut satojen ihmisten kuolemiin päättynyt koulukaappaus kuvattiin Venäjällä. Muuna tutkimusaineistona hän käytti Vladimir Putinin ja muiden Putinin määräämien vastuuhenkilöiden puheita, tapahtumakuvauksia, päätoimijoiden lausuntoja ja lähialueella tehtyjä haastatteluja. Aineistojen välillä vallitsi ristiriita, sillä julkisuuteen koulukaappauksesta annettiin kuva ulkomaalaisten toteuttamasta vastaiskusta Venäjää ja Venäjän kansalaisia vastaan. Yhtä lailla koulukaapparit määriteltiin ulkomailla koulutetuiksi terroristeiksi, vaikka tekijöistä suuri osa oli joutunut Venäjän suunnittelemien hyökkäyksien kohteeksi. Venäjällä puhetavoissa jätettiin näin ollen mainitsematta, missä määrin Venäjän valtion väkivaltaiset toimet Tšetšeniassa aiheuttavat ja ylläpitävät väkivaltaa. Sanomalehtiä käytettiin tässä tapauksessa apuna tehtäessä tulkintoja, miten syyllisyys paikannettiin ja mihin poliittisiin päämääriin syyllisyyden paikantamista käytettiin. Sijoittamalla koulukaappaajat Venäjän ulkopuolelle, Venäjän valtio vahvisti hallintoansa ja oikeutti muun muassa kansalaisjärjestöjen ja tiedotusvälineiden toimintamahdollisuuksien kaventamisen.

Maantieteilijä Teijo Rytteri (2009) puolestaan käytti sanomalehtiä tutkimuksessa, jossa hän yhdisti mittakaavat *hyväksyttävyyteen*, jolla hän tarkoittaa suostumista tai myöntymistä jonkin toimijan vallankäyttöön. Hän käytti sanomalehtiä osana muuta aineistoa tutkiessaan, miten eri aluetasojen toimijat, kuten Kemijärven asukkaat ja sellutehtaan työntekijät, poliitikot ja kansainvälistynyt yhtiö, suhtautuivat Kemijärven tehtaan sulkemiseen. Sanomalehtiä voidaan näin ollen käyttää poliittisten valta-asetelmien ohella arvioitaessa, mikä on hyväksyttävää eri aluetasoilla ja miten valintoja perustellaan.

Joskin maantieteilijät käyttävät tutkimusaineistona sanomalehtiä, niin samalla maantieteellinen näkemys vaikuttaa myös journalismin tutkimuksessa. Esimerkiksi viestinnän tutkija Jaana Hujanen tarkastelee väitöstutkimuksessaan (2000), miten alueellisia identiteettejä tuotetaan maakuntalehdissä ja Inka Moring (2001) yhdistää maantieteellistä näkemystä tutkimuksiinsa, jotka käsittelevät suomalaisten me-henkeä ja toiseutta eri medioissa. Eli Abraham & Anat First (2006) tutkivat puolestaan Hujasen tavoin maan sisäisesti, miten suurkaupunkien sanomalehdissä periferia esitettiin jälkeenjääneenä alueena, jonne menestyksekkäämpi ydin antaa rahaa korostamaan kuvaa periferian riippuvaisuudesta vallassa olevista.

Sanomalehtivalintaa tukee lehdistön arvostettu asema Suomessa ja Ruotsissa. Sanomalehtien liiton (2008) mukaan sanomalehdet ovat Suomessa television jälkeen toiseksi tärkein joukkoviestin yhdessä radion kanssa. Mikäli Suomen asukaslukua verrataan lehdistön kokonaislevikkiin, Suomi sijoittuu maailman tilastossa kolmanneksi

Japanin ja Norjan jälkeen Ruotsin seuratessa perässä neljäntenä. Kahdeksan kymmenestä 12–69-vuotiaasta lukee päivittäin sanomalehteä ja päivittäin ilmestyviä sanomalehtiä on Suomessa 32. Koska sanomalehdet nauttivat analyysimaissa luottamusta, niissä käsiteltävät uutiset tavoittavat erilaisia kansalaisia. Tämän ohella laajalevikkiset sanomalehdet ovat hyvää aineistoa, koska niissä käsitellään ihmisten salakuljetusta ja kauppaa muita joukkotiedotusvälineitä, kuten televisiouutisia useammin.

Jotta aineisto ei muodostunut opinnäytteen työmäärälle liian suureksi, valitsin molemmista maista vain yhden päivittäin ilmestyvän sanomalehden. Vaihtoehtona olisi ollut valita useampia lehtiä ja tehdä otanta artikkeleista. Tällöin kuitenkin lehtien artikkeleista olisi rajautunut pois artikkeleja, jotka ovat jatkoa edellisiin, jolloin juttusarjan diskursseja olisi ollut vaikeampi tulkita. Jotta lehtiä oli helpompi vertailla keskenään, päätin valita kustakin maasta samankaltaisimmat tapaukset, mitä pidetään vertailevissa tapaustutkimuksissa yhtenä keinona taata aineistojen vertailtavuus (Melin 2005: 59). Tämän takia valitsin molemmista maista lukijakunnaltaan kotimaista valta-asemaa edustavan sanomalehden, jolloin suomalaisiksi aineistoksi valikoitui Helsingin Sanomat (HS) ja ruotsalaiseksi lehdeksi tukholmalainen Dagens Nyheter (DN).

Kyseisten lehtien eduiksi maakuntien lehtiin verrattuna näen, että molemmat käyttävät suurimmassa osassa kotimaisista ja osassa ulkomaisista uutisista lehtien palkkaamia toimittajia, jolloin lehtien kirjoitukset heijastelevat paremmin sitä, mihin niiden toimitus ja toimittajat itse kiinnittävät huomiota. Vaikka kansainväliset tai kansalliset uutistoimistot välittävät suuren osan lehtien uutisista, esimerkiksi kansainvälistä uutisointia tutkiva Terhi Rantanen (1998: 51–52) toteaa, että uutinen muokataan toimituksessa toimituspolitiikan ja yleisön eli kotimaan tarpeiden mukaiseksi. Niinpä aiheille on olennaista, että vaikka sekä ulkomaiset että kotimaiset uutistoimijat ovat kiinnittäneet ilmiöihin enemmän huomiota viimeisen vuosikymmenen aikana, uutiset muokataan toimituksessa sitä ympäröivän tilan senhetkisten tarpeiden mukaan, jolloin uutiset heijastelevat maailmankuvaa kyseisessä tilassa.

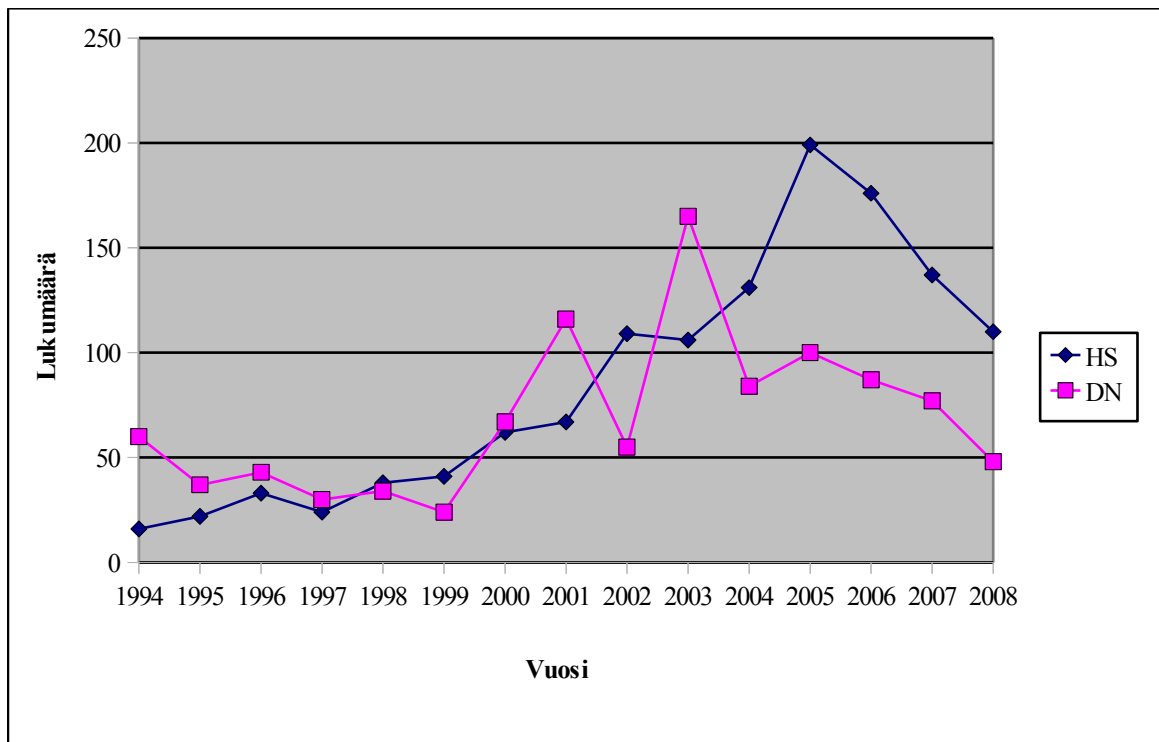
Käytin sanomalehtien painettuja versioita, koska verkkouutiset ovat usein pääpiirteisempiä uutiskatsauksia, joita voidaan päivittää useaan kertaan vuorokaudessa. HS:lla on mediatutkimuksen mukaan 1 030 000 lukijaa, joista vajaa puolet 479 000 asuvat Suur-Helsingissä (Helsingin Sanomat 2008). Vuonna 2007 DN:n painos oli 344 200 lehteä ilmestymispäivää kohden ja lehteä lukee arviolta 858 000 ihmistä päivässä, joista kaksi kolmasosaa (559 000) asuu Suur-Tukholmassa (Dagens Nyheter i siffror 2008). Vaikka molemmat lehdet ja suurin osa niiden lukijakunnasta edustavat pääkaupunkiseutua, on

niillä myös vahva asema koko maan lehdistössä sekä tilaajia on paljon myös pääkaupunkiseudun ympärillä. Valtalehden asemasta kertoo esimerkiksi se, että molemmista lehdistä tehdään neljä painosta eri puolille maata ja esimerkiksi HS:n periaatelinjan mukaan lehti pyrkii palvelemaan nimenomaan ”kansalaisia” eikä tiettyä aluetta (Hujanen 2000: 24). Vahvan asemansa johdosta lehdet vaikuttavat myös muiden joukkoviestimien sekä maakuntalehtien kirjoittamiseen uutisvalinnoillaan. Lehdet ovat vertailukelpoisia myös siksi, että molemmat ovat osa viestintäkonserneja: Helsingin Sanomien kustantaja Sanoma Oy kuuluu SanomaWSOY Oyj:hin, kun taas DN on ollut osa Bonnier AB konsernia vuodesta 1998.

Mainitsemisen arvoista kuitenkin on, että samankaltaisia aineistoja käsittelevissä tapaustutkimuksissa vaarana on, että tutkimus pelkistyy vain tietyn alueen kuvaukseksi (Melin 2005: 59). Vaara pitää hyvin paikkansa tässä työssä, sillä tulosten perusteella ei voida yleistää, mihin asiayhteyksiin ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevät uutiset kytkeytyvät tai miten rajat niissä ilmenevät vaikkapa Lapin Kansassa tai Turun Sanomissa. Koska tutkimuskysymyksenäni on kuitenkin tehdä vertailua maiden välillä, oli perusteltua valita vertailuun vain lukijakunnaltaan suurimmat lehdet.

Aineiston rajaus ja kerääminen

Ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta uutisoitiin vähän vielä 1990-luvulla, jolloin HS:ssa aiheita käsiteltiin keskimäärin 20 kertaa vuodessa ja DN:ssäkin keskiarvo jää alle neljäkymmenen. Aiheista alettiin uutisoida enemmän vuosituhatosen vaihteen jälkeen, jolloin 2000-luvulla vastaaviksi keskiarvoiksi saadaan HS:ssa 94 ja DN:ssä 123. Kuvasta 1 näkyy, kuinka uutisointi ilmiöistä on muuttunut viimeisimpien vuosien aikana. Keräsin molempien lehtien tiedot painettujen lehtien verkkoarkistosta hakusanoilla, jotka käyvät ilmi seuraavilla sivuilla. Vuoden 2008 tilastossa viimeinen tarkkailupäivämäärä on 26.10.2008, koska tein haut kyseisenä päivänä.

Kuva 1. Ihmiskauppaa ja -salakuljetusta käsittelevien artikkeleiden lukumäärä Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä 1994–2008.

Uutisointi vaihteli vuosien välillä paljon. Ruotsissa uutisoinnin kasvuun vaikuttivat vuonna 1999 voimaan astunut seksin ostokieltolaki, vuoden 2001 EU-puheenjohtajuus ja vuonna 2002 voimaan saatettu lainsäädäntö ihmiskaupasta. Piikkivuonna 2003 mediaa puhuttivat Ruotsin ensimmäinen oikeudenkäynti ihmisen kaupasta sekä kaupan uhrin kertomusta käsittelevä ruotsalainen elokuva Lilya 4-ever (Holmberg 2006). Suomen uutisointi kasvoi niin ikään EU:n maahanmuuttopolitiikan, ihmiskaupasta hyväksytyyn lain, seksin ostokiellosta käydyn keskustelun sekä ensimmäisen ihmisen kaupasta olleen oikeudenkäynnin takia. Suomessa uutisointipiikki oli kuitenkin pari vuotta Ruotsia myöhemmin, koska EU:n maahanmuuttopolitiikkaa lukuun ottamatta ne tapahtuivat Ruotsia pari vuotta jäljessä.

Koska lehtiartikkeleja olisi yli tuhat pelkästään tämän vuosituhaten puolella, rajasin aineiston kahteen eri vuoteen. Ensimmäiseksi vertailujaksoksi valitsin vuonna 2006 aiheita käsittelevät artikkelit, koska tuolloin Suomessa käytiin ensimmäinen ihmiskauppaa käsittelevä oikeudenkäynti, josta langetettiin tuomiot. Kyseisenä vuonna eduskunnassa tehtiin myös päätös seksin ostokieltolain muodosta, mikä herätti paljon keskustelua ihmiskaupan ja prostituution välisistä kytköksistä. Lisäksi Suomi oli vuoden jälkipuoliskon EU:n puheenjohtajamaana.

Valitsin toiseksi analyysivuodeksi vuoden 2001, koska tuolloin molemmissa maissa alettiin soveltaa Schengen-sopimusta ja Ruotsi oli vuoden alkupuoliskon EU:n puheenjohtajana. Yhtä aikaisesti ruotsalaisessa mediassa taas arvioitiin pari vuotta aikaisemmin voimaan tulleen seksin ostokiellon vaikutuksia ihmiskauppaan ja prostituutioon. Viiden vuoden aikavälillä oli myös mahdollista tarkastella, vaikuttiko Palermon sopimuksen vuonna 2004 ja sopimuksen ihmiskauppaa ja -salakuljetusta koskevien lisäpöytäkirjojen vuosina 2004 ja 2006 allekirjoittaminen uutisiin tutkimuskysymyksien valossa (Signatories... 2008).

Tarkasteltavaksi jäi yhteensä 446 artikkelia, joista vuonna 2001 HS:ssa ilmestyi 67 ja DN:ssä 116, kun taas vuonna 2006 HS:sta analysoitaviksi päättyi 176 ja DN:stä 87 artikkelia. Sisällytin analyysiin lehtien verkkoarkistoon hakusanoilla "ihmissalakuljetus", "ihmiskauppa", "naiskauppa", "lapsikauppa" sekä "mieskauppa" mukaan tulleet artikkelit. Suomen kielen yhdyssanarakenne yhdistettynä HS:n verkkoarkiston taivutusmuotojen laajaan suomen kielen tukeen osoittautuivat kovin hedelmälliseksi. Laaja suomenkielen tuki tarkoittaa tässä tapauksessa, että hakusanalla "ihmiskauppa" ja "ihmissalakuljetus" hakukone etsii myös artikkelit, joista löytyy sanat "ihmisten salakuljetus" tai "salakuljetettua ihmistä" ja niin edelleen. DN:n verkkohaku toimii eri tavalla, joten saman haun aikaansaamiseksi syötin DN:n verkkohakuun "människosmuggling", "smuggling av människor", "människohandel", "kvinnohandel", "barnhandel", "manhandel", "handel med människor", "handel med kvinnor", "handel med barn" ja "handel med män".

Verkkoarkistoihin sisältyykin useita riskejä, joihin Deacon (2007) lukee vääristymät, keskittyminen nykyhetken historian kustannuksella sekä luotettavuuden ja yleistettävyyden. Vääristymillä tarkoitetaan, että hakuun tulee mukaan myös artikkeleita, joissa hakusanalla viitataan johonkin muuhun tai aineiston ulkopuolelle jää artikkeleja, jotka sisältyisivät joukkoon, mutta ne jäävät aineiston ulkopuolelle, koska analyysiin on valittu liian vähän hakusanoja. Omassa tutkimuksessaan Deacon lisäksi havaitsi, että hakukonetta käytettäessä uutisten sisältö on keskimääräisesti negatiivisempaa, koska haun ulkopuolelle jäävät artikkelit, joissa ilmiöistä puhutaan neutraaleimmilla termeillä, mikä tässä työssä voisi olla esimerkiksi "salakuljetuksestaan maksanut turvapaikanhakija".

Hakukoneilla voidaan tulkita tämän lisäksi vain nykyaikaista uutisointia, sillä niiden arkistot harvoin yltyvät digitaaliaikaa kauemmaksi menneisyyteen ja hakukoneen avulla pääsee analysoimaan vain tekstuaalista sanomaa ja visuaalisuus jää tutkimusten ulkopuolelle. Digitaaliarkistojen riski on myös se, että analyysin tekijä ei voi olla täysin varma, ovatko lehtien toimitukset muokanneet lehden sisältöä jälkeinpäin (Deacon 2007).

Jouduin oppimaan Deaconin kritiikit kantapään kautta. Ensiksikin DN:n arkisto ylsi keräämisvaiheessa vain vuoteen 1994. Koska tutkimuksen päätarkoitus ei kuitenkaan ollut tarkastella uutisointia menneinä vuosikymmeninä, en katsonut tarpeelliseksi selvittää artikkelien lukumääriä vuotta 1994 edeltäneeltä ajalta. Hakukone myös muuttui lyhyin väliajoin. Tänä vuonna DN:n painetun version hakukonetta ei löydy verkosta enää lainkaan ja verkkolehdenkin hakukone yltää vain vuoteen 2002. Yhtä lailla HS:n tilaajilla ei ole enää vapaata pääsyä arkistoon. Onnekseni tein kaikki haut ennen kuin lehdet poistivat hakukoneensa käyttöoikeuden lehden tilaajilta vuoden 2008 lopulla.

Aineistoon mahtui jonkin verran vääristymiä, sillä Ruotsissa on alettu käyttää ihmiskaupasta paljon myös termiä "trafficking", minkä huomasin aloittaessani aineiston käsittelyn. Tarkastin virheen mittakaavan syöttämällä jälkikäteen hakuehdoksi kyseisen sanan. Suuri osa artikkeleista oli jo aineistossani, mutta kaikki eivät täsmänneet jo löytyneiden artikkelien kanssa. Koska olin tuolloin tehnyt jo osan analyysistä, en korjannut virhettä, vaan analyysivuosiin jäi kumpaankin noin kymmenen artikkelin heitto. DN:n aineistosta puuttuu siten parikymmentä rajaukseen oleellisesti kuuluvaa artikkelia ja lisäksi artikkelit, joissa ilmiöitä käsitellään vaikkapa vain termeillä ihmisten myynti tai orjakauppa, jäävät työn ulkopuolelle molemmista lehdistä.

HS:n artikkelit pystyi tulostamaan yksi kerrallaan suoraan arkistosta ja artikkeleissa oli mukana lehtiteksti, lehden osio, päivämäärä ja merkkimäärä. Ruotsissa joukkotiedotusvälineiden arkistot on keskitetty Presstext-nimiseen organisaatioon ja DN:n painetun lehden verkkoarkistossa tilaajat saivat lukea vain 20 arkistoartikkelia kuukaudessa. Koska itse hakujen tekemistä ei oltu rajattu, tein haut verkkoarkistossa ja skannasin artikkelit hakutietojen perusteella Kansalliskirjaston mikrofilmikokoelmista. Samalla aineiston keräyksen aikana havaitsin, että verkkohaku ja lehden sisältö pitivät muilta osin hyvin paikkansa. DN:n aineiston kerääminen vaati paljon aikaa, mutta sain skannattua lehtitekstit alkuperäisessä muodossaan. HS:n artikkelit oli puolestaan helppo kerätä, mutta pystyin kiinnittämään huomiota vain artikkelien tekstisanomaan, jolloin muu olennainen, kuten kuvien vertailu, rajautui analyysin ja myös vertailun ulkopuolelle.

Sisällytin mielipidekirjoitukset ja kulttuuriarvostelut analyysiin, koska niiden voidaan katsoa heijastelevan yleisön sekä lehden motiiveja. Karsittavaksi joutuivat TV-ohjelmien nimessä olevat ihmissalakuljetus- ja -kauppatermit sekä niihin viittaavat seminaarit ja keskustelutilaisuudet, koska ne päättyvät lehteen ilmoittajan eikä lehden toimituksen puolesta. Tämän vuoksi myös kuvassa 1 vuoden 2001 ja 2006 artikkeleista on poistettu TV-ohjelmat ja tilaisuudet.

Aineiston käsittely

Käytin aineiston käsittelymenetelmänä vertailevaa sisällönanalyysiä ja diskurssianalyysiä kriittisestä ja konstruktionistisesta näkökulmasta. Sekä sisällön- että diskurssianalyysiä pidetään menetelmien ohella myös väljinä teoreettisina viitekehyksinä, joita käytetään kaikkien kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen aineistojen analysoimiseen (Tuomi & Sarajarvi 2002: 93–121). Valitsin kyseiset menetelmät etupäässä siksi, että etenkin kriittinen diskurssianalyysi liittyy vahvasti yhteiskuntatieteissä tapahtuneeseen käänteeseen, konstruktionismiin (Vuolteenaho 2002: 242) sekä poliittisen maantieteen postmodernistiseen tutkimussuuntaukseen (Agnew ym. 2008: 2–4), jolloin esimerkiksi identiteettien ja rajojen ymmärretään olevan sosiaalisesti rakennettuja.

Käsittelin aineiston kolmessa eri vaiheessa vuoden 2001 suomalaisesta aineistosta ruotsalaiseen ja edelleen vuoteen 2006 samassa järjestyksessä ja siirryin aineistossa maasta ja vuodesta toiseen vasta kun edellisen vaiheen tulokset oli kirjattu ylös. Vertailin kussakin vaiheessa ensin molempien lehtien tuloksia vuodelta 2001 ja sitten vuodelta 2006. Tämän jälkeen etsin yhtäläisyyksiä molemmista vuosista. Vertailu oli työn haastavin, mutta myös antoisin vaihe, sillä siinä joutui koko ajan kyseenalaistamaan omia valintoja ja palaamaan takaisin artikkelien teksteihin.

Käyn tässä osiossa ensin läpi, miten luokittelin aineiston sisällönanalyysin avulla ja sen jälkeen, millainen aineisto on kyseessä. Sen jälkeen kun olen kuvaillut lyhyesti, mihin asiayhteyksiin ilmiöt uutisissa liitettiin, kerron tarkemmin, miten käytin aineistoon diskurssianalyysiä.

Aineiston piirteet ja sisällönanalyysi

Ensimmäisessä vaiheessa luokittelin artikkelien sijainnin lehdessä, artikkelien pituuden sekä aiheiden keskeisyyden artikkeleissa. Juttujen sijoittuminen lehdessä kertoi alustavasti, mistä näkökulmasta aiheita artikkelissa katsottiin (pääkirjoitus, politiikka, talous, kulttuuri, mielipide, muu) ja minne ilmiö sijoitettiin (kaupunki, kotimaa vai ulkomaa). Pituus kertoi puolestaan siitä, miten laajasti lehti halusi kertoa ilmiöistä. Keskeisyys viesti, käsiteltiinkö aiheita osana muita juttuja vahvistamaan muita yhteiskunnassa vallitsevia tarinoita esimerkiksi EU:sta ja rajavartiointista vai olivatko ilmiöt lehteä ympäröivässä maailmassa niin tärkeitä, että jutut keskittyivät nimenomaan ilmiöihin. Tiedot antoivat alustavan

käsityksen aineistosta, mutta ne eivät itsessään palvelleet vielä tutkimuskysymyksiä.

Käytin osiota, pituutta ja keskeisyyttä luokitellessani mallina Holmbergin (2006) tutkimusta ihmiskauppaa käsittelevistä sanomalehtiartikkeleista Ruotsissa, jossa artikkelin sijainti määrittyi lehden osioiden mukaan ja pituus jaetaan lyhyisiin (alle 1000 merkkiä), keskipitkiin (1000-5000 merkkiä) ja pitkiin (yli 5000 merkkiä) artikkeleihin. Aiheiden keskeisyyden artikkeleissa hän jakoi keskeisiin, osajuttuihin ja mainintoihin, jolloin keskeisellä tarkoitetaan, että ilmiö on uutisen pääaiheena tai sitä käsitellään yli puolessa artikkelista. Osa jutusta tarkoittaa, että ilmiötä käsitellään yhdessä artikkelin osassa, mutta se ei ole uutisen pääaihe. Maininta viittaa siihen, että ilmiö vain mainitaan uutisen yhteydessä.

Artikkelien sijainti, pituus ja keskeisyys sekä pääkirjoitusten määrä ja aihe vaihtelivat lehtien ja vuosien välillä paljon. Ensimmäisenä vertailuvuonna HS:n artikkeleista yli puolet sijaitsi lehden ulkomaan-osiossa, neljännes kotimaa-osiossa ja loput jakautuivat lähes tasaisesti mielipide- ja pääkirjoitussivulle tai muihin osioihin. DN:ssä kirjoitukset jakautuivat tasaisemmin ulkomaan-, kotimaa- ja politiikkasivujen välille ja aiheista kirjoitettiin useammin myös pääkirjoitus-, teema- ja kulttuurisivuilla. Ero johtuu osittain lehtien rakenteesta; koska HS:ssä ei ole erillistä osiota politiikalle, EU:hun liittyvät uutiset sijoitetaan usein ulkomaan uutisiin. Osittain se johtuu myös siitä, että Suomessa ilmiöitä ei vielä koettu niin suuresti oman valtion sisäisiksi ilmiöiksi, vaan niiden koettiin koskevan muita maita tai EU:ta.

Vuonna 2006 molemmissa lehdissä ilmiöitä käsittelevät artikkelit jakautuivat monipuolisemmin lehtien eri osioihin, mikä kertoo siitä, että aiheita käsiteltiin myös kotimaata koskevin asioina ja myös eri näkökulmista. Molemmissa lehdissä yli kolmasosa jutuista oli kotimaan uutisten joukossa, kun ulkomaan uutisiin oli sijoitettu vain pieni osa. Juttujen väheneminen ulkomaan-osioista on seurausta siitä, että kotimaan rintamallakin tapahtui. Samaisesta syystä HS:ssa kaupunki-, pääkirjoitus- ja viikonloppuosioihin sijoitettiin kuhunkin lähes kymmenesosa artikkeleista ja mielipide- ja kulttuuriosiossa aiheita käsiteltiin moninkertaisesti. DN:ssä huomattavin muutos oli juttujen katoaminen politiikka- ja ulkomaan-osioista teema-, keskustelu- ja urheilusivuille, mikä on seurausta siitä, että suurimmat poliittiset askeleet ja EU-puheenjohtajuus olivat Ruotsissa jo takanapäin (Holmberg 2006: 4–6). Suurin artikkelien sijainnissa havaittava ero lehtien välillä oli, että DN:ssä ajankohtaisten aiheiden ympärille lisättiin aukeaman suuruisia teemasivuja, jotka olivat muuta lehteä sensaatiohakisempia, kun taas HS:ssa pidettiin lehden perinteisestä rakenteesta vankemmin kiinni.

Pääkirjoitukset tukevat samoja havaintoja. Kun HS:n pääkirjoitukset vuonna 2001 käsittelivät ensisijassa EU:n yhteistä maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa sekä turvapaikanhakijoiden ja ihmiskaupan uhrien kohtelua, DN:n pääkirjoituksissa käsiteltiin ihmiskaupan uhrien auttamista ja niissä vaaditaan toimintaa hyväksikäyttöä vastaan. DN:n pääkirjoituksissa uhrinäkökulma nousee siis merkittävämmiin esille. Vuonna 2006 HS:ssä aiheita käsiteltiin pääkirjoituksissa tiheään tahtiin eri näkökulmista. Niissä ei kuitenkaan edelleenkään käsitellä uhrin aseman parantamista ulkomailla tai kotimaassa, vaan lähtökohtina ihmiskaupankin kitkemisessä on kansainvälinen yhteistyö eri tasoilla, eri maiden ihmiskauppatilanteet, unionin laajentuminen sekä kansainväliset uhkat. Ihmiskaupan paljastamisen vaikeutta, sen torjumista uudella seksinostolaillla ja naisten osuutta konfliktien ratkaisussa pohdittiin myös. DN:ssä aihetta keskeisesti tai osittain käsittelevät pääkirjoitukset ovat kadonneet tyystin pääkirjoitussivulta puheenjohtajuuskauden myötä.

Aiheet olivat niitä käsittelevissä artikkeleissa verrattain keskeisiä. Ensimmäisenä vertailuvuonna eroa maiden välillä ei juuri ollut, vaan ihmisten salakuljetus tai -kauppa olivat uutisen pääteema noin 60 prosentissa artikkeleista. Jälkimmäisenä analyysivuonna HS:ssä aiheet olivat uutisen pääteema alle puolessa artikkeleista, kun taas DN:ssä osuus on jotakuinkin sama kuin edellisessä vertailuvuotena. Eroon vaikutti ennen kaikkea se, että ihmiskauppaa käsiteltiin Suomessa osana uutisia, joiden pääteema oli seksinostokielto. Seksien ostoa ei siis HS:ssä linkitetty suoraan ihmisten kauppaan, vaikka niiden välisestä kytköksestä keskusteltiin tai se mainittiin.

Suurin osa artikkeleista on keskipituisia eli 1000–5000 merkkiä pitkiä, mutta molempina vuosina DN:ssä oli enemmän lyhyitä juttuja. Tämä johtuu siitä, että DN:ssä uutisoitiin enemmän salakuljetustapauksista ja varsinkin yksittäisten henkilöiden salakuljetuksesta kertovat uutiset ovat lyhyitä rikosuutisia, joissa mainitaan lyhyesti, minkämaalainen henkilö oli jäänyt kiinni sekä miten, missä ja milloin salakuljetus tapahtui. Usein lyhyissä uutisissa myös kerrottiin, miten salakuljetettava oli palautettu tai mistä salakuljetettava tai salakuljettaja oli tuomittu. Tällöin lyhyessäkin uutisessa luotiin kuva oman suvereenin alueen ulkopuolelta tulevasta ihmisestä, joka häiritsee alueen moraalijärjestystä toteuttamalla rikoksen valtiota vastaan. Moraalijärjestys palautettiin saattamalla kyseinen ihminen pois kyseisen valtion hallitsemasta tilasta.

Mitä enemmän ihmisiä oli salakuljetettu tapauksessa, sitä pitempiä olivat jutut. Suomessa tapauksia käsittelevät jutut eivät kertaakaan yltäneet pitkiksi artikkeleiksi, kun taas pitkien juttujen osuus oli DN:ssä vuonna 2006 suurempi, koska suurempien

kiinnijääneiden salakuljetusten innoittamina kirjoitettiin keskiaukeamajuttuja. Osa salakuljetustapauksista oli sellaisia, joissa salakuljetettavat olivat olleet huomattavassa vaarassa tai jolloin salakuljetettavat kuolivat tai olivat kriittisessä tilassa, jolloin jutut olivat keskipituisia. Sekä pitemmät että traagiset jutut olivat sensaationhakuisempia, tapaukset linkitettiin ulkomailla tapahtuneisiin raakoihinkin tapauksiin ja kirjoituksissa mainittiin rikollisjärjestöt poikkeuksetta. Lähes kaikkiin uutisiin päti, että mitä pitempi juttu oli, sitä enemmän siinä rakennettiin uhkakuvia julmista rikollisista ja käytettiin dramaattisia ilmaisuja.

Sisällönanalyysin avulla tarkastelin ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaisesti, missä kontekstissa ihmiskauppaa ja -salakuljetusta käsiteltiin tai mihin muihin asiayhteyksiin ne liitettiin tarkasteluvuosina. Neuvoa-antavana toimi Tuomen & Sarajärven (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, jonka mukaan sisällönanalyysin avulla aineisto hajotetaan ensin analyysiyksiköihin, joita tässä työssä olivat lehtiartikkelit. Sitten aineistoa pelkistetään kokoamalla yksiköistä luokkia ja aineistosta usein myös lasketaan, kuinka monta kertaa niissä ilmenee samat asiat. Sisällönanalyysin tavoitteena on siis erotella aineistosta tutkimuskysymyksiensä mukaan olennaisimmat asiat, kuvata huomiot sanallisesti sekä tulkita tekstistä havaitut ilmiöt (Tuomi & Sarajärvi 2002: 93–121). Kyseisen ohjeistuksen avulla luokittelin asiayhteydet ensin niin tarkasti kuin oli mahdollista ja yhdistelin niistä isompia luokkia, kun koko aineisto oli käyty läpi. Varsinkin pitkät artikkelit käsittelivät aiheita useammasta näkökulmasta, jolloin luokittelin aiheen sen perusteella, mikä artikkelissa oli keskeisintä eli mikä sai artikkelissa eniten palstatilaa.

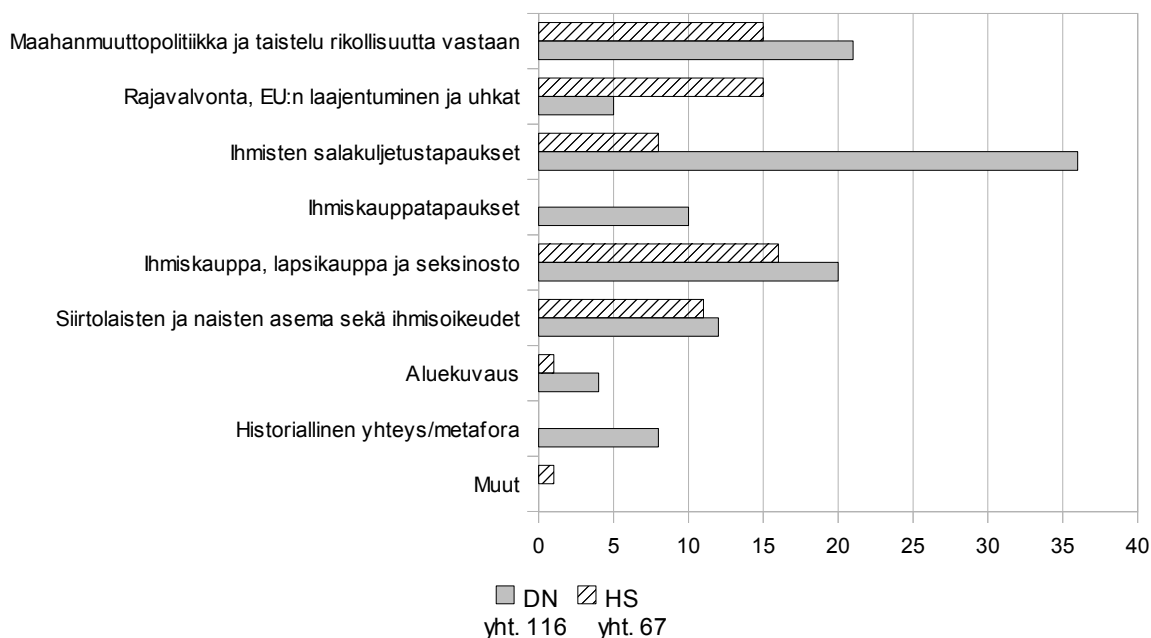
Analyysissä oli haastavaa ruotsinkielisen aineiston käsittely. Ensimmäisillä lukukerroilla jouduin käyttämään sanakirjaa usein ja aineiston käsittely vaati enemmän keskittymistä. Lisäksi huomasin aluksi poimivani aineistosta sellaiset asiat, jotka itse ennakkoluuloisesti yhdistin ruotsalaisuuteen. Ehkäisin kielivirheitä tauottamalla ruotsinkielisen aineiston käsittelyä enemmän. Useamman luku- ja käsittelykerran jälkeen aineisto kävi tutummaksi ja käsittely sujui nopeammin. Ennakkoluuloisuutta vastaan taistelin pysähtymällä useammin kyseenalaistamaan valintojani ja määrittelemällä muuttujat ennalta.

Aineistosta oli aluksi vaikeaa löytää vertailtavia luokkia. Sitä seuraava ongelma olikin se, että yritin väkisin mahduttaa molempien maiden artikkeleja samoihin luokkiin. Vertailussa käytin apuna Harri Melinin (2005: 53–65) artikkelia *Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat*, jossa yhdeksi menetelmän haasteeksi mainittiinkin erilaisten

aineistojen vertailuun sopivien mittavälineiden määrittäminen. Hänen mukaansa muuttujien ei aina ole välttämätöntä olla samoja, koska toisistaan poikkeavien muuttujien yhdisteleminen vääristää lopputuloksia. Tämän vuoksi asiayhteyksien muuttujat vaihtelevat hieman eri vuosien välillä. Samasta syystä päätin vertailla asiayhteyksiä keskenään lukumäärien perusteella, vaikka aineistojen suuruus vaihteli lehtien ja vuosien välillä.

Asiayhteydet ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevissä lehtijutuissa

Lehtitekstien aiheet linkittyivät lehdissä toisiinsa niin, että vuonna 2001 niitä oli miellyttävä vertailla kahdeksassa luokassa ja vuonna 2006 kuudessa luokassa. Käyn tässä vaiheessa läpi, mitkä yleisimmät kontekstit olivat. Koska asiayhteydet liittyivät vahvasti muihin tutkimuskysymyksiin ja puhetapoihin, jätän niiden tulkitsemisen pääasiassa seuraavaan lukuun. Kuvassa 2 on nähtävissä, missä asiayhteyksissä ilmiöitä käsiteltiin tai mihin ne yhdistettiin lehdissä vuonna 2001.

Kuva 2. Ihmisten salakuljetusta ja -kauppaa käsittelevien artikkelien asiayhteydet lukumäärittäin Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä vuonna 2001.

Kuvasta voidaan todeta, että DN:ssä aiheita käsiteltiin EU-puheenjohtajuuden aikana HS:ia vilkkaammin. Molemmissa lehdissä aiheita käsiteltiin osana maahanmuuttopolitiikkaa, johon liittyy myös turvapaikkapolitiikka. EU:n yhteisen kehityssuunnan mukaisesti jutuissa korostui etenkin EU-taso ja niissä käsiteltiin useimmiten myös EU:ssa käytävää taistelua rikollisuutta vastaan, jonka aiheena oli esimerkiksi yhteinen rangaistusmääräys ja erityisesti Ruotsissa EU:n laajuinen lainsäädäntö ihmiskaupasta.

Toisen luokan muodostivat rajavalvonta, EU:n tuleva itälaajentuminen ja EU:ta kohtaavat uhkat, jotka nousivat varsinkin Suomen aineistossa selvästi esille. Aiheina olivat HS:ssa etenkin Suomen ja Venäjän välinen rajayhteistyö ja Schengenin sopimuksen tuomat muutokset. Molemmissa maissa käsiteltiin ilmiöitä lisäksi kasvavina uhkina sekä Itä-Euroopan ja Balkanin maiden ongelmina ilmiöitä esimerkkeinä käyttäen.

Suurin ero aineistossa määrällisesti oli se, että DN:n jutuista noin kolmasosassa uutisoitiin kiinni jääneistä ihmisten salakuljetuksista, joita Suomessa käsiteltiin harvoin. Salakuljetustapaukset muodostivat näin ollen aineiston kolmannen tarkasteltavan luokan. Neljänteen luokkaan sijoitin puolestaan ihmiskauppatapaukset, joita esiintyi ensimmäisenä tarkasteluvuotena vain DN:n uutisissa. DN:ssä kotimaassa ilmi tullutta ihmiskauppaa käsiteltiin samantyyppisesti kuin ilmi tulleita ihmisten salakuljetuksia, joissa salakuljetettavat olivat vaarassa. Ihmisten kaupasta kertovissa uutisissa myös mainittiin yleensä, miten kamalaa ja laajaa hyväksikäyttö on ja miten uhreja kohdellaan.

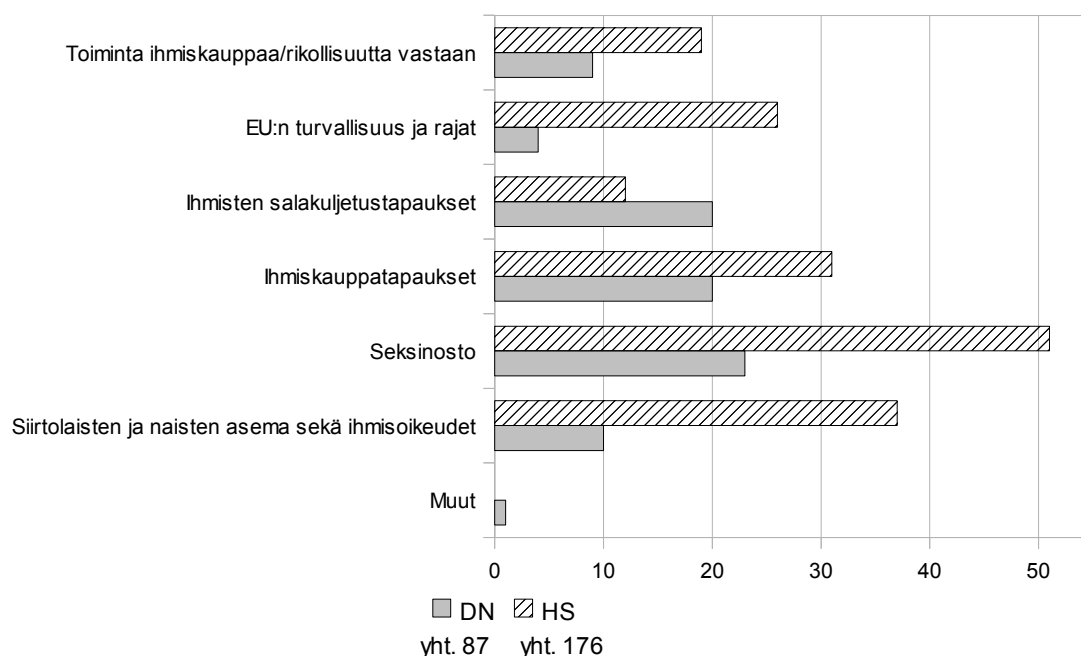
Viidennen luokan muodostivat etupäässä ihmisten kaupan ja seksin oston väliset kytkökset, joihin sisällytin esimerkiksi jutut prostituutiotilanteesta niin paikallisesti kuin omassa tai toisessa maassa ja eri mielipiteet seksin ostosta. Lisäksi myös lapsikaupasta kertovat jutut sisällytin tähän luokkaan, koska uutisissa joko käsiteltiin ensisijaisesti tai nostettiin esille lasten myyminen seksiorjiksi.

Kuudenteen luokkaan sijoitin jutut, joissa puhuttiin ihmisoikeuksista, tasa-arvosta ja naisten asemasta, joissa kritisoitiin etenkin maahanmuuttopolitiikkaa ja siirtolaisten kohtelua sekä joissa kerrottiin yksilöiden henkilökohtaisia tarinoita. Näkökulma oli niissä yleensä maailmanlaajuinen tai aiheita käsiteltiin esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen julkaisemien raporttien julkaisemisen jälkeen.

Seitsemännen luokan muodostivat aluekuvaukset, joissa ensisijaisesti luotiin mielikuvia jostain paikasta ja joiden yhteydessä ilmiöt vain mainittiin. HS:ssa ollut juttu käsitteli Afrikan ongelmia ja DN:ssä paikkamielikuvia rakennettiin Bosnian kriisistä, Kiinan tilanteesta ja Sudanin konfliktista.

Viimeisen luokan muodostivat DN:ssä ensimmäisenä analyysivuonna jutut, joissa puhuttiin historiallisesta ihmiskaupasta tai joissa ihmiskauppaa käytettiin muiden aiheiden yhteydessä metaforana tai tehostekeinona. HS:ssa oli lisäksi yksi juttu, jota ei voinut sisällyttää muihin luokkiin, joka käsitteli harmaan talouden osuutta markkinoista Suomessa.

Vuonna 2006 uutisointi ilmiöistä oli muuttunut monilta osin. Suurin ero oli, että muun muassa EU-puheenjohtajuuden loppumisen myötä DN:ssä aiheita ei enää käsitelty niin usein ja erityisesti EU:n rajaturvallisuuteen liittyvät jutut ja myös kritiikki oli vähentynyt. Samanaikaisesti ihmiskaupasta ja seksin ostosta puhuttiin HS:ssa moninkertaisesti. Asiayhteydet vuonna 2006 ovat nähtävissä kuvasta 3.

Kuva 3. Ihmisten salakuljetusta ja -kauppaa käsittelevien artikkelien asiayhteydet lukumäärittäin Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä vuonna 2006.

Kuvasta voidaan todeta, että molemmassa lehdissä jälkimmäisenä tarkasteluvuonna olivat aiheina poliittinen ja kansainvälinen toiminta kansainvälisiä rikoksia, erityisesti ihmiskauppaa, vastaan sekä HS:ssa myös ratkaisukeinot ihmiskaupan vastaisessa työssä. HS:n aineistossa puhuttivat muun muassa verkkosäännöt, Yhdysvaltain ihmiskaupparaportti, seksipalvelujen myyjien lupakortti, Eva Biaudetin nimitys Etyjin ihmiskaupan vastaisen työn erityisedustajaksi sekä ihmisoikeusneuvoston ehdokkuus.

Lisäksi seitsemän artikkelia keskittyi ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, heille perustettavaan tukipisteeseen ja heidän oleskelulupaan. DN:ssä vastaavaan luokkaan sijoittamani artikkelit keskittyivät viranomaisten tai EU:n toimintaan ihmiskauppaa, ihmisten salakuljetusta ja rikollisuutta vastaan sekä niitä koskeviin lakimuutoksiin pitkälti samasta näkökulmasta kuin edellisenä vertailuvuonna, vaikkakin uutisointia oli vähemmän.

Vuoden 2001 tapaan HS:n uutisissa korostui rajanäkökulma, jolloin ilmiötä käsiteltiin edelleen Suomen rajavalvonnan ja Suomen ja Venäjän välisen yhteistyön näkökulmasta. Ihmisten salakuljetuksesta maalailtiin edelleen kuvaa lisääntyvänä ilmiönä, johon EU:n tulee varautua. Vuoteen 2001 verrattuna EU:n turvallisuus oli edellistä vertailuvuotta keskeisemmässä osassa. DN:ssä rajanäkökulma ja EU:n turvallisuus oli vähentynyt puheenjohtajuuden loppumisen myötä.

DN:ssä uutisointi jakautui lähes tasaisesti kiinni jääneiden tapausten ja seksin oston ympärille, vaikka salakuljetustapauksia oli DN:ssä lähes puolet vähemmän kuin vertailuvuonna. Suomessa ihmisten salakuljetuksesta uutisoitiin enemmän muun muassa lisääntyneen lentoliikenteen vuoksi, minkä seurauksena myös salakuljetuksen uskottiin lisääntyneen Suomen kautta. Ihmiskaupasta uutisoitiin HS:ssä huomattavasti vertailuvuotta enemmän. Ihmiskauppatapauksista yli puolet käsittelevät Suomen ensimmäistä ihmiskaupasta käytyä oikeudenkäyntiä ja loput käsittelevät muita tapauksia ja epäilyjä niin Suomessa kuin ulkomailla.

HS:ssa ihmiskauppaa käsiteltiin ylivoimaisesti eniten seksin oston yhteydessä. Yli viisikymmentä juttua käsitteli seksin ostokieltoa, joista noin kaksi kolmasosa heijasteli suoraan seksin ostokieltoihin muotoa ja sen käsittelyä eduskunnassa, perustuslakivaliokunnassa ja puolueissa. Argumentteja joko seksin oston kriminalisoinnin puolesta tai sitä vastaan oli yhteensä 13, joista suurin osa oli mielipidekirjoituksia, mikä viestii, kuinka tärkeäksi asiaksi ihmiskaupan ja seksin oston välinen kytkös koettiin. Myös DN:ssä seksin oston ja ihmisten kaupan kytkös sai edelleen paljon huomiota. Uutismotiivina oli epäily eli moraalinen paniikki prostituution ja ihmiskaupan kasvamisesta jalkapallon Maailmanmestaruuskisoissa Saksassa. Aihetta käsiteltiin myös HS:ssa, mutta huomattavasti vähemmän.

Siirtolaisuus, naisten asema ja ihmisoikeudet sekä kritiikki maahanmuuttopolitiikasta ja ihmiskaupan vastaisen toiminnan riittämättömyydestä kolminkertaistui HS:ssa. Edelliseen vuoteen verrattuna etenkin pitkiä siirtolaisuudesta kirjoitettuja kertomuksia ja henkilökuvia maahanmuuttajista ja ihmiskaupan uhreista oli

HS:ssa paljon aiempaa vuotta enemmän. Suhteellisesti yhtä suuressa osassa molempien maiden artikkeleista ihmiskauppa koettiin sukupuolten välisen epätasa-arvon yhdeksi ilmentymäksi. Näkökulmissa oli kuitenkin se ero, että HS:ssa asiaa käsiteltiin esimerkiksi tasa-arvokeskustelun, siirtolaisuuskeskustelun sekä asiantuntijoiden henkilö- ja työnkuvien kautta, kun taas DN:ssä asiaa käsiteltiin enemmän prostituution näkökulmasta. Myös HS:ssa ilmiötä oli alettu käsitellä osana kulttuuriuutisia eli ilmiöistä oli tullut myös näytelmien, elokuva-arvostelujen ja näyttelyiden aihe. Koska kulttuuriuutisissa yhdistettiin ihmisoikeudet yksilö- ja maailmanlaajuisella tasolla, yhdistin ne tähän luokkaan.

Suuri muutos edelliseen vertailuvuoteen on, että DN:ssä maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa sekä ihmiskaupan uhrien kohtelua kritisoivia artikkeleja oli vain murto-osa, kun taas HS:ssa sitä oli enemmän. Muita artikkeleja oli aineistoissa vain yksi DN:ssä ollut kolumni, joka käsitteli työntekijän maineen tahrautumista, koska häntä oli syytetty ihmiskaupasta.

Aineiston käsittely diskurssianalyysin avulla

Analyysin toisessa ja kolmannessa vaiheessa tarkastelin toista tutkimuskysymystä eli missä mittakaavassa ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsiteltiin, millaisia identiteettejä eri toimijoille artikkeleissa tuotettiin, miten näitä identiteettejä rajattiin ja millaisia valta-asetelmia toimijoiden välille rakennettiin. Lisäksi tarkastelin näissä vaiheissa, miten teksteissä vaikuttavat niitä ympäröivän yhteiskunnan moraalinäkemykset. Valitsin menetelmäksi diskurssianalyysin, koska se kulkee käsi kädessä postmodernismin ja sille tyypillisen kriittisen näkökulman ja intertekstuaalisuuden kanssa. Kun kriittinen näkökulma tarkoittaa, että sosiaaliset käytännöt ja kielenkäyttötavat ovat yhteydessä vallankäyttöön (Fairclough 1997: 74–76), niin intertekstuaalisuus tarkoittaa, että ympäröivälle maailmalle annetut merkitykset eivät koskaan ole vain yhden diskurssin tulos, vaan merkitykset ovat sidoksissa myös muihin diskursseihin ja niille annettuihin merkityksiin (Rose 2001: 136–137).

Työssäni diskurssin käsite, kriittisyys ja intertekstuaalisuus tarkoittavat ennen kaikkea sitä, että lehtitekstien kielenkäyttö ja puhettavat viestivät vallitsevia näkemyksiä ihmisten salakuljetuksesta ja -kaupasta, jotka puolestaan viestivät alueella vallitsevista maailmankuvista ja eri tasoista identiteettiprojekteista. Esimerkiksi ilmiöiden taustasyiden sijoittaminen uutisointipaikan ulkopuolelle viestii, mikä alue koetaan

uutisointipaikassa uhkaavaksi, mikä samalla voi myös vahvistaa alueellista yhtenäisyyttä ja luoda turvallisuudentunnetta. Uutisen näkökulmaan vaikuttavat puolestaan siellä vallitsevat käsitykset oikeasta ja väärästä tai hyvästä ja pahasta, jolloin lainsäädäntö ja kulttuuriset normit vaikka seksin ostosta tai ulkopuolisuus heijastuvat lehtiteksteissä. Uutisten puhettavat viestivät näin ollen alueiden poliittisia ja moraalisia päämääristä.

Diskurssianalyysijä on kehitetty monenmoisia, joissa painotetaan eri asioita. Koska Foucault`n diskurssianalyysistä oli vaikea löytää käytännön neuvoja, valitsin toiseen vaiheeseen menetelmäksi Norman Faircloughin kehittämän kriittisen diskurssianalyysin monifunktionaisen näkökulman hänen teoksestaan *Miten media puhuu* (1997: 74–99). Monifunktionaisessa näkökulmassa tekstissä nähdään kolme pääkategoriaa, jolloin keskitytään ensiksi tekstin *ideationaaliseen funktioon* eli siihen, miten tekstissä representoidaan eli esitetään maailmaa. Tällöin kiinnitetään huomiota sanoihin ja metaforiin, joilla tekstin olosuhteita kuvataan sekä lauseissa jäsenettyihin toiminnan syihin, laatuun ja kohteisiin. Ideationaalinen funktio merkitsi aineistossa esimerkiksi, millä sanoin ihmisten salakuljetusta ja kauppaa sekä alueita aineistossa kuvailtiin, mihin niitä verrattiin ja mistä niiden katsottiin johtuvan.

Interpersoonallisella funktiolla Fairclough viittaa siihen, miten tekstissä luodaan ja ylläpidetään identiteettejä ja ihmisten välisiä suhteita. Tällöin kiinnitetään huomiota kirjoittajan asenteeseen aiheesta ja hänen asemaansa tekstissä. Interpersoonallinen funktion avulla saattoi siis tarkastella artikkelien ja uutisjuttujen toimijoita ja niiden välisiä valtasuhteita. Sekä ideationaalisisessa että interpersoonallisessa funktiossa on havaintojen lisäksi tärkeää tarkkailla, mitä tekstissä jätetään sanomatta. Sanomatta jätettyjä asioita onkin hyvä verrata Bauderin ja Gilbertin (2009: 283) tähdennykseen mittakaavojen vaihtelusta niin, että alueen poliittisten tavoitteiden mukaisesti tiettyjä asioita jätetään sanomatta keskittymällä suurempiin tai pienempiin mittakaavoihin.

Fairclough (1997: 74–99) tarkoittaa viimeisellä eli *tekstuaalisella funktiolla* aineiston tekstin ominaisuuksia eli esimerkiksi sitä, missä järjestyksessä puhettavat esitetään tekstissä, missä järjestyksessä asiat mainitaan ja mihin teksti loppuu. Kaikki kolme funktiota sopivat hyvin yhteen poliittisen maantieteen avainkysymykseen, miten valta jakautuu tilassa sekä tämän työn tutkimuskysymyksiin, millä aluetasolla aiheita käsitellään, miten eri tasojen välille rakennetaan rajoja ja yhtä lailla moraalien maantieteen avainkysymyksen, miten pitkälle arvomaailma ulottuu.

Laadin toiseen vaiheeseen monifunktionaisen näkökulman pohjalta analyysirungoksi taulukon, jonka sarakkeisiin kirjasin aineistolle tekemäni kysymykset ja riveille kustakin

artikkelista löytyneet vastaukset kysymyksiin (taulukko 1).

Taulukko 1. Aineiston käsittelyssä käytetty analyysirunko muuttujien kanssa.

Asiayhteys	Näkökulma	Mistä ilmiö johtuu	Rajailmaisut	Aluetaso	Syyllinen
Politiikka ja vastatoimet Rajavalvonta, uhkat ym.	Politiikan tai lain eteneminen	Ei mainittu	Miten eri aluetasoa	Yksilö	Järjestäytynyt rikollisuus
Ihmisten salakuljetustapaukset Ihmiskauppataapaukset	Tilanne- tai aluekuvaus	Maahanmuuttajan motiivit	rajataan toisistaan?	Paikallinen	Salakuljettaja
Ihmiskauppa & seksinosto Ihmisoikeusnäkemys ym.	Kiinnijääminen tai tuomio	Maahanmuuttopolitiikka		Valtio	Maahanmuuttaja
Aluekuvaus Metafora	Traaginen tapaus	Tiukka rajavalvonta		EU	Seksinostajat
Muu	Mielipide	Köyhys		Maailmanlaajuinen	Valtio
	Kritiikki	Epätasa-arvo		Muu	EU
	Muu	Muu			Muu

Sovelsin analyysirunkoa käytännössä niin, että minulla oli analysoidessa tyhjiä taulukkopohjia käytössä noin viisikymmentä ja täytin taulukkopohjaan kunkin 446 artikkelin tiedot. Ensimmäiseen sarakkeeseen tuli jo luokiteltu asiayhteys. Sijoitin artikkelit taulukkoon peräkkäin asiayhteyden perusteella, jolloin oli mahdollista tarkkailla, oliko asiayhteyden ja muiden muuttujien välillä havaittavissa yhtäläisyyksiä. Artikkelin näkökulma toisessa sarakkeessa viittaa siihen, oliko uutisessa jo valmiiksi annettuna jokin poliittinen tai moraalinen näkökulma. Tarkkailun kohteena oli, pyrkikö kirjoittaja olemaan uutisessa neutraali, kuten usein on uutisoidessa esimerkiksi lain etenemisestä, mistä näkökulmasta mielipidekirjoitus oli kirjoitettu tai oliko kyseessä kritiikki. Kolmas sarake eli mistä ilmiö johtuu -kysymys pääsi taulukkoon, koska halusin tietää, paikannettiinko taustasyyt jonnekin, kenties eritasoisten rajojen ulkopuolelle, vahvistamaan paikallista yhtenäisyyttä.

Seuraavaan sarakkeeseen kirjasin, miten kirjoituksissa vedettiin rajoja alueiden tai identiteettien välille eri tasoilla. Rajanvedoissa ei ollut valmiiksi määriteltyjä muuttujia ja kiinnostuksen kohteena olivat niin moraaliset rajat kuin alueiden ja toimijoiden väliset valta-asetelmat. Kunkin ilmaisun viereiseen sarakkeeseen merkkasin aluetason. Koska yhteenkin lauseeseen mahtuu useampaa eri aluetasoa, tasojen tarkkailussa tuli tehdä yleistyksiä. Merkkasin kirjoituksesta sen tason, mitä kirjoituksessa korostettiin ja kun

jutussa korostettiin useampaa eri tasoa, merkkasin niitä useamman. Lisäksi tarkkaillessani tarinalinjoja yksilöistä, tarkkailin, mikä oli valtasuhde eri aluetasojen välillä.

Yksilötasolla taulukkoon pääsivät esimerkiksi, miten laittomat maahanmuuttajat, ihmiskaupan uhrit tai paikalliset poliitikot uutisessa kuvattiin ja miten heidät erotettiin toisistaan. Valtion tai EU:n tasolla tutkailin, miten valtioita tai EU:ta rajattiin muista alueista, kun taas maailmanlaajuisella tasolla tarkkailin, missä tilanteissa valtioiden välisiä rajanvetoja ei ollut ja vedottiin koko kansainväliseen yhteisöön. Viimeiseen sarakkeeseen kirjasin uutisen syntipukin, mikäli se oli mainittu. Kun molempien lehtien molemmista vuosista oli kirjattu ilmaisut ylös, tarkkailun kohteena oli ensiksi, miten asiayhteys vaikutti uutisen aluetasoon. Sen jälkeen etsin taulukkojen ilmaisuista ensin toistuvuuksia ja kun toistuvat ilmaisut oli merkattu, pystyin vertailemaan keskenään molempien lehtien tuloksia vuosittain.

Analyysin kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa syvennyin ihmisten salakuljetusta ja -kauppaa käsittelevissä uutisissa ilmeneviin toimijoihin viitekehäyksessä läpi käymäni kehollisen vallan näkökulmasta. Kolmannen vaiheen tarkoitus oli analysoida pieni määrä artikkeleita tarkemmin kuin aiemmissa vaiheissa oli mahdollista, jolloin artikkelista paljastuivat paremmin eri toimijoiden väliset valtasuhteet. Toisaalta siinä oli tarkoitus myös tarkastaa edellisen vaiheen havaintoja.

Koska syväanalyysi koko aineistosta olisi muodostunut hyvin työlääksi, eikä se olisi ollut myöskään tarpeenmukaista, valitsin toimija-analyysiin vain osan koko aineistosta. Valitsemieni artikkelien täytyi edustaa koko aineistoa, joten käytin valinnassa apuna jo luokiteltuja asiayhteyksiä. Kuitenkin niin, että en valinnut vertailtavaksi juttuja, joissa ilmiöt oli vain mainittu, enkä artikkeleja pienimmistä luokista. Niiden sijasta valitsin artikkeleja aiheista, jotka puhuttivat kussakin maassa muita asiayhteyksiä useammin ja jotka edustivat juttujen näkökulmia. Koska artikkelien tuli lisäksi olla keskenään verrattavissa, valitsin samaa aihetta käsittelevät artikkelit kustakin lehdestä. Aineistoksi valikoitui kahdeksan uutista molemmista lehdistä, joiden asiayhteydet ja otsikot olivat:

1) Ihmisten salakuljetus ja rajavartiointi:

HS 23.11.2001 Suomi ja Venäjä torjuvat yhdessä laitonta maahantuloa

DN 22.11.2006 Pakolaisia pysäytetty Öresundin sillalla

2) Toiminta ihmiskauppaa vastaan:

HS 21.7.2006 Ihmiskaupan uhreille oma oleskelulupatyyppe

DN 13.11.2006 Billströmiä kritisoidaan ihmiskauppalaista

3) Sympatiaa saanut salakuljetustapaus

HS 18.2.2001 Salakuljettajien alus karille Ranskassa

DN 18.2.2001 Salakuljettajat hylkäsivät pakolaisaluksen

4) Ihmiskauppatapaus

HS 21.7.2006 Kehitysvammaisen paritus oli törkeää ihmiskauppaa

DN 27.9.2001 Ihmiskauppa. Moldovalaisia tyttöjä pakotettiin seksiin

5) Henkilökuva lapsikaupasta

HS 31.8.2001 Unelma paremmasta elämästä murenee velkavankeudessa

DN 29.6.2001 Hän pakeni viidakkoon välttyäkseen myydyksi tulemiselta

6) Prostituutio ja ihmiskauppa jalkapallon MM-kisoissa

HS 24.5.2006 Kisaturisti, pysäytä ihmiskauppa!

DN 4.4.2006 "Lioiteltu eikä juurikaan hyödyllinen" sanovat saksalaiset naisjärjestöt

7) Kirjoitus seksinostajista

HS 7.4.2006 Seksin säännölliset ostajat eivät säiky lakia

DN 8.10.2001 "Miesten täytyy protestoida"

8) Kritiikki maahanmuuttopolitiikasta

HS 4.8.2001 Eurooppa haluaa valikoida siirtolaisensa

DN 28.3.2001 "Turvapaikanhakemisesta on tehtävä helpompaa"

Käytin analyysin kolmannessa vaiheessa pohjana niinkään Faircloughin kehittämää representaatioanalyysiä (1997: 136–164), joka on monifunktioista näkökulmaa yksityiskohtaisempi, minkä vuoksi se luokitellaankin lingvistiseksi analyysiksi. Menetelmä sopi täydentämään edellisiä vaiheita ja tätä työtä, koska sen avulla voidaan osoittaa, mitkä toimijat esitetään aktiivisina ongelmien ratkaisijoina ja toisten ihmisten pelastajina sekä mitkä toimijat esitetään passiivisina osapuolina, jotka eivät saa itse päättää kohtalostansa. Vastaavasti sen avulla tarkastellaan, minkä tapahtumien kulku esitetään kohtalonomaisena tapahtumasarjana, johon eri osapuolet eivät voi vaikuttaa ja kenen syyksi tapahtumankulut teksteissä osoitetaan, mikäli se tuodaan tekstissä ilmi. Myös representaatioanalyysissä siis tarkastellaan valtasuhteita ja moraalikäsitteitä.

Menetelmässä aineiston jokainen lause jaetaan viiteen eri toimintatyyppiin. Käytän toimintatyyppien esimerkkeinä tässä aineistolleni tyypillisiä lauseita. Ensimmäisestä toimintatyyppistä eli teosta löytyy aina tekijä, jolloin tarina rakennetaan subjektin, verbin ja objektin avulla. Hyvä esimerkki tästä on lausahdus ”*Salakuljettajat hylkäsivät pakolaisaluksen*”, jossa traagista ihmisten salakuljetustapausta esittävän uutisen otsikossa ensimmäinen sana nimeää salakuljettajat syyllisiksi. Sana hylkäsivät puolestaan viittaa

negatiiviseen tekoon, jolla toimittaja korostaa mielikuvaa syyllisen epäluotettavuudesta. Teon kohteena on uutisessa pakolaisalus eikä suinkaan pakolaiset, mikä korostaa näkemystä, jossa pakolaiset nähdään yhtenä joukkona, eikä yksilöinä.

Toisessa toimintatyypissä eli tapahtumassa löytyy verbin lisäksi vain tapahtuman toinen osapuoli, joka on yleensä teon kohde. Tällöin kyseessä on nominaalistus eli tekijän häivyttäminen ja jättäminen passiiviin. Esimerkkilauseessa ”*Nit raiskattiin*” raiskaukselta puuttuu tekijä ja raiskaus esitetään kohtalonomaisena tapahtumana, jossa rikoksen uhri tuodaan esille, mutta tekijä jää kyseenalaiseksi. Raiskauksesta ei siis lehdessä katsota tarpeelliseksi syyttää ketään, mutta sen sijaan huomio kiinnitetään rikoksen uhriin.

Kolmannella toimintatyypillä eli asiantilalla tarkoitetaan olemista ja kuvaillaan senhetkistä tilannetta. Esimerkiksi lause ”*Eurooppaan pyrkii vuosittain tuhansia laittomia siirtolaisia*” on asiantila, jossa poliittinen ja moraalinen maantiede yhdistyvät parhaimmillaan. Ensiksikin aluetaso on lauseessa ”Eurooppaan”, jolloin ”laittomat siirtolaiset” sijoitetaan Euroopan rajan ulkopuolelle, mikä Euroopan rajaksi jutussa ymmärretäänkään. Sanalla ”pyrkii” korostetaan, että uhkasta huolimatta ”laittomat siirtolaiset” eivät aina onnistu tavoitteessansa. Sanavalinnalla ”tuhansia” yhdessä leimaavan sanan ”laiton” kanssa lukijaa vakuutellaan uhkan olemassaolosta ja tekijöiden moraalittomuudesta.

Neljäs toimintatyyppi edustaa jonkun henkilön tunnetilaa, josta esimerkissä ”*Hallituksen esitys ei pelota ostajia*” kyseenalaistetaan hallituksen esittämän seksin ostokieltolain hyödyllisyys, koska seksin ostajat eivät muuta toimintatapaansa kiellon jälkeenkään. Lauseessa on merkittävää se, että sanamuoto ”ei pelota” viittaa ostajan valtaan uhmata hallitus.

Viides toimintatyyppi eli sanoma, kuten ”*oikeuden mielestä teko oli törkeä*”, viittaa suoraan toimijan mielipiteeseen, jolloin lauseesta löytyvät kokija ja verbi. Esimerkissä valta on annettu valtiota edustavalle tuomioistuimelle. Tunnetilaa ja sanomaa tarkkailtaessa huomiota tuleekin kiinnittää siihen, kenen tunnetiloja kuvaillaan, kenen sanomaan tukeudutaan ja millaisia ilmaisuja niissä käytetään, koska ilmaisutavat viestivät, kenellä on kyseisessä tilanteessa kyseisellä alueella valtaa ja kenen valta kyseenalaistetaan.

Representaatioanalyysin avulla pystyi syventymään, oliko uhka ilmiöistä vallitseva asiantila sekä mitä identiteettejä ja yleistyksiä yksilöistä tehtiin, jolloin tarkentavia kysymyksiä toimivat, olivatko uutisen syylliset muilta alueilta ja pelastajat omalta alueelta, miten maahanmuuttajia tai ihmiskaupan uhreja puhuteltiin uutisessa ja unohtuivatko länsimaiset ihmiskauppiat tai hyväksikäyttäjät teksteistä.

4. Analyysin tulokset

Aineistosta nousi esille pitkälti samoja näkökulmia kuin Horstin (2005), Erjavecín (2003), Mountzin (2003b, 2004), Holmbergin (2006; 2009) ja Bermanin (2003) analyyseissä. Molemmissa maissa uutisten diskurssit saattoi tutkimuskysymysten perusteella jakaa pääasiassa kuuteen puhetapaan, joissa oli sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Ensiksi ilmiöt olivat uutisissa eri mittakaavan uhkakuvia ja ne yhdistettiin kansainväliseen rikollisuuteen, jota paikallistettiin etenkin EU:n ulkopuolelta tulevaksi uhkaksi. Toiseksi uutisissa EU kuvattiin vahvana toimijana, jonka tavoitteita Suomen ja Ruotsin kuvattiin ajavan esimerkillisesti. Kolmanneksi maahanmuuttajista rakennettiin uutisissa uhkaavia ulkopuolisia, joista puhuttiin pakolaisuuden, laittomuuden, perusteettomuuden ja kärsimyksen näkökulmista ja joiden tilankäyttöä valvottiin teksteissä.

Neljänneksi kokonaisuudeksi muodostui moraalinen keskustelu seksin oston ja ihmisten kaupan välisistä kytköksistä eri aluetasoilla, jolloin valtioiden välillä oli paljon vertailtavaa. Neljännen kokonaisuuden muodosti puhettavat ihmisten kaupan uhreista, joista maahanmuuttajien tapaan puhuttiin monesti leimaavaan sävyyn ja joille oli tyypillistä tarinoiden dramaattisuus, uhrien kuvaaminen naiiveiksi, heidän yhdistäminen seksin myyjiin ja seksiä myyvien työttöly. Lisäksi teksteissä miehiä ei kuvattu uhreiksi. Viimeisen puhettavan muodosti erityisesti kriittisestä näkökulmasta kirjoitetut artikkelit, joissa peräänkuulutettiin maailmanlaajuista inhimillisyyttä.

Toki aineistossa oli myös muita tutkimuskysymysten kannalta oleellisia puhetapoja, mutta edellä mainitut nousivat useimmin esille. Havainnollistan puhetapoja tässä luvussa aineistoista kerätyillä esimerkeillä.

Ihmisten salakuljetus ja kauppa uhkakuvina

Ihmisten salakuljetus ja kauppa kuvattiin aineistossa uhkina eri aluetasoilla, etenkin maailman, Euroopan tai EU:n ja analyysivaltioiden tasolla. Uhka oli joko laitton maahanmuutto, ihmisten salakuljetus tai kauppa itsessään sekä useimmin rikollisuus, josta käytettiin muun muassa ilmaisuja kansainvälinen tai järjestäytynyt rikollisuus, rikollisliigat, järjestäytyneet salakuljettajat, salakuljetusliigat, käärmeenpäät, rikollisryhmien päämiehet tai mafia. Uhkan laajuutta kuvaavat hyvin seuraavat esimerkit.

Globalisaation myötä olemme saaneet kiusaksemme ihmiskaupan, erilaiset pandemiat ja työoloja heikentävän syöksykierteen. Etelä on nyt pohjoisessa ja pohjoinen etelässä. (HS 10.9.2006)

Ihmisten hyväksikäyttö liiketoimintana ei ole mikään uusi ilmiö. Siitä on kuitenkin tullut laajempaa, järjestäytyneempää ja se on kasvanut maailmanlaajuisiksi. (DN 8.2.2001)

Käsitys ympäröivästä maailmasta näyttää riippuvan siitä, kummalla puolella Atlanttia ollaan. USA pelkää hyökkäystä, erityisesti joukkotuhoojaseilla tehtyä hyökkäystä. Eurooppa pelkää ympäristön tuhoutumista, köyhyyttä, naiskauppaa ja valtavia pakolaisvirtoja. (DN 11.6.2001)

Ensimmäisessä kirjoituksessa ihmiskauppaa verrataan pandemioihin, joista molemmista syytetään globalisaatiota ja etelä erotetaan pohjoisesta niin kauan kunnes globalisaatio rikkoo rajan. Sekä taustasyyt että niistä koituvat ”kiusaukset” jäävät epämääräisiksi ilmiöiksi, joihin ihmiset eivät voi puuttua. Massey (2004: 14) kuvaa tätä paikallisen ja globaalien tason vastakkaisasetteluksi, jolloin paikallistasolla ihmiset jättävät vastuuta kantamatta vierittämällä syyn suuremmalle mahdolliselle mittakaavalle, jolloin myös ilmiö nimeltä globalisaatio lieveilmiöineen kuvataan joksikin ulkopuolelta tulevaksi. Pikemminkin nämä ”lieveilmiöt” ovat paikallisen toiminnan tulosta, joilla tuotetaan globalisaatiota. Suurentamalla ilmiöiden mittakaavaa, kieltäydytään siis ottamasta vastuuta toiminnasta, jossa on osallisina myös paikallinen taso.

DN:n teksti ei kuvaile ihmiskauppaa uutena ilmiönä, mutta sen mittaluokan todetaan laajentuneen ja viimeisessä esimerkissä DN:n Yhdysvaltojen ja EU:n suhteita ja tulevaisuudennäkymiä pohtivassa pääkirjoituksessa puolestaan ilmiöt esitetään ulkoapäin tulevina pelonaiheina. Ilmiöiden maailmanlaajuisista mittakaavaa ja uhkaluonnetta auttaa ymmärtämään etenkin kriittinen geopolitiikka, jota tutkivien Gearoid Ó Tuathailin (1998: 16–38), Simon Dalbyn (1998: 295–313), Sami Moision (1997; 2003) ja Vilho Harleen (Harle & Moision 2000) mukaan keskustelut kansainvälisestä rikollisuudesta ovat vilkastuneet kylmän sodan päättymisestä lähtien. Neuvostoliiton hajottua kansallisten turvallisuusuhkien tilalle nostettiin uudet turvallisuusuhkat, joita ovat etenkin rikollisuus, hallitsemattomat väestöliikkeet, tartuntataudit ja ympäristöongelmat.

Uusia turvallisuusuhkia kuvaa epävakaus, hallitsemattomuus, arvaamattomuus, kaaosmaisuus ja maailmanlaajuisuus. Lisäksi Ó Tuathail (1998: 16–38) kirjoittaa, että kylmän sodan jälkeisessä maailmassa uudet geopolitiittiset uhkat ovat ei-territoriaalisia eli niitä ei suoranaisesti sidota tiettyyn paikkaan. Moision (1997: 62–82) mukaan uudet turvallisuusuhkat on myös Suomessa nostettu keskeisiksi pelonaiheiksi, koska uhkakuva Neuvostoliitosta oli erityisesti Suomessa yksi suurimpia suomalaiseseen kansallisidentiteettiin vaikuttavia tekijöitä sen hajoamiseen asti. Kun kuva uhkaavasta Neuvostoliitosta rapistui Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, tilalle nostettiin myös

Suomessa uudet turvallisuusuhkat vahvistamaan kansallista yhtenäisyyttä.

Geopolitiikan avulla tulkittavissa uusissa turvallisuusuhkissa on samoja piirteitä kuin Erjavecín (2003) kuvaamissa moraalisen paniikin tuottamiseen käytettävissä keinoissa. Myös tässä aineistossa ilmiöiden enteillään lisääntyvän ja maahanmuutosta puhuttaessa käytetään maantieteellisiä termejä, kuten virta ja tulva, millä korostetaan uhkan suuruutta.

Rajavartiolaitoksen päällikkö, kenraaliluutnantti Hannu Ahonen pelkää, että ihmisten salakuljetus Suomeen ja Suomen kautta muihin Schengen-maihin lisääntyy. (HS 25.3.2001)

”Ongelma [laiton siirtolaissiirto Englantiin] käy koko ajan pahemmaksi. Olen itse lautalla töissä. Siinä näkee, että laittomien siirtolaisten tulva on loputon”, herra Mackenzie sanoo. (HS 3.6.2001)

Ennen kaikkea irakilaisien pakolaisten määrä kasvoi viime kesänä ja sen jälkeen määrä on pysähtynyt korkealle tasolle, sanoo Ewa Zimmerman Malmön pakolaisyksiköstä. Viime vuonna 2330 irakilaisista haki Ruotsista turvapaikkaa. Tänä vuonna luvun odotetaan olevan vähintään 7000. (DN 22.11.2006)

Lisääntymisen ja ongelmaksi määrittelemisen ohella tilanteen enteillään esimerkeissä pahentuvan loputtomasti ja mielikuvaa liioitellaan sellaisilla maantieteellisillä ilmiöillä, jotka ilmentävät jatkuvuutta ja aiheuttavat suurta tuhoa. Utisten vahvistajina käytetään tässä joko paikallista miestä, joka kokee tulvaa päivittäin, tai viranomaisia, jotka puhuvat tilastoista ja määristä sen sijasta, että he puhuisivat esimerkiksi turvapaikanhakijoista ja Irakin sodasta, jonka takia monet irakilaiset joutuvat jättämään kotinsa.

Eryityisesti lisääntymistä enteilevissä uutisissa ilmiöt sekoitetaan keskenään. Salakuljetuksesta puhutaan häikäilemättömänä ja raakana toimintana ja salakuljetettuja puhutellaan uhreina, vaikka muun muassa Kleemansin (2003) ja Staringin (2003) toteuttamien maahanmuuttajien haastattelujen perusteella salakuljetuksesta valtaosa ei ole häikäilemätöntä tai siinä ei ole uhriluonnetta ja minkä vuoksi esimerkiksi Bilger ym. (2007) vertaavat ihmisten salakuljetusta pikemminkin kansainväliseksi palveluelinkeinoksi.

Siellä [muualla Euroopassa] ihmisten salakuljetus on ammattimaista, organisoitua ja häikäilemätöntä. Uhreilta rahastetaan suuriakin summia rahaa, jopa kuolemantapauksiakin on sattunut. (HS 23.11.2001)

Ihmissalakuljetus EU-maihin on lisääntynyt valtavasti viimeisen viiden vuoden aikana, tilannetta seuraavat viranomaiset ja avustusjärjestöt arvioivat Tukholman kokouksessa. Eurooppaan tulevien laittomien siirtolaisten määrää ei kukaan tiedä tarkkaan, mutta useat tahot arvioivat, että pelkästään naisia ja tyttöjä tulee joka vuosi puoli miljoonaa. Monet heistä päätyvät suurkaupunkeihin prostituoiduiksi. (HS 10.2.2001)

Ensimmäisessä Suomen rajavartiointia käsittelevässä esimerkissä salakuljetettavat

määritellään häikäilemättömän toiminnan uhreiksi ja jutun uskottavuutta korostetaan kuolemantapauksien avulla. Jälkimmäinen ihmisten salakuljettajille annettavien rangaistuksien tiukentamista käsittelevä uutinen on ensin ihmissalakuljetuksesta, mutta toisessa virkkeessä kesken virkkeen salakuljettavia ovatkin naiset ja tytöt, jotka pakotetaan toimimaan prostituoituina. Jälkimmäinen lause puhuukin siis ihmiskaupasta, vaikka artikkeli käsittelee rangaistusten koventamista salakuljettajille, mistä suuri osa ei ole ihmisten kauppaa.

Siirtolaisuutta tutkiva Khalid Koser (2007: 250) sanoo, että ihmisten salakuljetusta käytetään oikeuttamaan maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan kiristämistä. Tällöin myös ilmiöiden sekoittaminen viestii, että sekoittamisella oikeutetaan toimia maahanmuuttoa vastaan. Salakuljetuksen käyttäminen tekosyynä rajojen kiristämiseen oli erityisen selvää ilmiöiden sekoittamisen lisäksi myös tilanteissa, joissa siirtolaiset olivat olleet vaarassa. Tuolloin tapahtumien traagisuutta käytettiin lehdissä poliittisiin tarkoituksiin yhdistämällä traagiset tapahtumat kansainväliseen rikollisuuteen ja ilmiöiden kasvamiseen.

Vaikka uudet turvallisuusuhkat ovat ilmiöinä ei-territoriaalisia, niin Moision (1997: 71–72) toteaa, että ne käytännössä paikallistetaan useimmiten jonnekin. Esimerkiksi Venäjä ei valtiona ole Suomelle enää niin merkittävä uhka kuin Neuvostoliiton aikana, mutta etenkin Suomessa uudet kansainväliset uhkat edelleen yhdistetään itään ja Venäjältä tuleviksi. Moision tähdennys pitää paikkansa tässä aineistossa, sillä vaikka ihmisten salakuljetus ja kauppa eivät olleet alueellisia uhkia niin kauan kuin niistä puhuttiin ilmiöinä, niin ilmiöiden yhteydessä lähes poikkeuksetta käsiteltiin jotain aluetta. Suomessa niitä käsiteltiin usein itärajan valvonnan yhteydessä eli uhkan nähtiin tulevan idästä, eikä suinkaan avonaisemmalta rajalta lännestä. Uhkan paikantamista Suomen itärajan toiselle puolelle kuvaavat seuraavat viittaukset rajavartiointia koskevista artikkeleista.

Venäjällä on suuri joukko muiden maiden kansalaisia, jotka toivovat pääsyä johonkin EU-maahan. Haave työstä ja toimeentulosta lännestä luo pohjaa ihmiskaupalle ja salakuljetukselle. (HS 29.3.2006)

Venäjän rajavartiopalvelun kv. sopimushallintopäällikön sijainen, kenraalimajuri **Vladimir Motshalov** kertoi [Maanpuolustuskiltojen turvallisuuspolitiikan] seminaarissa, että Venäjällä arvioidaan olevan luvatta noin 1,5 miljoonaa ulkomaalaista ja muukalaispassin haltijaa. Hänen mukaansa osa aikoo pyrkiä länteen. (HS 5.2.2001)

Molemmissa kirjoituksissa uhka ei ole Venäjän valtio tai venäläiset, vaan venäläistä viranomaista käytetään tiedonlähteenä ulkomaalaisten myös Venäjän valtiolle aiheuttamasta uhkasta. Venäjällä vaanii kirjoituksissa vaara, joka pyrkii Suomen kautta länteen päin. Tekstissä tuotetaan rajaa EU-maiden tai lännen ympärille ja uhka rajataan

ulkopuoliseksi ensimmäisessä esimerkissä sanan ”muiden maiden kansalaisia” ja jälkimmäisessä tapauksessa sanan ”muukalaispassi” avulla. Lisäksi kirjoitus rajaa maahanmuuttajien tavoitetta kaukaisemmaksi ja epärealistisemmaksi, koska virkkeissä käytetään nimenomaan sanoja ”pyrkii”, ”toivovat pääsyä” ja ”haave työstä”.

Venäjän lisäksi aineistossa oli paljon muita alueita, jotka esitettiin hallitsemattomina alueina ja jotka yleensä sijaitsivat EU:n ulkorajan välittömässä läheisyydessä. Myös uhkan kohde on siis globaalien turvallisuushkien aikakaudella laajentunut kansalliselta tasolta Euroopan tasolle. Molemmissa lehdissä nostettiin esille erityisesti Balkanin alue.

Balkanin syntilista on karu: huumeita, ihmiskauppaa, korruptiota. Balkan ei paranna tapojaan yhden sukupolven aikana. Unioni joutuu nyt miettimään kunnan kasvattajan tavoin sitä, antaisiko tukkapölyä vai toruisiko ja kokeilisi lempeyttä. (HS 28.11.2006)

Albaanimafia on Euroopan laajuinen ongelma. Italian huippusyyttäjä Cataldo Motta pitääkin albaanimafiaa kaikkein vaarallisimpana rikollisjärjestönä ja uhkana kaikille länsimaisille yhteiskunnille. ”Kaikki kulkee albanialaisten kautta. Albaanit hallitsevat huume-, ase- ja ihmiskauppaa samoin kuin laittomien siirtolaisten virtaa”. (HS 23.4.2001)

Ihmissalakuljetus Bosnian kautta länteen on pysäytettävä. Näin sanovat brittiläinen pääministeri Tony Blair ja hänen italialainen kollegansa Giuliano Amato, jotka yhdessä peräänkuuluttavat kovempia otteita salakuljettajia ja ihmiskauppaa vastaan. (DN 5.2.2001a)

Jäljelle jää shokeeraava tietoisuus siitä, että Bosnia, joka viisi vuotta sitten tehdystä Daytonin rauhansopimuksesta lähtien on ollut yksi länsimaiden kansainvälisen avun päävastaanottajamaista, on nykyään yksi Euroopan keskeisimmistä pisteistä ihmissalakuljetukselle. (DN 23.4.2001)

Kirjoituksissa tuotetaan vahvoja paikkamielikuvia Balkanista, Albaniasta ja Bosniasta, jotka ovat virkkeissä viisaan kasvattajan eli Euroopan unionin ja sen antaman avun passiivisia kohteita sekä uhkia koko Euroopalle tai Euroopan unionille. Avusta huolimatta rikollisuus suorastaan virtaa Eurooppaan sitä kautta eivätkä alueet onnistu parantamaan ”syntilistaansa”. Ratkaisuksi esitetään EU:n suunnittelemat kovemmat otteet, joten tekstissä paikkamielikuvilla rakennetaan uhkaa suuremmaksi, jolla oikeutetaan EU:n tavoitteiden mukaista toimintaa. Häkli (2008: 152) kuvaa, että kansainvälisestä rikollisuudesta on rakennettu kaikkia uhkaava kollektiivinen identiteetti ja tällaiseen leimaamiseen liittyy monia ongelmia. Hän ei kyseenalaista, etteikö rikollisuus olisi vakava ongelma, mutta tähdentää, että yhdistämällä rikollisuus toistuvasti tiettyihin paikkoihin, kyseisestä paikasta ja sen väestöstä rakentuu negatiivisia merkityksiä ja stigmoja. Leimaaminen johtaa symboliseen väkivaltaan, millä hän tarkoittaa käyttäytymistä, jolla tiettyyn kategoriaan kuuluviin ihmisiin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti ja heidät suljetaan ulos. Symbolisen väkivallan seuraukset ihmisten salakuljetusta ja kauppaa käsittelevissä

uutisissa voivat vaikuttaa yhteiskunnassa esimerkiksi niin, että tekstin lukija alkaa kohdella epätasa-arvoisesti yksilöitä, jotka tulevat uhkaaviksi määritellyiltä alueilta. Näin tekstit tuottamalla mielikuvia paikoista, tuottavat myös mielikuvia kyseisessä paikassa olevista ryhmistä ja johtavat kyseisten ryhmien ulossulkemiseen.

Kun kirjoituksissa järjestäytyneet rikollisuus yhdistettiin etenkin EU:n ulkorajojen tuntumaan, fyysisesti kaukaisista paikoista kirjoitetuissa jutuissa yhdistyivät kaoottisuus ja hallitsemattomat väestöliikkeet.

Taantuma on johtanut pienen lukeneiston aivovuotoon lännen suuntaan. Täällä Dirkoussa, joka on valovuosien päässä Lontooseen tai New Yorkiin matkaavista visakortin omistavista afrikkalaisista lääkäreistä on meneillään kurjien exodus. He ovat nuoria miehiä, -- ,osa heistä on sotkeutunut rikollisuuteen -- (HS 8.1.2001)

Fujianin talous perustuu sen sijaan perinteelle lähteä salaa kansainvälisten rajojen yli ja löytää itselleen työtä, josta länsimaisen mittapuun mukaan maksetaan huonosti, mutta joka on kymmenkertaisesti enemmän kuin jos jäisi viljelemään maata Fujianiin. (DN 20.4.2006)

Ensimmäisessä esimerkissä Afrikan kaoottisuutta korostetaan sanoilla ”kurjien exodus” ja ”vuoto”, johon yhdistetään sukupuolisia stereotypioita nuorista miehistä ja heidän sotkeutumisesta rikollisuuteen. Kaoottisuus ei kuitenkaan pääse leviämään Eurooppaan asti, koska kaaos on ”valovuosien päässä”. DN:n esimerkki ei ole niin kärjistävä, mutta siinäkin puhutaan paikallisesta köyhyydestä, toivottomuudesta ja perinteestä lähteä rajojen yli. Esittämällä muutto rajojen yli perinteenä, korostuu ilmiön yleisyys.

Maantieteilijä John Silk (2000: 308) sanoo, että tämäntyyppisellä uutisoinnilla on tarkoituksensa. Länsimaiset tiedotusvälineet kiinnittävät hänen mukaansa kehitysmaauutisoinnissaan huomiota ensisijassa suuriin katastrofeihin, koska siten korostetaan kolmannen maailman riippuvaisuutta lännestä, eikä niinkään lännen riippuvaisuutta kolmannen maailman raaka-aineista. Hänen tulkintaa voidaan verrata suureen osaan ilmiöitä käsitteleviä uutisia, koska rakentamalla ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta turvallisuussuhkia tai maahanmuutosta kaoottista kuvaa, huomiota siirretään pois päin lännen riippuvaisuudesta ulkomaalaisesta työvoimasta ja länsimaisista hyväksikäyttäjistä. Kaukaisiksi leimattujen alueiden kaoottisuus palvelee siten omaksi alueeksi koetun tilan yhtenäisyyttä, mikä esimerkiksi edellä mainituissa esimerkeissä on länsi, jota rakennetaan etelän kurjuuden avulla.

Mielikuvat EU:sta ja analyysivaltioiden aktiivisuus EU:ssa

Varsinkin maahanmuuttopolitiikkaa, rikollisuuden ehkäisyä ja rajavartiointia käsittelevissä uutisissa EU ja Eurooppa esitettiin vahvoina toimijoina, joiden valtiot määrittelevät yhdessä keinot taistella muualta päin tulevia uhkia vastaan. Jutuissa puhuttiin myös eurooppalaisista arvoista, joita suojellaan yhtäältä EU:n ulkorajoilla ja toisaalta EU-maiden poliisiyhteistyön avulla. Ihmiskauppa nähtiin häpeätahrana, mitä Euroopassa ei tulisi olla. Epäinhimillisyyden vastainen toiminta koettiin valtion rajat ylittäväksi velvollisuudeksi, jota tulee EU:n lisäksi toteuttaa myös muualla maailmassa.

Kaikessa hiljaisuudessa EU on aloittanut uuden, valtavan lainsäädäntöohjelman, suurimman rajattomien sisämarkkinoiden alkamisesta. Nyt vuorossa ovat maahanmuuttopolitiikka ja rikostorjunta, joita yhtenäistetään yhteisillä ylikansallisilla EU-laeilla. (DN 5.2.2001b)

Utsjokiset voivat reissata Euroopan halki Iberian niemimaan eteläkärkeen Aurinkorannalle ilman passitarkastuksia. – – Schengenin kantavana ajatuksena on vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue, joka takaa ihmisten vapaan liikkumisen ja turvallisuuden. – – Kun EU saa yhteisen ulkorajan ja sisäiset rajat poistuvat, unioni saa yhden liittovaltion tunnusmerkin. (HS 21.2.2001)

Esimerkeissä EU on instituutio, joka on kykenevä toteuttamaan suuren mittakaavan kehityskulkuja ja jonka tavoitteita ovat vapaus, turvallisuus ja oikeus. Tavoitteisiin päästään rajattomuudella eli sisäisellä yhtenäisyydellä olipa kyse sitten sisämarkkinoista, maahanmuuttopolitiikasta, passitarkastuksista tai yhteisestä ulkorajasta. Alueen yhtenäisyys perustuu esimerkeissä myös alueen tavoitteille. EU:sta viestitään Antonsichin (2008) tutkimuksen tavoin sekä kulttuurisena että toiminnallisena alueena. Ensiksi, aineistossa korostuvat ne EU:n piirteet, jotka ovat valtioille tyypillisiä, mitä esimerkeissä ovat viittaukset ”lainsäädäntöohjelmasta”, ”maahanmuuttopolitiikasta” ja ”liittovaltion tunnusmerkistä”. Toiseksi aineistosta nousevat esille viittaukset EU:sta eräänlaisena ihmisoikeuksien projektina, joita näissäkin esimerkeissä ovat EU:n tavoitteet vapaus, turvallisuus ja oikeus. Viimeiseksi EU on teksteissä funktionaalinen alue, josta on kansalaisilleen hyötyä etenkin toiminnallisesti, kuten sisämarkkinoilla ja erityisesti utsjokisten vapaana liikkumisena Aurinkorannalle ilman passitarkastusta.

Koska EU koostuu niin monista maista, kulttuureista, kielistä, uskonnoista ja tapakulttuureista, Antonsichin (2008: 707–708) johtopäätös tästä on, että poliittisella yhteistyöllä ja toimilla, joista on EU:n kansalaisille hyötyä toiminnallisesti ja taloudellisesti, voidaan tuottaa yhtenäistä identiteettiä ja tunneperäistä kiintymystä koko alueeseen. Niinpä myös yhtenäisellä maahanmuuttopolitiikalla, jonka uskotellaan olevan

hyödyksi yksittäisille EU:n jäsenvaltioille, voidaan myös muodostaa yhtenäistä identiteettiä koko EU:hun.

Uhkaavien alueiden ohella molempien maiden lehdissä käytiin ilmiöiden avulla keskustelua siitä, missä sijaitsevat Euroopan ”oikeat” rajat, mikä maa on ”oikeasti” eurooppalainen, millä maalla on vielä ”oikeasta” Euroopasta paljon opittavaa ja mikä maa vasta odottaa pääsyä ”oikeaan” Eurooppaan. Rajanvetoa tehtiin varsinkin nykyisten jäsenmaiden ja tulevien jäsenmaiden välillä, jolloin ongelmat sijoitettiin erityisesti tulevien jäsenmaiden alueelle. Ongelmien nähtiin alkavan EU:n ulkorajan toiselta puolelta, mikä vahvistaa mielikuvaa uhkien tulemisesta Euroopan ulkopuolelta. Valtiosta tulee EU-kelpoinen, kun se on suostunut EU:n vaatimiin muutoksiin.

EU:hun tuodaan ihmisiä laittomasti ja vastoin tahtoaan Itä-Euroopasta sekä kauempaakin usein juuri Itä-Euroopan kautta. Kun EU laajenee itään, ihmiskaupan arvellaan lisääntyvän. Tästä tietoisena EU keskusteli ihmiskaupan yhteisistä torjuntamuodoista hakijamaiden kanssa Brysselissä perjantaina. (HS 29.9.2001)

Romanian ja Bulgarian jäsenyysohjelmaa käsittelevän raportin perusteella Balkanin lainsäätäjillä on takanaan kiireinen kesä. Olipa kyse oikeuslaitoksen kehittämisestä, rahanpesusta tai ihmiskaupasta, uusia lakeja on pukattu ja vanhoja rukattu. (HS 27.9.2006)

Toinen kasvava ongelma itäeurooppalaisissa jäsenhakijamaissa on lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, kuten lapsikauppa, lapsiprostituutio ja lapsipornografia. Kehotamme Ruotsin hallitusta sisällyttämään lasten oikeudet myös puheenjohtajuuskauden loppupäätelmiin. (DN 30.4.2001)

Ongelma-alueita ovat esimerkeissä Itä-Eurooppa, Romania, Bulgaria ja myös Balkan, jonka keskimmaisessa uutisessa kuvataan säätävän Bulgarian ja Romanian lakeja. Todennäköisempi tulkinta on, että kirjoittaja kokee uudet jäsenvaltiot Balkanin tavoin rajantakaiseksi kokonaisuudeksi, jossa ongelmia riittää EU:ta enemmän ja sekoittaa uudet jäsenmaat Balkaniin. Lisäksi jälleen kerran uhkan todetaan lisääntyvän Itä-Euroopan maiden liittyttyä unioniin, mutta EU:n vanhojen jäsenmaiden kuvataan ratkaisevan ongelmat painostamalla ongelma-alueita positiivisen kehittymisen tielle. Mittakaavojen avulla teksteistä jätetään kokonaan pois EU:n kansalaisten osuus ihmiskaupan ylläpitämisessä. Scott & van Houtum (2009) sanovat, että EU:n naapurisuuspolitiikan tarkoitus oli aluksi perustua alueiden väliseen yhteistyöhön ja molemminpuoliseen ymmärrykseen. Viime vuosina keskustelu on kuitenkin keskittynyt yhä enemmän turvallisuusasioihin, se on yksipuolista ja keskusteluissa kovennetaan EU:n ulkorajaa. Keskustelu eurooppalaisista ja ei niin eurooppalaisista alueista on heidän mielestään merkki alueellisen identiteetin heikkoudesta, jota pyritään vahvistamaan koventamalla rajaa suhteessa ulkopuoliseen. Keskustelu voi myös heikentää naapurisuusalueiden kanssa

toteutettavan yhteistyön alkuperäistä tarkoitusta.

Euroopan rajaamisen ohella kirjoituksissa korostettiin oman valtion aktiivisuutta EU:ssa, mikä nousi esille varsinkin DN:n aineistossa vuonna 2001 Ruotsin ollessa EU-puheenjohtajamaana ja HS:ssa samana vuonna Schengeniin liittymisen takia. Kummankin maan puheenjohtajuuden aikana artikkeleista sai myös sen kuvan, että maat ovat olleet aktiivisia puheenjohtajuutensa aikana. Molemmissa maissa ilmiöitä käsiteltiin rajavartioinnin ja EU-maiden välisen yhteistyön näkökulmista, mutta Suomen ja Ruotsin aineistojen merkittävin ero oli, että HS:ssa rajanäkökulma nostettiin esille paljon useammin niin Schengenin liittymisen yhteydessä, uutisoidessa toisten alueiden ongelmista ja EU-puheenjohtajuuden aikana. Ylpeitä ollaan varsinkin Suomen ja Venäjän välisestä yhteistyöstä ja rajan toimivuudesta.

Ruotsissa rajanäkökulma oli esillä harvemmin ja keskiössä oli Ruotsin aktiivinen toiminta ihmiskauppaa, etenkin naiskauppaa vastaan ja EU-maiden yhteistyö rikollisuuden vastaisessa taistelussa Ruotsin puheenjohtajuuden aikana. EU-kelpoisuutta yhteisenä tekijänä ja kussakin maassa tärkeinä pidettyjä aiheita erottavana tekijänä kuvaavat hyvin seuraavat lauseet.

Suomen tavoitteena on, että yleinen rajaturvallisuuden kehittämisen tarve todetaan ja että neuvoston rooli rajaturvallisuuden ohjaajana ja varsinkin yhteisten resurssien säätelijänä tunnustetaan. Samalla on muistettava, että EU:n keskeisten arvojen eli vapauden ja ihmisoikeuksien suojeleminen on entistäkin tärkeämpää. (HS 17.8.2001)

Ruotsi pääsee puheenjohtajamaana ajamaan jättiläismäistä lainsäädäntötyötä yhtenäistääkseen EU:n maahanmuuttopolitiikkaa ja taistelua rikollisuutta vastaan. Kriitikot varoittavat Euroopan linnoituksen rakentumisesta. Innostujat viittaavat vapauden ja turvallisuuden lisääntyvän EU:n rajojen sisällä. (DN 5.2.2001b)

HS:n tekstissä Suomi on mukana täyttämässä EU:lle keskeisiä tavoitteita rajavartioinnin avulla, kun taas DN:ssä Ruotsi tavoittelee samoja päämääriä lainsäädäntötyön avulla. Molemmissa lehdissä korostuvat siis Antonsichin (2008) mainitseman kansallisvaltioille annetut tyypilliset merkitykset, joiden avulla päästään lähemmäksi koko EU-projektin tavoitteita. Kysymys on siis pikemmin siitä, miten hyvin valtio on mukana edistämässä Eurooppaa. Poliittinen toiminta yhteisiä ongelmia vastaan tässä tapauksessa vahvistaa tai sillä voidaan pyrkiä vahvistamaan kansalaisten eurooppalaisuuden tunnetta, jolloin oman maan EU-mallikkuutta korostamalla ylläpidetään myös kansallista identiteettiä tarkastelemissani artikkeleissa. Suomessa keskustelussa nostettiin esille Suomen asema EU:n rajojen vartijana, mikä mahdollistuu Suomen Venäjä-tuntemuksen ansiosta. Vaikka uhka hiipii idästä päin, uutisissa korostettiin Suomen ja Venäjän rajan mallikkuutta ja

yhteistyötä rajanaapurin kanssa, kuten seuraavat esimerkit osoittavat.

Suomen ja Venäjän rajan on Schengen-tarkastuksissa todettu kelpaavan malliksi muille. Raja on jyrkkä, mutta toisaalta rauhallinen raja on ollut yhteinen etu, jota molemmat puolet valvoivat tehokkaasti. (HS 21.1.2001)

Suomen poliisi, rajavartiolaitos ja tulli ovat jo pitkään olleet yhteistyössä venäläisten virkaveljiensä kanssa. Esimerkiksi poliisilla on yhdyshenkilöt Moskovassa, Pietarissa ja Petroskoissa ja Murmanskissa. Sen sijaan maahanmuuttopolitiikkaa käytännössä toteuttavalla ulkomaalaisvirastolla ei ole vastaavaa yhteistyökumppania Venäjällä. – – EU haluaa tiivistää yhteistyötä Venäjän maahanmuuttoviranomaisten kanssa Suomen kautta. Monen vuoden jahtaamisen jälkeen aidosta yhteistyöstä on nyt toiveita. (HS 29.3.2006)

Suomi on muodostunut viime vuosina kuin varkain jonkinlaiseksi etuasemaksi Aasiasta Eurooppaan suuntautuvalla lentoliikenteellä ja sitä kautta myös ensimmäiseksi vartiopostiksi Eurooppaan ja Schengen-alueelle suuntautuvaan laittomaan maahantuloon ja ihmissalakuljetukseen. – – Käytännössä Suomi siis tekee rajatarkastuksen muiden Schengen-valtioiden puolesta. (HS 15.2.2006)

Uutisissa pidetään tärkeänä Suomen edistyksellisyttä ja esimerkillisyyttä muuhun EU:hun verrattuna, jolloin Suomi voi toimia suunnannäyttäjänä idän ja lännen välisessä yhteistyössä. Suomi toimii viimeisessä esimerkissä EU:n sijasta koko eurooppalaisen tilan vartijana hyvin toimivan rajavartiointin ansiosta. Suomen itärajan keskeisyyttä artikkeleissa auttaa ymmärtämään Moision (1997: 68–69) tulkinnat kansallisesta uskottavuudesta, joka on alueen määrittämistä sotilaallisen kyvykkyyden terminologialla. Uskottavuuden ei kuitenkaan tarvitse olla aina sotilaallista, vaan tässä työssä rajavartiointin mallikkuus vastaa Moision tutkimuksen sotilaallista puolustusjärjestelmää, jossa rajavartiointi ja kriisinhallintatehtävät Euroopan rajamaissa osoittavat Suomen kyvykkyyttä puolustaa Eurooppaa idän ja lännen välissä. Moision sanookin, että Suomen kansallista identiteettiä leimaa rajakokemus ja rajaidentiteetti, mistä artikkeleissa ilmenevä diskurssi Suomesta laittomuuksien kauttakulkumaana viestii. Sotilaallisen puolustamisen ohella rajaidentiteettiin kuuluu myös onnistunut yhteistyö Venäjän kanssa, mistä toiset maat eivät selviydy yhtä mallikkaasti.

Uskottavuuden käsitteen lisäksi puhetapaa auttaa ymmärtämään niin ikään Moision (2008) tulkinta Suomen geopoliittisen sijainnin merkityksestä, kun Suomessa keskusteltiin EU:n jäsenyydestä. Hänen mukaansa jäsenyyden kannattajat korostivat keskustelussa Suomen länsimaisuutta ja jäsenyydellä Suomea siirrettiin lännen ja idän välistä lähemmäksi Euroopan ydintä. Jäsenyys merkitsi näin ollen Suomen siirtymistä takaisin siihen valtioiden joukkoon, mihin suomalaiset kokivat ”luontaisesti” kuuluvansa, ellei Neuvostoliitto olisi tätä estänyt. EU-jäsenyys merkitsi Suomelle siis ”maantieteellistä korjausliikettä” siihen eurooppalaiseen arvomaailmaan minne sen tuli kuulua

identiteettipolitiikan tavoitteiden mukaisesti.

Jos Suomessa vartioitiin eurooppalaisia arvoja eli moraalialuetta, niin Ruotsissa kannettiin vastuuta globaaliksi todetusta ilmiöstä ja vastuullisuutta vietiin muuhun Eurooppaan. Puheenjohtajakauden prioriteeteiksi ja ruotsalaisten poliitikkojen sydänasioiksi (*en av Sveriges hjärtefrågor*) puheenjohtajakaudella keväällä 2001 nostettiin EU:n laajuinen ihmiskauppalaki, johon liittyy yhteinen rangaistuskäytäntö, ihmiskaupan uhrien aseman parantaminen ja seksikaupan vähentäminen. Lehdessä oltiin ylpeitä Ruotsin seksinostolaista ja sitä markkinoitiin EU:n tasolla, joten kyseessä ihmiskaupan ohella oli myös ruotsalaisen moraalinäkemys ulottaminen Eurooppaan. Seuraavat viittaukset osoittavat, miten prioriteetit erosivat toisistaan Suomen rajakeskustelusta, vaikka keino niistä puhumiseen on samantyyppinen.

Ruotsin hallitus yrittää yhdistää kaikki EU:n 15 maata valmistelemaan yhteinen lainsäädäntö ja rangaistusasteikko naisten ja lasten seksikauppaa vastaan. (DN 10.2.2001)

Seksin oston kriminalisointi Ruotsissa tuntuu vaikuttaneen niin, että ihmisteollisuus valitsee Ruotsin sijasta maita, kuten Tanska ja Saksa. Meinaako oikeusministeri viedä tämän hienon ruotsalaisen seksinostolain mukanaan EU-tasolle, ei selviä vielä. Sitä kannattaisi hyvinkin yrittää, sillä pitkällä aikavälillä se vähentäisi näkökulmaeroja, jotka tällä hetkellä estävät EU:ta toimimasta yksinäänisesti ja tehokkaasti. (DN 9.2.2001)

Ensimmäisessä kirjoituksessa korostetaan Ruotsin aktiivista asemaa EU:n laajuisen lainsäädännön laatimisessa ja toisessa DN:n pääkirjoituksessa ihmiskauppaa verrataan teollisuuteen, joka Ruotsissa on onnistuneen lainsäädännön ansiosta onnistuttu torjumaan. Vertailumaiksi on valittu tässä liberaalisti seksin ostoon suhtautuvat maat eli Saksa ja Tanska. Ongelma sijoitetaan DN:ssäkin näin ollen oman valtionrajan toiselle puolelle ja nimenomaan sinne, jossa näkemys seksin ostosta eroaa ruotsalaisesta näkemyksestä. Ongelman ydintä haetaan myös EU:ssa vallitsevista toisistaan eroavista näkökulmista, johon pääkirjoitus tarjoaa ratkaisuksi ruotsalaisen lain viemistä muihin maihin. Ongelma nimeltä ihmiskauppa on siis kirjoituksessa muualla päin Euroopassa, jota Ruotsi ratkaisee, kuten Suomessa idästä tulevat laittomuudet ratkaistiin lehtiteksteissä Suomen Venäjä-tuntemuksen ja rajavalvonnan avulla.

Vaikka keino on sama, DN:n näkemys eroaa suomalaisesta rajaidentiteetistä huomattavasti, mihin vaikuttaa geopolitiikan lisäksi ne syyt, jotka johtivat seksin oston kriminalisointiin Ruotsissa. Hubbardin, Matthews ja Scoularin (2008) mukaan naisten paremman taloudellisen aseman takia Ruotsissa oli muita maita vähemmän prostituutiota 1900-luvulla. Prostituutioon suhtauduttiin negatiivisemmin ja sitä alettiin käsitellä epätasa-

arvon merkinä ja naisten hyväksikäyttönä 1980-luvulta lähtien. 1990-luvulla ulkomaalaistaustaisen prostituution lisääntyessä yleinen mielipide kääntyi seksin oston kriminalisoimisen kannalle ja näkökulma nostettiin keskeiseksi aiheeksi myös Ruotsin liityttyä EU:hun.

Näkökulma seksin ostoon ja Ruotsin aktiivisuus naisten hyväksikäyttöä vastaan on Ruotsissa kansallisidentiteettiä rakentava seikka siinä missä Suomessa hyvin vartioitu itäraja ja yhteistyö Venäjän kanssa on. Yksi tärkeimmistä näkökulmaa ylläpitävistä tekijöistä on seksin ostokieltolaki, jonka seurauksena viranomaiset ja sitä kautta tiedotusvälineet toistavat laissa määriteltyä näkökulmaa, jolloin valtion rajaan ulottuva lainsäädäntö vaikuttaa suureen osaan uutisteksteistä. Valtion rajat siis myös ylläpitävät moraalikäsitteitä valtion rajojen sisällä.

Tärkeä huomio keskustelussa on, että oman valtion aktiivisuutta ja EU-kelpoisuutta korostettaessa naapurimaan puheenjohtajuuden aikana aikaansaamat muutokset jätetään mainitsematta. Mikäli uutisessa käsitellään samaa asiaa, niin se esitellään suuremmassa mittakaavassa EU:n tasolla, eikä naapurimaa Ruotsin tai Suomen saavutuksena. Naapurimaan hyvät teot siis häivytetään muuttamalla mittakaavaa. Keskusteluissa myös arvostellaan toisen maan arvomaailmaa tai toimintaa seuraavien esimerkkien tavoin.

Kaikista eurooppalaisista lakiehdotuksista, kuinka naiskauppaa torjutaan, tämä [katuprostituution kielto Suomessa] on kyllä typerin. Prostituutiota torjutaan vain, jos se on näkyvillä. (DN 12.5.2001)

Schengenin raja vuotaa kuin seula Arlandan lentokentällä Ruotsissa
Tukholman lentokenttä Arlanda on epäonnistunut perusteellisesti Schengen-sopimuksen mukaisessa rajavalvonnassa. Sopimus astui voimaan 25. maaliskuuta ja ainakin 30 koneellista lentomatkustajaa on tullut sen jälkeen Ruotsiin Schengen-alueen ulkopuolelta näyttämättä passia. (HS 13.7.2001)

Samaan aikaan kun Suomen rajavalvonnan mallikkuutta käytiin läpi Suomessa, HS:ssa julkaistiin juttu, jossa Ruotsin rajavalvonta oli pettänyt. Yhtä lailla Ruotsissa puolestaan arvosteltiin muiden maiden seksinostopolitiikan tehottomuutta toiminnassa ihmiskauppaa vastaan. Erityisesti Suomen lainsäädäntöä ja Suomeen suuntautuvaa seksikauppaa pidettiin häpeällisenä, eikä kritiikin yhteydessä käyty läpi, miksi Suomessa seksin ostoa ei haluttu kieltää. Valtion raja ja sen sisäinen arvomaailma vaikuttivat uutiseen siis myös niin päin, että kansallisidentiteettiä kasvatettiin lehdissä todistelemalla muiden alueiden arvomaailmoja vääriksi.

Maahanmuuttajat syynissä

On merkittävää, että vaikka kummassakaan maassa ihmisten salakuljetusmäärät eivät ole korkeat eikä valtion rajan ylittäminen ilman asianmukaisia asiakirjoja ole henkirikos eikä siten vakava tai törkeä rikos, laittomat rajanylitykset ylittivät uutiskynnyksen usein. Yksittäistenkin ihmisten tekemät laittomat rajanylitykset uutisoitiin ja mikäli rajanylitykseen liittyi useampia, niitä seurasi juttusarja.

Horsti (2005: 180) tulkitsee tätä väitöskirjassaan sosiologi Stanley Cohenin kehittämän *moraalisen paniikin* näkökulmasta, millä Cohen viittaa ihmisten herkistymiseen jo tunnistetuille tapahtumille. Ihmisten salakuljetuksen ja kaupan yhteydessä moraalinen paniikki tarkoittaa Horstin tulkinnan mukaan sitä, että ulkomaanuutisissa toistetut tarinalinjat laittomista rajanylityksistä herkistävät toimitukset ja tiedotusvälineen lukijan seuraamaan niitäkin harvoja ”laittomia” rajanylityksiä, mitä omassa maassa tapahtuu. Moraalinen paniikki on tämän työn aineistossa siis myös paniikin levittämistä suuremmille mittakaavoille, koska pääosin toiselle alueelle sijoitettu ongelma tunnetaan ongelmaksi myös niillä alueilla, joissa sitä on vähän. Horstin mukaan moraalinen paniikki laittomista rajanylityksistä merkitsee Suomessa sitä, että Suomen katsotaan olevan osa Eurooppaa, kun sillä on samat ongelmat kuin muulla Euroopalla.

Yksi keskeisempiä aineistosta esille nousseita keskusteluja oli EU-jäsenmaiden ja valtioiden valta maahanmuuttajista. Uutisten aktiivisia toimijoita olivat aineistossa analyysivaltion viranomaisorganisaatiot tai yksittäiset toimijat ja viranomaiset, kuten poliitikot, poliisit ja rajavartijat. Myös inhimillisyydestä kertovissa kappaleissa tilanteiden ratkaisijoina toimivat useimmiten analyysivaltion toimijat. Eurooppalaisten liikkuvuus koettiin uutisissa oikeutena, mutta maahanmuuttajien kuvattiin käyttävän avonaisia rajoja hyväkseen. Eurooppalaista tilaa eivät siis kaikki saa käyttää kaikki. Valtioilla osoitettiin olevan valta maahanmuuttajien tilankäytöstä, mitä maahanmuuttajat uhmasivat. Valta ”ulkopuolisista ihmisistä” ilmeni varsinkin uutisissa, joissa kerrottiin laittomien maahanmuuttajien kiinniotoista ja palautuksista. Ulkomaalaisten valvonta ulotettiin myös sisämaahan, esimerkiksi Ruotsissa varsinkin myöhempänä analyysivuonna useissa artikkeleissa korostettiin poliisin ottavan ilmiöihin syyllistyneitä kiinni kotietsinnöissä.

Useissa uutisissa tehtiin rajanvetoa siitä, keitä EU:n kansalaiset eivät hyväksy rajojensa sisälle ja joita kuvattiin tarkkailtavan Euroopassa olemisen aikana. Näin ollen myös EU:n ulkopuolelta saapuvat yksilöt ovat Ó Tuathailin (1998: 16–38) paikantamattomien uhkien ohella uutisten uhkakuvia. Eurooppaan kuulumattomuutta

korostettiin mainitsemalla, ettei laitton maahanmuuttaja osannut puhua sanaakaan ruotsia, suomea tai muita kirjoittajan näkökulmasta tarpeellisia kieliä ja mainitsemalla ettei henkilöllä ollut mukana matkustusasiakirjaa.

Havainto on sama kuin Mountzin (2003b: 632) venepakolaisia uutisissa käsittelevässä tutkimuksessa, jossa hän viittaa Foucaultin teoriaan biovallasta. Foucault tarkoittaa biovallalla, että valtioissa pidetään valtaa yllä luokittelemalla väestöä eri kategorioihin ja tarkkailemalla niitä ihmisiä, jotka on luokiteltu uhkaavammiksi. Tiedotusvälineet ylläpitävät tässä tapauksessa valtion valtaa ”ulkopuolisista” tarkkailemalla heidän elintilaansa. Passi ja kielitaidottomuus symboloivat jutuissa kansalaisuutta, jonka perusteella ihminen voidaan luokitella ja joilla korostetaan paikkaan kuulumattomuutta. Niiden puuttuessa yksilön katsotaan uhkaavan perinteisiä tapoja. Poliisi maahanmuuttajan kotona symboloi puolestaan viranomaisen eli valtion edustajan valtaa astua rikollisen, tässä tapauksessa laittoman maahanmuuttajan, henkilökohtaiseen tilaan, ottaa hänet kiinni ja näin sulkea hänet pois tilasta. Valtioiden valtaa yksilöistä kuvaavat hyvin seuraavat ilmaisut.

Avainasemassa on paikallispoliisi. Se voi muun partiotoiminnan yhteydessä tehostetusti tarkistaa, ovatko paperit kunnossa. Myös liikkuva poliisi on otettu valvontaan aktiivisemmin mukaan. ”Se liikkuu koko valtakunnan alueella ja tapaa ulkomaalaisia liikenteen valvonnan yhteydessä.” (HS 23.11.2001)

Jäsenvaltiot neuvottelevat säännöt, jotka päästetään sisään ja mitä tapahtuu, kun he saapuvat yhä yhtenäisemmän maahanmuutto- ja turvapaikkalain alueelle. Yhdessä ja yhteisellä lainsäädännöllä taistellaan myös niitä roistoja vastaan, jotka hyödyntävät revittyjä rajoja pakoillakseen poliisia ja syyttäjää, kuten rikollisuutta, joka liikkuu EU:n ulkorajan yli. (DN 5.2.2001b)

Ensimmäisessä esimerkissä valtiota edustava viranomainen eli poliisi valvoo valtakunnan aluetta ja tarkastaa ulkomaalaisia, jotka näin määritellään ulkopuolisiksi eikä yhtä vapaiksi kuin kyseisen valtion kansalaiset. Maahanmuuttajat jaotellaan molemmissa esimerkeissä EU:n maahanmuuttopolitiikan mukaisesti kahteen erilliseen ryhmään: niihin, jotka saavat matkustaa unionin alueella ja niihin, joilta vaaditaan viisumit tai paperit (Geisen ym. 2007). EU puolestaan esitetään yhtenäisenä alueena ja sen vihollisiksi määritellään rajoja hyödyntyvät rikolliset.

Tarkastellessani, millaisia identiteettejä maahanmuuttajille lehtiteksteissä annettiin, huomioni kiinnittyi valtasuhteiden lisäksi myös maahanmuuttajista käytettyihin ilmaisiin, jotka saattoi jakaa pääasiassa neljään kategoriaan. Ensiksi teksteissä oli neutraaleja jo määriteltyjä ilmaisuja, jotka eivät leimaa yksilöitä negatiivisesti, kuten turvapaikanhakija, siirtolainen tai ulkomaalainen. Toisen kokonaisuuden muodostivat

ilmaisut, joissa korostettiin yksilön oleskelun laittomuutta, kuten laitton tulija, laitton siirtolainen, laitton maahanmuuttaja, laitton rajanylittäjä, ei-toivottu henkilö sekä jopa termi laitton ihminen. Kolmas tyypillinen tapa puhua maahanmuuttajista salakuljetusta käsittelevissä uutisissa oli ilmaisut perusteettomuudesta, jolloin maahanmuuttajia kuvattiin onnenonkijoiksi ja joiden yhteydessä usein korostettiin tulijoiden haavekuvien mahdottomuutta ja epäonnea matkan varrelta. Ilmaisuja auttavat ymmärtämään seuraavat esimerkit.

Kurdit lähetettiin laittomille maahanmuuttajille tarkoitettuun vastaanottokeskukseen ja heidän ilmoitettiin hakeneen turvapaikkaa Ranskasta. (DN 16.1.2001)

Strawn mielestä EU:n pitäisi luoda yhteinen sakkojärjestelmä lento- ja laivayhtiöille, jotka tuovat laittomia maahanmuuttajia EU-maihin. Tällä hetkellä Britannia antaa 20000 markan sakot lentoyhtiölle laittoman ihmisen tuonnista, mutta monissa maissa lentoyhtiöille ei koidu mitään seuraamuksia. (HS 9.2.2001)

He [rajatarkastajat] yrittävät vakuuttaa onnenonkijat siitä, että jos Suomeen matkustaa, vaikkapa sukulaisen passilla, pääsee – kuten Finnair mainostaa – illaksi kotiin. (HS 17.9.2006)

Ensimmäisessä esimerkissä toteutuu sekä valvontadiskurssi että laittomuusdiskurssi, koska toimittaja kokee tarpeelliseksi kirjoittaa, minne kurdit on sijoitettu ja heidät suljetaan ulos tilan vapaasta käyttämisestä osoittamalle heidän olevan paikassa, joka on tarkoitettu nimenomaan laittomille maahanmuuttajille. Valvonta jatkuu virkkeellä, jossa kirjoittaja ilmaisee, miten maahanmuuttajien maassa olo etenee. Tulijoiden tilankäyttöä siten valvotaan, mikä puolestaan oikeutetaan määrittelemällä tulijat laittomiksi. Sama toteutuu toisessa esimerkissä, jossa EU:lta peräänkuulutetaan yhtenäisyyttä laittomien maahanmuuttajien valvomiseen sakottamalla laiva- ja lentoyhtiöiltä. Sakko annetaankin jälkimmäisessä lauseessa ”laittomasta ihmisestä”, vaikka kukaan ihminen ei voi olla laitton. Kolmannessa esimerkissä rajatarkastajat ovat vahvoja toimijoita, joille valtio on antanut vallan valvoa, kenellä on oikeus saapua Suomeen ja millä perustein. Väärillä asiakirjoilla saapuva määritellään onnenonkijaksi, jolla siis ei ole perusteita tulla Suomeen ja perusteettomuutta korostetaan ironisesti kotimaisen yhtiön mainoslauseesta.

Esimerkit osoittavat, kuinka valtioilla on oikeus määritellä, millä perusteilla Eurooppaan tullaan. Maahanmuuttaja on valvonnan alaisena ja lehdet seuraavat, minne hänet on sijoitettu ja mistä hän on hakenut turvapaikkaa. Lisäksi uutisissa tehdään toistuvasti lipsahduksia, kuten ”vietiin laittomien maahanmuuttajien paikkaan”. Maahanmuuttajahan ei pakolaissopimuksen mukaan ole laittomasti maahan saapunut, mikäli hän saa turvapaikan, mitä uutisissa ei voida vielä tietää.

Viranomaisten kontrollia ilman virallisia asiakirjoja saapuvista ihmisistä korostavissa tiedotusvälineiden välittämässä viesteissä on Mountzin (2003b; 2004) mukaan tarkoituksena antaa kuvaa siitä, että maailmanlaajuisesti nostettu uhkakuva kansainvälisestä rikollisuudesta on kontrollissa. Keskustelulla haetaan siis kansalaisten tyytyväisyyttä hallintoon, jolloin vallanpitäjät voivat jatkaa asemassaan. Mountz kutsuu tätä ”valtion vallan päivittäiseksi rakentamiseksi”. Viittaukset onnenonkijoihin puolestaan viestivät, ettei tietyn tyyppinen maahanmuuttaja kuulu alueelle tai ole oikeutettu alueen etuihin, koska ei ole sen maan tai EU:n kansalainen.

Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksen tutkijat Samu Pehkonen ja Eeva Puumala (2008: 159–168) ovat tutkineet turvapaikanhakijoiden kokemuksia turvapaikkaprosessista ja tulkitsevat kokemuksia *tilapäisyyden* käsitteen avulla. Heidän mukaansa rajan ylittäminen ja turvapaikkaprosessi ovat turvapaikanhakijoille erityisen raskaita kokemuksia, koska rajan ylityksessä valtio asettaa turvapaikanhakijan identiteetin epäilyksen alaiseksi. Prosessin aikana hakijaa paikannetaan ja hänen tarinan totuudenmukaisuutta arvioidaan suhteessa määrittelijämaassa vallitseviin käsityksiin turvapaikanhakijasta. Turvapaikanhakijat joutuvat prosessin aikana mukauttamaan omia kertomuksiansa ja kehoansa uudessa maassa asetettuun ja heiltä vaadittuun tilaan, joten hakijan identiteetti määritellään ulkoapäin eikä hän pysty itse vaikuttamaan siihen.

Merkittävää onkin, että Pehkonen ja Puumalan (2008: 162–163) haastatteluissa turvapaikanhakijat kertoivat kokevansa heistä esitetyt tulkinnat vieraisiksi, jolloin heille määritelty identiteetti erosi suuresti siitä, kuinka he itse kokivat itsensä. Turvapaikkaprosessissa heidän kehonsa siten asetetaan heille vieraiden tilapäisten rajojen sisälle. Tällöin raja ei ole niinkään fyysinen turvapaikanhakijan ylittämä raja, vaan rajat ovat kokemusmaailmoja, joissa keho rajataan laittomuuden puhetavan ja leiman värittämään tilapäisyyden tilaan. Turvapaikanhakijan määrittelyyn vaikuttaa tällöin enemmän sitä ympäröivä yhteiskunta ja yhteiskunnan poliittiset tavoitteet kuin hakijan kertomuksen totuudenperäisyys.

Koska turvapaikanhakijoihin kohdistetaan paljon kielteisiä mielikuvia heille uudessa yhteiskunnassa, tilapäisyyden leima johtaa myös hakijoiden turvattomuuden kokemuksiin. Varsinkin turvapaikatta jääneet kokevat itsensä yhtäältä hajanaisiksi ulkoapäin tulleen määrittelyn tuloksena. Toisaalta he rakentavat itseään kokemuksiensa perusteella ja täyttävät tilapäisyyden kokemuksia, jolloin omasta kehosta tulee turvapaikkaa hakevien identiteeteistä käytävän kamppailun ja olemassaolon kamppailua (Pehkonen & Puumala 2008: 166–167). Tutkimus osoittaa, miten kansalaisuus ja paikkaan

kuuluminen asetetaan yhteiskunnassa vastakkain liikkeen, etenkin arvaamattomaksi määritellyn muuttoliikkeen eli ihmisten salakuljetuksen kanssa salakuljetuksen ollen se moraalien maantieteen mukainen uhkakuva paikallisille perinteille.

Epäilemättä aineiston viittaukset ”laittomien maahanmuuttajien paikasta” ja perusteettomuudesta ovat juuri sitä tilapäisyyttä, mistä Pehkonen ja Puumala (2008) puhuvat. Aineistossa puhutavat maahanmuuttajista eivät kerro mitään kyseessä olevista maahanmuuttajista, jotka ovat artikkeleissa vain ulkoapäin tulevan määrittelyn kohteita. Pikemminkin ne kertovat ympäröivistä yhteiskunnista ja niiden toiminnasta, jolloin EU:hun ilman asianmukaisia matkustusasiakirjoja vuosittain arviolta 400 000 – 600 000 saapuvaa ihmistä rajataan sopimaan edellä mainittuihin pakolaisuuden, laittomuuden ja perusteettomuuden identiteetteihin.

Pakolaisuuden, laittomuuden ja perusteettomuuden puhetapojen lisäksi valtioiden välisissä rajanylityksissä toteutui kärsimyksen puhetapa, jolloin muuttoliike esitettiin eiterritoriaalisille uhkille tyypilliseen tapaan valtion fyysiselle rajalle asti kaoottisena ja hallitsemattomana (Ó Tuathail 1998: 16–38). Uhkan aiheuttavat kuitenkin hallitsemattoman ilmiön sijasta ihmiset, joista puhuttaessa korostuu ruumiillinen kärsimys, kuten kylmyys, ahtaus, nälkä, liikennevälineiden huonokuntoisuus, hukkumiset, tukehtumiset ja ruumiiden löytymiset.

He matkasivat siellä [Englannin kanaalia matkaavan junan alla] junan kiihdyttäessä paikoitellen 300 kilomerin tuntinopeudella koko 41 peninkulman matkan. He olivat kietoutuneet tiukasti yhteen pysyäkseen lämpiminä. (DN 4.3.2001)

Näättyneille kurdeille tarjottiin rannalla ensiapuna vettä ja huopia. Myöhemmin heidät kuljetettiin läheisiin sotilastukikohtiin odottamaan viranomaisten päätöstä kohtalostaan. (HS 18.2.2001)

Salakuljettajat kuljettavat ihmisiä erittäin huonokuntoisilla aluksilla. Siksi Espanjan rannoilta löytyy viikoittain hukkuneita pohjoisafrikkalaisia, joiden alukset ovat uponneet ennen kuin he ovat päässeet maihin. Italian rannoille ajautuu puolestaan turkkilaisten ja afganistanilaisten ruumiita alusten upottua. (HS 10.2.2001)

Esimerkeissä yhdistäviä tekijöitä ovat kielteiset ilmaukset, matkan riskialttius ja EU:n jäsenmaihin pääsemisen mahdottomuus, joilla korostetaan parempien elinolojen saavuttamattomuutta kyseisille ihmisille. Jopa näättyneiksi kuvatut kurdit mainitaan olevan valvonnan alaisena valtion sotilaallista valtaa ilmentävässä sotilastukikohdassa ja heidän kohtalonsa kuvataan olevan viranomaisten käsissä. Valtioiden biovalta maahanmuuttajista ulottuu kiinniottojen, kuulustelujen, käännytysten, passin puuttumisen, kielitaidottomuuden ja näätymisen esitysten ohella myös teknologian käyttöön. Tulokkaita valvotaan teksteissä esimerkiksi sukellusveneiden, helikoptereiden ja

kiikareiden, erilaisten Schengenin laajuisten tietokonejärjestelmien, biometrinen passien ja DNA-testien avulla.

Maalle [Australialle] tärkeiden merivoimien uusin hankinta olivat kalliit Collins-luokan sukellusveneet, joista on kuitenkin väitetty olevan hyvin vähän hyötyä esimerkiksi taistelussa ongelmallista ihmissalakuljetusta vastaan. (HS 24.8.2001)

Schengenin raja on auennut sadoille ulkopuolelta tulijoille ilman minkäänlaisia papereita pelkällä napin painalluksella, kun kuski on vahingossa päästänyt ihmiset siihen käytävään, jonka varrella ei ole passintarkastusta. – Maiden yhteinen tietokone, joka on Belgiassa, sentään toimii. Siihen on syötetty tietoja rikollisista ja ihmisistä, jotka on joskus karkotettu Schengenin alueelta, Öhman kertoo. – Ja milloin Arlandassa aletaan tarkastaa niitä matkustajia, joita pitääkin? (HS 13.7.2001)

Tummanvihreä kuljetushelikopteri laskeutuu yli kilometrin korkeudessa sijaitsevalle rauhanturvaajien komentopaikalle eteläkärjessä. Sen kyydissä on jälleen uusi laitton rajanylittäjä, matkalla kuulusteluihin. – Miehet [rauhanturvaajat] joutuvat tämän tehtävän aikana todella koville – ”Yöllä käytämme lämpökameroita, yökiikareita ja tarvittaessa valaisupanoksia”, lahtelainen rauhanturvaaja, Miko Linnavirta, 26, kertoo. (HS 18.6.2001)

Aivan ensimmäisenä turvapaikanhakijoilta otetaan sormenjäljet. Tunnin sisällä selviää, onko sormenjäljet jätetty jossain toisessa EU-maassa, jolloin heidät lähetetään takaisin sinne turvapaikka-asian käsittelyä varten. (DN 22.11.2006)

Kymmenen perhettä tullaan dna-testaamaan salakuljetusvyyhdissä, joka paljastui lokakuun lopussa hallintolaisen poliisin toimesta. Poliisi epäilee, että Ruotsiin kuljetetut perheet ovat valehdelleet henkilöllisyys- ja sukulaisuusasioissa. (DN 9.11.2006)

Ensimmäisessä esimerkissä kyseessä on Australian geopoliittinen sijainti Tyynellämerellä ja salakuljetus vain mainitaan puolustuskaluston yhteydessä. Oleellista onkin, että kirjoituksessa ihmisten salakuljetus määritellään niin suureksi uhkaksi Australialle, että sen estämiseen tarvitaan sukellusveneitä. Ongelman suuruusluokkaa siten liioitellaan kirjoituksessa yhdistämällä ilmiön torjunta sotatoimissa käytettyihin aluksiin. Toisessa esimerkissä on kyseessä moraalinen paniikki, jossa ollaan huolissaan väärään identiteettiin kuuluvien matkustajien pääsemisestä Schengenin rajojen sisälle ilman lupaa. Moraalista paniikitilaa suurennellaan jälleen kerran sanalla ”rikollisista”, mutta tilanne on kuitenkin hallinnassa maiden yhteisen tietokoneen ansiosta, jolla moraalinen maantieteen mukaisesti ”oikeat” erotetaan ”vääristä”.

Kolmas esimerkki kuvaa suomalaisten rauhanturvaajien työrutiineja Balkanilla, jolloin jutussa vallankäytön kohteena on ”jälleen uusi laitton rajanylittäjä”. Kirjoituksessa ”laittoman rajanylittäjän” funktio onkin todentaa suomalaisten rauhanturvaajien esimerkillisyyttä ja Suomen toimia alueella, jolloin tarkoituksena on kasvattaa suomalaista identiteettiä, vaikka uutinen on sijoitettu Suomen ulkopuolelle. Viimeisissä esimerkeissä toteutuvat tilapäisyyden leimat parhaimmillaan, koska ihmisten olinpaikka ja heidän kertomustensa totuudenmukaisuus määritetään biologisten tunnistusten eli sormenjälkien

ja DNA-testien avulla, joiden perusteella päätetään, kuuluvatko maahanmuuttajat rajattuun tilaan vai suljetaanko heidät tilasta ulos. Kaikkia viittauksia yhdistää jälleen valvonnan, perusteettomuuden ja laittomuuden puhetavat, jolloin ongelmaksi määritelty ilmiö on valtioiden sotilaallisten, teknisten ja biologisten hallintatapojen kontrollissa.

Edellä mainittujen esimerkkien perusteella voidaan todeta, että siinä missä toiminta ilmiöitä vastaan tapahtui lähinnä EU:n tasolla, niin maahanmuuttajista puhuttaessa valtaa käyttää yleensä valtio ja vallankäytön kohteena ovat usein yksilöt. Maahanmuuttajat eivät pääse puhujiksi teksteissä, vaan he ovat passiivisia toiminnan kohteita. Lehdissä siten tuotetaan ja ylläpidetään viestiä valtioiden valvomasta tilasta, jolloin valtion ja EU:n tila kuuluu vain EU:n kansalaisille ja tiettytyypisille maahanmuuttajille. Moraalin maantieteen mukaisesti suurin osa maahanmuuttajista leimataan termein laitton ja muin leimaavin termein ihmisiksi, jotka eivät kuulu valtioiden rajattuihin tiloihin ja jotka eivät pääse osallisiksi EU:n toiminnallisista eduista. Valtion valtarakenne siten Holmbergin (2009) tulkinnan mukaisesti uusiutuu tiedotusvälineiden avulla, koska lehdet suosivat omien valtiotoimijoiden rakentamaa todellisuuskuvaa vastaäänien, esimerkiksi kansalaisjärjestöjen ja maahanmuuttajien omien lausumien kustannuksella.

Aluetasot seksin oston ja ihmisten kaupan suhdetta käsittelevissä uutisissa

Molempien maiden lehdessä puhuttiin paljon seksin oston ja ihmiskaupan välisistä kytköksistä ja seksin ostokiellosta. Suomen aineistossa esitettiin argumentteja tasapuolisesti sekä puolesta että vastaan, kun taas ruotsalaisessa aineistossa seksin ostokieltolaki vaikutti näkökulmaan niin, että vain muutamissa kirjoituksissa esitettiin vaihtoehtoja ruotsalaiselle laille. Molemmissa aineistoissa esille nousi kuitenkin arvokiistoja sekä keskustelua, missä määrin seksin myyjät ovat ihmiskaupan uhreja, yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia suojelua tarvitsevia ihmisiä tai asemaansa tyytyväisiä ammatinharjoittajia.

HS:n artikkeleissa ihmiskaupan kitkemisestä oltiin seksin ostokieltolaista neuvottelun yhteydessä yhtä mieltä, mutta eripuraa aiheutti lain muodon ja ihmiskaupan tilanteen suhde toisiinsa eli miten paljon seksin ostokiellolla uskottiin voivan vaikuttaa ihmisten kauppaan. Perusteluissa nostettiin esille kaikki aluetasot ja tyypillinen esimerkki suomalaisesta artikkelista, jossa eri aluetason näkemykset vaikuttivat keskusteluun yhtä

aikaa, löytyy HS:n uutisessa ”Seksin ostokiellolle on vahvoja perusteita” (23.5.2006):

Itsemääräämisoikeuteen puuttuminen ei ole lainsäädännössämme vallan tavatonta, esimerkkinä vaikkapa huumausaineen käyttörikos – – Köyhyys ja paremman elämän toive ovat tuoneet tuhansia naisia tietämättään sivistyneessä Euroopassammekin oloihin, joita leimaavat väkivalta, pakotettu seksin myynti ja tosiasiallinen vankeus. Ihmisarvo on myyty halvalla pois eikä ihmisoikeuksista ole tietoaakaan. – – Suomikaan ei ole tyystin säästynyt prostituutioon liittyviltä ongelmilta. Kun kaiken syynä on viime kädessä seksin oston kysyntä, on nimenomaan siihen puuttumiselle vahvat perusteet. Mikään lain säännös ei lopeta kiellettyä käyttäytymistä, mutta asettaa ihmiset vakavamman valinnan paikalle. Ennen kaikkea kriminalisointi kertoo, mitä arvoja pidämme riittävän tärkeinä suojella.

Lähtökohta tässä artikkelissa on yksilöiden eli seksityötä tekevien itsemääräämisoikeus ja siihen puuttuminen. Puuttuminen koetaan oikeutetuksi, sillä naisia kohdellaan maailmanlaajuisesti huonosti. ”Sivistyneessä Euroopassammekin” viestii, että erityisesti Eurooppa on sivistyksen alue ja myös identiteetin taso, koska siitä puhutaan monikon ensimmäisessä muodossa. ”Naisten myynti Eurooppaankin” viittaa siihen, että niinkin ”sivistyneellä” alueella kuin Eurooppa, ihmisiä kohdellaan huonosti, jolloin ”-kin” viittaa toisaalta myös huonon kohtelun olevan tavallisempaa muualla. Seuraavaksi edetään kansalliselle tasolle, sillä ihmiskauppa myönnetään myös Suomen ongelmaksi. Viime kädessä yhteiskunnan arvojen suojelu, tässä tapauksessa naiskaupan uhrien suojelu, jätetään yksilöiden vakavamman valinnan vastuulle.

Suurin osa seksin oston kiellosta tai sallimisesta kirjoitetuista mielipidekirjoituksista oli tasa-arvoa tai seksityöntekijöiden oikeuksia ajavien kansalaisjärjestöjen tai naisjärjestöjen edustajien kirjoittamia, jolloin ne heijastelivat järjestön kantaa ja niiden tarkoituksena oli viedä kyseisen organisaation poliittisia tavoitteita eteenpäin suuntaan tai toiseen. Oli myös muiden kirjoittajien mielipidekirjoituksia eri näkökulmista ja muutamia kirjoituksia julkaistiin myös kotimaa tai ulkomaa -osioissa. Kokosin Suomen aineistossa ihmiskaupan ja seksin ostokieltolakia käsittelevissä uutisissa mainitut perustelut seksin oston kieltämiselle tai sallimiselle taulukkoon 2 tasoittain. Taulukossa vasemmalla ovat ne argumentit, joiden perusteella kirjoittajat halusivat kieltää seksin oston ja oikealla puolestaan ne perustelut, joilla kirjoittajat vastustivat kieltoa. Taulukossa ovat ylimpänä yksilötasoon kohdistuvat perustelut ja sitä alemmilla riveillä mittakaava laajenee maailmalaajuisista tasoa edustaviin ilmaisuihin asti.

Taulukko 2. Aluetasot seksin ostokielto lakia ja ihmiskauppaa käsittelevien uutisten perusteluissa.

Aluetaso	Kriminalisoinnin puolesta	Kriminalisointia vastaan
Yksilö ↓	Toista ihmistä ei voi ostaa	Itsemääräämisoikeus: oikeus päättää omasta ruumistaan
	Prostituutio vaikuttaa henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin	On olemassa ihmisiä, jotka haluavat myydä seksiä
Paikallinen	Prostituutio vaarantaa ostajan kumppanin terveyden	Prostituutujen/uhrien turvallisuus heikentyy & väkivalta lisääntyy
	Katuprostituutio vähenee	Ulkomaalainen prostituutio joutuu turvautumaan parittajaan
Valtio		Prostituutio ei loppu, vaan painuu maan alle
	Prostituutiolla on negatiivisia seurauksia yhteiskuntaan	Moralismi on vanhanaikaista
		Lakia olisi hankala valvoa
		Ihmiskauppa on jo kriminalisoitu
	Ostokielto helpottaa ihmiskaupan tutkintaa	Polisiin tulee keskittyä ihmiskaupan, ei prostituution tutkintaan
	Kriminalisointi vähentää ostajien määrää	
	Ruotsissa on saavutettu hyviä tuloksia	Ruotsissa ei ole saavutettu hyviä tuloksia
	Saksassa tilanne huono	Saksassa on saavutettu hyviä tuloksia
	Pelkkä kotimainen luomuprostituutio ei ole mahdollista	Suomessa seksityö on vapaaehtoista
	Ihmiskauppa ja prostituutio ovat erottamattomia	
Maailman-laajuinen ↑	Seksinosto on rikos ihmisyyttä vastaan	
	Seksinosto on merkki sukupuolten välisestä epätasa-arvosta	Rikoslilla ei voida puuttua epätasa-arvoon
	Seksinosto on merkki globaalista epätasa-arvosta	

Kun lähdetään liikkeelle yksilötasosta, keskustelua aiheutti ihmiskaupan ja prostituution periaatteellinen ero. Paritus ja ihmiskauppa ovat kiellettyjä, koska toista ei saa myydä, kun taas prostituutiota pohdittaessa tulee pohtia, saako itseään myydä. HS:ssa nostettiin usein esille prostituoitujen itsemääräämisoikeus ja seksin oston sallimisen koettiin suojelevan seksin myyjää enemmän kuin kielto. Näkemys erosi huomattavasti DN:n keskustelusta, jossa prostituutio nähtiin epätasa-arvon ilmentymänä niin Ruotsissa kuin muualla päin maailmassa ja toista ei katsottu voivan ostaa, kuten esimerkiksi seuraavasta tekstistä käy ilmi.

Tutkimus ja kokemus osoittavat toista: harvemmat naiset valitsevat prostituution, jos muita vaihtoehtoja löytyy – – Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa naisten ja miesten ominaisuuksia, kykyjä ja työtä arvostetaan yhtä paljon. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa naiset ja miehet saavat saman palkan samasta työstä. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa miehet eivät pidä naisia kauppatavarana. (DN 8.10.2006)

Tekstissä vallitsee tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoite ja siinä seksikauppa määritellään yksinomaan negatiiviseksi asiaksi ja vallan epäsuhtaksi. Samalla kun naisten ja miesten ominaisuuksia, kykyjä ja työtä halutaan arvostettavan yhtä paljon, paljastuu kirjoitusta ympäröivän yhteiskunnan moraalinen näkökulma seksikauppaan: seksin myyntiä ei pidetä

arvostettuna työnä tai siihen liittyviä ominaisuuksia ja kykyjä arvostettavina. Seksin myyjiä pidetään kirjoituksessa kauppatavarana, eikä omasta ruumistaan päättävänä yksilöinä. Kirjoituksessa siten epätasa-arvon katsotaan itsestään selvästi olevan myös seksikaupan taustasyys ja epätasa-arvolla oikeutetaan seksin oston kieltäminen.

Paikallistasolla perusteluna esitettiin HS:ssa, että kieltämällä seksin osto, myös katuprostituutio saadaan vähenemään, jolloin moraali katutilassa ikään kuin palautetaan. Vasta-argumentti tähän on, että seksin ostoa ei saada lailla lopetettua, vaan se jatkuu täysin kontrolloimattomana maan alla, mistä on haittaa erityisesti seksityöntekijöille ja ihmiskaupan uhreille. Kilpailuasetelmassa ovat siis prostituution haitat ihmisten elintilassa ja moraali katutilassa sekä kiellosta aiheutuvat haitat seksityöntekijöille, jotka ovat muutoin vaikeammin havaittavissa.

Valtiosalla edellisen DN:n esimerkin tapaan myös HS:n kirjoituksissa pohdittiin, mitkä ovat prostituution yhteiskunnalliset seuraukset ja miten salliminen vaikuttaa yhteiskunnan arvomaailmaan. Ratkaisua haettiin valtion mittakaavassa myös muiden maiden lainsäädännöistä, käytännöistä ja kokemuksista, jolloin valtion rajan merkitys oli pienempi. Lisäksi nähtiin, että Suomessa on vain vähän ihmiskaupan uhreja, koska suuren osan prostituoiduista koettiin tekevän työtänsä vapaaehtoisesti. Ruotsissa seksinmyyjien kansalaisuus nähtiin sitä vastoin merkinä pakosta, kuten seuraavasta Saksan seksikauppaa käsittelevästä kirjoituksesta voidaan todeta.

Noin puolet Saksan 400 000 prostituoidusta on ulkomaalaisia, yleensä naisia, joiden juuret ovat Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Se puhuu puolestaan. (DN 12.5.2001)

Esimerkissä seksityöntekijöiden kansalaisuus katsotaan itsestään selvästi merkitsevän jotain, mitä tekstissä ei kuitenkaan mainita myöhemminkään. Kansalaisuus on siis jotain niin itsestään selvää, että se puhuu puolestaan. Virkkeessä toteutuu sama kuin HS:ssa maailmanlaajuisten perustelujen tasolla eli maailmanlaajuinen seksikauppa koetaan merkinä globaalista ja sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta, mikä ulottuu ihmiskaupan muodossa Suomeenkin, mutta mihin on vaikea puuttua Suomen sisäisellä rikoslilla. Ihmiskaupan taustasyyt koetaan siis johtuvan rajojen ulkopuolisista olosuhteista, jotka tulevat Suomeen rajan yli, mutta joihin ei voida tarvittavissa määrin puuttua Suomen rajojen sisältä.

Desyllas (2007) toteaa, että ihmiskauppakeskustelussa lännen vapaiden, vahvojen ja etuoikeutettujen seksityöntekijöiden ja ulkomaalaisten alistettujen ja köyhien seksityöntekijöiden välille rakennetaan usein epätodellisen suuri kontrasti. Erottelulla

annetaan köyhemmistä maista tulevista naisista uhrikeskeinen kuva, kun taas länsimaisista seksityöntekijöistä luodaan kuvaa yhtäältä vapaina, toisaalta yhteiskunnan arvoja kyseenalaistavina paheellisina naisina. Todellisuudessa sekä kyseisestä maasta kotoisin olevissa että ulkomaisissa seksityöntekijöissä on itsenäisesti seksityötä tekeviä ja seksityöhön pakotettuja.

Berman (2003) kritisoi ihmisten kaupasta käytävässä keskustelussa sitä, että maahanmuuttajataustaisilta seksityöntekijöiltä ei kysytä heidän omaa mielipidettä elämäntilanteestaan, vaan länsimaalaiset näkevät oikeudekseen kertoa, mikä on heille parhaaksi. Pikemmin rikollisuuden ehkäisyä ja naisten suojelua hyväksikäytöltä käytetään hänen mukaansa tekosyynä rajojen kiristämiseen, millä pyritään ehkäisemään maahanmuuttoa ja maahanmuuttoa seksityön tarkoitukseen sekä myös marginalisoidaan seksityötä.

HS:ssa käyty keskustelu prostituution ja ihmiskaupan välisestä yhteydestä kääntyi myöhemmin periaatteista ja epätasa-arvosta paljon käytännöllisemmäksi, koska kiellon koettiin ajavan seksikauppaa maan alle ja sen valvominen koettiin vaikeaksi. Vartenotettavaksi vaihtoehdoksi nostettiin rajattu laki, jossa seksin ostoa kielletään vain ihmiskaupan uhreilta. Rajattua kieltoa kritisoitiin hyödyttömäksi, mikäli eduskunta ei ryhdy toimenpiteisiin, joiden avulla ihmiskaupan uhrit tunnustetaan tavallisten prostituoitujen joukosta. Eduskunnassa pohdittiin myös ahkerasti, kuinka seksinostajan voidaan olettaa tietävän, onko seksinmyyjä ihmiskaupan uhri vai tavallinen prostituoitu, eikä keskustelu jäänyt ilman kritiikkiä. Esimerkiksi sunnuntai-liitteen artikkelissa "Seksiä, seksiä, seksiä" (HS 2.2.2006), todetaan seuraavaa.

– – Jotkut kansanedustajat olivat kovasti huolissaan prostituoitujen työoloista, jos seksinostajista tehdään rikollisia. Keskustan Mikko Alatalo epäili, että asiakkaiden laatu huononee, kun kunnan miehet lakkaavat käyttämästä prostituoituja. En tiedä missä typeryyden raja kulkee, mutta kyllä rima heilahteli eduskunnassa uhkaavasti... häviääkö ihmiskauppa maailmasta hyväuskoisuudella ja hurskailla toiveilla. Sopii kokeilla, Suomen eduskunta!

Lainsäädäntöprosessi päättyi Suomessa siihen, että eduskunta kielsi seksin oston ihmiskaupan ja parituksen uhreilta, muttei muutoin. Lopputulokseen päädyttiin osittain käytännön syistä, osittain siksi, että kielto olisi ristiriidassa perustuslain kanssa. Muutoin keskustelussa voidaan nähdä samoja perusteluja kuin Ruotsissa, kun seksin ostokiello otettiin puheeksi siellä. Keskustelua oli pitänyt yllä Gouldin (2001) mukaan 1980-luvulta lähtien etenkin ruotsalainen naisasijärjestö, joka toimii naisten ja tyttöjen oikeuksien puolesta. Seksin ostokiellosta alettiin keskustella aktiivisemmin muiden Pohjoismaiden

tapaan, kun ulkomaalaisten osuuden seksinmyyjistä pelättiin kasvavan ja näkyvän prostituution lisääntyvän, vaikka siitä ei ollutkaan tutkimustietoa (Gould 2001: 451). Seksin myynti nostettiin siten uudelleen arvioitavaksi, kun sen nähtiin tulevan ulkomailta muuttamaan ruotsalaista arvomaailmaa.

Ruotsi perusti 1993 komission tutkimaan seksikauppaa ja komission vierailtua Itämeren maiden suurissa kaupungeissa, komission jäsenet halusivat estää seksikaupan kehittymisen muiden maiden suuntaan. Aluksi komissio halusi kieltää prohibitionistisen näkemyksen mukaisesti myös seksin myynnin. Komissio perusteli kieltoa miesten ja naisten välisellä epätasa-arvolla, kasvuennusteilla, yhteiskuntaan kohdistuvilla seurauksilla ja terveyshaitoilla. Vasta myöhemmin komissio kääntyi seksinmyyjien turvatalolla työskentelevän komission jäsenen aloitteesta kannattamaan seksin myyjän suojelemista miesvaltaisen yhteiskunnan uhrina. Laki yhdistettiin eduskunnassa osaksi naisrauhaksi nimettyä suurempaa lakipakettia, jolloin myös julkisuudessa jälkimmäinen näkökulma sai kannatusta, koska keskustelua ohjasi Ruotsin esimerkillisyys tasa-arvoisena valtiona.

Myös Ruotsissa keskustelussa korostuivat siis yhtäältä ulkomaalaisten seksityöntekijöiden lisääntyminen eli pelko ulkopuolisista ja toisaalta epätasa-arvo, jota käytettiin oikeuttamaan kieltoa. Kieltoa myös vastustettiin Ruotsissa samoin argumentein kuin HS:ssa vuoden 2006 aineistossa. Perusteluja olivat seksikaupan vähyys maassa, vaikeus valvoa lain toteutumista ja seksikaupan painuminen maan alle parittajien alaisuuteen. Laki oikeutettiin lopulta vertauksilla seksityöntekijöiden terveyteen vaikuttavista huumeongelmista ja huumelaista, joka jo oli Ruotsissa tiukka.

Ero Gouldin tarkkailemassa keskustelussa ja HS:n artikkeleissa on, että Ruotsissa ei Gouldin (2001: 446) mukaan otettu lainkaan huomioon seksityöntekijöiden mielipiteitä, jolloin lainsäätäjät uskoivat omaan moraalinäkemysensä. Seksityöntekijät näin ollen suljettiin päätösprosessista ulos vertaamalla seksikauppaa ja siihen kytkeytyviä ongelmia huumekauppaan. Koska huumekaupassa lainsäätäjän katsotaan useimmissa yhteiskunnissa voivan suojella huumeiden käyttäjää, niin myös seksityöntekijöiden ei katsottu olevan kykeneviä päättämään omasta puolestansa. Seksinostolaki ja siitä seuraten myös sanomalehtikirjoitukset seksikaupan ja ihmisten kaupan välisestä kytköksestä näyttivät siten Suomessa ja Ruotsissa vuosina 2001 ja 2006 erilaisilta. Ruotsissa ihmisten kauppaa ei eroteltu niin suuresti seksikaupasta, jota tulkitaan moraalisesti vääräksi ja laki on periaatteellinen, kun taas Suomessa korostui käytännöllisempi näkökulma.

DN:ssä seksin ostoa käsittelevistä artikkeleista löytyy kuitenkin Suomen tavoin arvokiista. Koska Ruotsissa seksin ostoa on jo kielletty, lehdistö toistaa vallassa olevaa

näkemyistä valtionrajojensa sisäpuolella eikä artikkeleissa juuri pohdittu enää seksin oston ja ihmiskaupan kytköksiä. Sen sijasta artikkeleissa haettiin seksin ostokieltolain rajaa Ruotsin ulkopuolella ja eri tilanteissa, mikä tekee siitä mielenkiintoisen moraalien maantieteen näkökulmasta. Keskustelu sai alkunsa, kun Ruotsin tasa-arvovaltuutettu Claes Borgström ehdotti, että Saksassa pidettävien jalkapallon maailmanmestaruuskisojen aikana lisääntyvän prostituution ja ihmiskaupan takia Ruotsin tulisi boikotoida kisoja (DN 3.4.2006). Boikotin tavoite oli viestiä muille maille, että Ruotsi ei hyväksy naisten hyväksikäyttöä, Ruotsin seksin ostokieltolain on oikea ja ostoa tulee kieltää mahdollisimman monessa maassa.

Artikkeleissa oltiin huolissaan kisojen aikana lisääntyvästä ihmiskaupasta ja pakkoprotituutiosta ja erityisesti Itä-Euroopasta Saksaan seksinmyyjiksi tuotavien nuorten tyttöjen ja naisten elinoloista kisojen aikana. Myös Saksan Naisten neuvoston ja muiden järjestöjen kisojen aikana toteuttamasta pakkoprotituution ja ihmiskaupan vastaisesta kampanjasta, prostituoiduille perustettavista tukipisteistä ja vinkkilinjasta tiedotettiin DN:ssä. Ehdotusta seurasi vilkas keskustelu, jossa boikotointi nähtiin vääränä tapana muuttaa asioita.

Se [prostituution vastustaminen] ei ole urheilun pääasiallinen tehtävä, vaan urheiluliiton tehtävä on edistää urheilun antia maiden välillä. (DN 4.4.2006)

Ehdotus on mielenkiintoinen, koska siinä kaksi kansallisidentiteettiä rakentavaa asiaa laitetaan vastakkain. Yhtäältä tasa-arvon puolustaminen on aineiston perusteella tärkeä ruotsalaiseen identiteettiin yhdistetty piirre, jonka edistäminen toisaalta häiritsee toista kansallisen identiteetin kasvattamiseen käytettävää seikkaa eli urheilua. Ehdotus koettiin myös rajanylityksenä Saksan suvereniteettiin: koska Saksassa prostituutio on laillista ja ihmiskauppa laitonta, saksalaisten ei voitu väittää katsovan pakkoprotituutiota läpi sormien. Keskustelun innoittamana yhdessä artikkelissa kuunneltiin liberaalin politiikan soveltamien maiden edustajia eli hollantilaista bordellinomistajaa ja saksalaista prostituoitua, jotka tähdensivät prostituoitujen vapaaehtoisuutta ja yhdessä kolumnissa pohditaan, onko olemassa prostituoituja, jotka eivät ole uhreja. Kirjoitus saa heti vastakirjoituksen, jossa näkökulma nähdään vääräksi. Olennaista kuitenkin on, että vastaavat artikkelit puuttuivat DN:stä vuonna 2001, jolloin artikkeleissa kaikki seksityöntekijät kuvattiin uhreiksi.

Keskustelu on moraalien maantieteen näkökulmasta mielenkiintoinen sen takia, että siinä kahden valtion näkemykset asetettiin vastakkain ja niiden välinen raja löydettiin

keskustelun avulla. Arvokiistan raja päätettiin vetää seuraavasti:

- 1) Ihmiskauppa koettiin vakavana ongelmana, jota vastaan tulee toimia urheilukisoissakin esimerkiksi tiedotuskampanjoilla. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan raja vedettiin niin, ettei siitä saa koitua haittaa kansalaisille tärkeälle urheilulle.
- 2) Saksan seksin ostolain arvostelun katsottiin loukkaavan Saksan suvereniteettia eli niin pitkälle ei rajaa saisi ylittää.
- 3) Koska keskustelun yhteydessä nostettiin poikkeuksellisesti esille mahdollisuus, että myös vapaaehtoista prostituutiota on olemassa, Saksan näkemys seksin ostosta oli heilauttanut Ruotsin vankkaa näkemystä.
- 4) Ruotsi lähetti poliiseja avustamaan Saksan poliisia ihmiskaupan tarkkailussa kisojen aikana, joten maat toimivat yhteistyössä ihmiskaupan vastaisessa työssä.
- 5) Ruotsissa vastuu seksinostolain noudattamisesta ulotettiin myös Saksan ulkopuolelle.

Arvokiistan lopputulos on kiinnostava lähinnä sen takia, että lopputulokseen johtavat valtion rajat ja niiden sisällä olevat moraalikäsitteet. Molemmissa valtioissa ihmiskauppa katsotaan vääräksi, joten sitä vastaan päätetään toimia yhdessä. Koska Saksa katsoo seksin ostoa liberaalin näkemyksen mukaisesti ja Ruotsi radikaalin näkemyksen mukaisesti, toisen maan arvostelu ylitti valtioille sallittavan itsemääräämisoikeuden rajan ja myös ruotsalaisia itseään hävetti valtuutettunsa ehdotus. Ruotsilla kuitenkin painotettiin olevan omien kansalaistensa tekoihin tuomiovalta rikollisiksi määritellyissä asioissa. Kaksi artikkelia, joissa pohditaan avoimesti myös liberaalia näkemystä kuitenkin osoittavat, että moraalinäkemykset ja niiden rajat eivät alueiden ja identiteettien tapaan ole pysyviä, vaan ne muuttuvat alituisesti keskustelun avulla.

Yksi suurimmista eroista aineistojen välillä liittyy omien kansalaisten vastuun määrittelyyn, sillä DN:ssä seksin ostoa käsittelevissä jutuissa huolimatta kirjoittajan sukupuolesta syyllisiä olivat seksinostajat ja nimenomaan seksiä ostavat miehet. Joskin järjestäytynyt rikollisuus oli useimmissa jutuissa läsnä, niin ihmiskaupaa oletettiin ylläpitävän ruotsalaisten ja eurooppalaisten seksiä ostavien miesten. HS:ssa seksinostajat jäivät vähäiselle huomiolle olipa kyseessä seksuaalinen hyväksikäyttö tai ihmisten kaupan laajuus ja seksin ostajiin viitattiin lähinnä kiellon puolesta puhuvissa mielipidekirjoituksissa. Muussa tapauksessa vastuuta ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta

siirrettiin suuremmille aluetasoille. Eroa havainnollistavat seuraavat viittaukset.

Prostituutio ja ihmiskauppa eivät ole mikään erityisesti urheiluun liittyvä ongelma, – – Jalkapallon MM-turnaus vain niputtaa osan ongelmasta hetkeksi. – – Käytännön toimenpiteet jäävät joka tapauksessa viranomaisille, eivät potkupallovirikailijoille tai kotona selibaattilupauksen vannoville kisaturisteille. (HS 24.5.2006)

Ennen voitiin kotona rangaista vain, jos teko oli rangaistavaa siinä maassa, missä se toteutettiin. Mutta nyt kaksoisrangaistavuus on otettu pois ja se riittää, että teko on laiton Ruotsissa. Varoituksena siis niille ruotsalaisille, jotka ajattelevat ostaa seksiä alaikäisiltä Jalkapallon MM-kisoissa. Heitä voidaan rangaista Ruotsissa. Ja vihjeitä tapahtuneista seksin ostoista otetaan vastaan [verkko]sivulla. (DN 25.4.2006)

Seksiorjakauppa kasvaa Balkanilla räikeästi, mutta ruotsalaisia sotilaita koskee ruotsalainen laki: seksin ostaminen on kiellettyä. Uusi ruotsalainen pataljoona sai tällä viikolla koulutusta kansainvälisen läsnäolon nurjasta puolesta Kosovossa. (DN 9.3.2001)

HS:ssa näkökulma on, että ihmiskauppa ei muodostu yksittäisistä tapahtumista, kuten urheiluturnauksista, vaikka se myönnetäänkin lisääntyvän turnauksissa. Turnaukseen osallistuvat eivät ole kuitenkaan ihmiskaupasta vastuussa, koska ”ongelma” ei puuttumisella lopu. Ihmisten eli mahdollisten seksin ostajien ei katsota voivan vaikuttaa ihmisten kauppaan, vaan avainasemaan asetetaan viranomaiset. Näkemys eroaa täysin DN:n käsittelystä, jossa jalkapalloa koskevissa uutisissa jo ennen turnausta ja rauhanturvaamista koskevissa jutuissa palveluksen aikana, varoitellaan ruotsalaisesta valvonnasta ja rangaistuksista.

Seksinostajan puuttuminen suomalaisista teksteistä ja hänen vastuun vähättely seksin oston aikana ovat merkkejä siitä, että myös ihmisten kauppaa käsittelevissä uutisissa uhka tulee EU:n rajojen ulkopuolelta, eikä suinkaan sisäpuolelta omien kansalaisten tekemänä. Ruotsissa vastuu sitä vastoin ulotetaan ruotsalaisiin, mikä nousi esille useissa asiayhteyksissä läpi aineiston. Omien kansalaisten vastuusta puhuttiin seksin oston lisäksi esimerkiksi kirjoituksissa suklaata valmistavan yrityksen eli Maraboun raaka-aineiden ja lapsikaupan välisestä yhteydestä, turvapaikkahakemusten hitaasta käsittelystä ja ihmiskaupan uhreille myönnettävästä oleskeluluvasta. Maantieteilijä Paul Cloke (2002: 602) tulkitsee eettisen ja poliittisen toiminnan suhdetta ja tulee johtopäätökseen, että vastuuntunto on aitoa silloin, kun ratkaisuja etsiessä katsotaan myös itseemme, eikä vain keskitytä syyttelemään muita. Cloken näkemyksen mukaan tämän aineiston perusteella Ruotsissa on uskallettu kritisoida myös omaa kansaa ja myös omat kansalaiset velvoitetaan olemaan ratkaisuihin mukana, jolloin myös toiminta vastaa paremmin periaatteita.

Varsinkin DN:ssä ihmiskaupasta viestittiin ennen kaikkea naisten ja lasten hyväksikäyttönä. Kriittisiä kirjoituksia lukuun ottamatta Ruotsin aineistosta puuttuivat

tapaukset, joissa käsitellään miesten kauppaa työvoimaksi ja myös HS:ssa ihmiskauppaa muuksi työvoimaksi käsiteltiin lähinnä kiskonnan kaltaisena työsyryntänä, joka on ihmiskaupan kaltainen rikos. Vaikka ihmisten kauppaa on etenkin naisia koskeva ilmiö, täytyy muistaa, että hyväksikäytön uhreiksi joutuvat miehet eivät ole vähemmän uhreja kuin nais- tai lapsiuhrit. Siksi uutisissa, joissa ilmiöön suhtauduttiin yksinomaan miesten rikoksena naisia kohtaan, muut hyväksikäytön muodot jätettiin vähemmälle huomiolle ja miesten oikeus suojeluun alimitoitettiin. Esimerkiksi ihmisten kaupasta Ruotsissa laaditussa raportissa (Människohandel... 2007), hyväksikäytön todettiin lisääntyneen maatalous- ja rakennussektoreilla, mutta aineistossa ei kerrottu mitään Ruotsissa tapahtuvasta hyväksikäytöstä kyseisillä työsektoreilla.

Kansainvälistä apua sukupuolinäkökulmasta tutkivan Charli Carpenterin (2005) mukaan ero johtuu siitä, että uutisen tulee pystyä herättämään viestin vastaanottajassa sellaisen sympatian tunteen, mikä uutislukijan on helppo hyväksyä välittömästi uutista seurattessaan. Hyväksyttävyyttä tarkoittaa ulkomaanuutisessa useimmiten sitä, että uhrin tulee edustaa sitä kuvaa, mikä kyseisessä yhteiskunnassa ihmisillä on uhrista. Esimerkiksi yhdessä DN:n artikkeleista määriteltiin, millainen on potentiaalinen uhri.

200-500 naista tulee vuosittain Ruotsiin järjestäytyneen ihmiskaupan välityksellä. Lettiska Aelitasta, prostituoidusta naisesta, josta DN kirjoitti eilen, voisi hyvinkin tulla tyypillinen naiskaupan uhri. Hänellä ei ole muita tuloja kuin mitä hän tienaa kadulla ja hän on kahden lapsen yksinhuoltaja, jolla on usein tarvetta rahalle.
Ihmiskauppa on valtava ongelma maailmassa --. (DN 16.2.2001)

Kirjoituksessa puhutaan ensin naiskaupan tilanteesta Ruotsissa, jonka jälkeen mahdollisesti jopa juttuun liittymätön seksiä myyvä nainen määritellään tyypilliseksi uhriksi, koska hänellä ei ole muita tuloja ja koska hän on yksinhuoltaja ja äiti. Juttu jatkuu siitä, mistä se alkoikin eli potentiaalista uhriutta korostetaan yhdistämällä ongelman mittakaava maailmanlaajuiseksi. Carpenterin (2005: 316–317) mukaan joukkotiedotusvälineiden lukijat tai hyväntekeväisyyteen rahaa antavat hyväksyvät uhriksi helpoiten ihmisen, jolta puuttuu mahdollisuudet suojaan, joka ei pysty löytämään ratkaisua tilanteeseensa ja jolla ei ole poliittisia kytköksiä konfliktin aiheuttajiin. Koska ihmiset näkevät miesten osallistuvan yhteisöjensä toimintaan naisia todennäköisemmin, uutislukija ei koe miestä yhtä potentiaaliseksi uhriksi konfliktitilanteissa, minkä vuoksi miehistä ei myöskään kirjoiteta uhreina yhtä usein kuin naisista ja lapsista.

Vaikka Carpenter (2005) tarkastelee uhrikäsitystä kansainvälisissä konfliktitilanteissa, pätevät huomiot ihmisten kauppaan ja salakuljetukseen. Uutiset

heijastelevat yhteiskunnan valta-asetelmasta, jossa yhtäältä nainen ymmärretään miehiä haavoittuvammaksi ja toisaalta ihmiskaupan miesuhrien tai salakuljetettavien miesten ei katsota tarvitsevan yhtä paljon suojelua kuin naisten tai lasten. Sukupuolisten yleistyksien ohella uutisissa pyritään pitämään kertomukset mahdollisimman yksinkertaisina. Koska suurempi osa ihmiskaupan uhreista on naisia, tiedotusvälineiden on yksinkertaisempaa yleistää todennäköisintä tarinalinjaa ja jättää kertomatta ihmisten kaupasta, joka ei vastaa yleistä käsitystä ilmiöstä.

Ihmisten kaupan uhrin suojelun kohteina – vai uhkina hekin

Salakuljetettujen ihmisten tavoin tarkastelin ihmisten kauppaa käsittelevistä artikkeleista salakuljetusuhrien tapaan, miten uhreiksi määritellyjä ihmisiä tai mahdollisia uhreja puhuteltiin, jolloin tuloksena oli pääasiassa neljä eri puhetapaa. Ensimmäisen puhettavan muodostivat viittaukset, joissa puhuttiin hyväksikäytöstä ja yksilöistä uhreina, lapsiorjina, seksiorjina tai pakkoprostituoituina. Tällöin puhuttiin joko lainsäädännön ja uhrien olosuhteiden parantamisesta tai jutuissa tai juttujen kappaleissa kuvailtiin, miten huonoissa oloissa uhrin joutuvat elämään. Osa jutuista keskittyi kuvailemaan ihmiskauppaa yksilötasolla, kuten seuraavista viittauksista voidaan nähdä.

Menja työskenteli ranskalaisessa perheessä palkatta kaksi vuotta ja asui kylpyhuoneessa. Häntä ei kuitenkaan raiskattu eikä hakattu, ja hän on päässyt irti vankeudestaan. Niin ei käy suurelle osalle ihmiskaupan uhreista. (HS 6.7.2001)

Ja niin hänestä [Lainesta] tuli heidän. Hän tiesi, että jos hän karkaisi, niin he kyllä löytäisivät ja pahoinpitelisivät hänet. Omistajat kontrolloivat kaikkea hänen rahatilanteesta ruumiinpainoon. Ja he myös raiskasivat. (DN 24.4.2001)

Edellä olevien esimerkkien tapaan kirjoituksissa käytiin läpi yksityiskohtaisesti, millaisissa olosuhteissa uhrin olivat joutuneet elämään. tarinat olivat koskettavia ja syyllisiä olivat hyväksikäyttäjät. Ne kuitenkin uutisoitiin lähinnä muista maista, joten puhetapa on samankaltainen kuin traagisesti päättyneistä salakuljetustapauksista puhuttaessa: tarina jää lukijalle kaukaiseksi, eikä lukija koe voivansa vaikuttaa tilanteeseen.

Toisen tavan muodostivat viittaukset prostituoituihin ensiksi jutuissa, joissa pohdittiin ihmiskaupan ja prostituution välisiä kytköksiä. Toiseksi prostituoituista puhuttiin jutuissa, joissa henkilöä oli käytetty hyväksi. Tällöin prostituoituna puhuttelu on tarpeetonta, koska hyväksikäyttöelementin täytyessä prostituoitun sijasta kuuluu puhua

ihmiskaupan tai parituksen uhrista. Kolmannessa puhettavassa korostuivat uhrin naiivius, poikkeuksellisuus tai rikastumistoiveet. Esimerkiksi Suomen ensimmäisen ihmiskauppatapauksen etenemisestä kertovissa uutisissa uhri identifioitiin kehitysvammaiseksi. Häntä puhuteltiin yhden uutisen aikana termillä kehitysvammainen jopa yhdeksän kertaa ja lisäksi kirjoituksissa väheksytään hänen puheenvuorojensa oikeellisuutta. Uhrin poikkeuksellisuutta kuvastaa hyvin seuraava oikeudenkäynnistä kertova uutinen.

Kuultava oikeudessa: Kehitysvammainen luuli menevänsä naimisiin Helsingissä prostituoituna toiminut kehitysvammainen virolaisnainen uskoi menevänsä naimisiin paritusta Tallinnasta hoidelleen miehen kanssa, väitettiin epäiltyä törkeää ihmiskauppaa koskevassa oikeudenkäynnissä perjantaina. – – Helsingin käräjäoikeudessa kuultiin asianomistajina olevia prostituoituja ja muita parituksesta tietäviä – – Kehitysvammainen luuli miehen olevan Ruotsissa. (HS 1.7.2006)

Merkillistä on ensiksikin, että uutinen käsittelee lähinnä uhria ja uutisessa uhrin kehitysvamma tuodaan ilmi heti otsikossa, vaikka otsikossa voitaisiin sen sijasta käyttää neutraalimpaa ilmaisua, kuten ihmiskaupan uhri. Toiseksi kyseessä on tilanne, jossa tekijät ovat erehdyttäneet naisen myymään seksiä valheiden ja perusteettomien suostuttelujen avulla, joten jutussa ei tarvitsisi puhua prostituoituna toimimisesta. Lisäksi jutussa käytetään sanamuotoja ”kehitysvammainen virolaisnainen uskoi” ja ”kehitysvammainen luuli menevänsä”, jolloin sanavalinnoilla korostetaan uhrin naiiviutta. Lisäksi todistajien eli eri lauseessa mainittujen ”prostituoitujen ja muiden parituksesta tietävien” todistusta epäillään sanamuodolla ”väitettiin”. Epäilevien ilmaisujen sijasta lehti voi esimerkiksi kirjoittaa, että ”oikeudenkäynnissä todistajat kertoivat teosta epäillyn miehen valehdelleen uhrille, että hän menee naimisiin”.

Viimeisen tavan muodostivat ilmaisut, joissa prostituoidusta puhuttiin tyttönä, vaikka hänen ikänsä oli mainittu täysi-ikäiseksi tai häntä puhuteltiin ilotyttönä. Puhetapojen perusteella voidaan tehdä useampi päätelmä. Ensiksi, vaikka ihmiskaupan ja erityisesti lapsikaupan uhrit saivat uutisissa paljon sympatiaa ja aiheiden yhteydessä usein kerrottiin epäinhimillisestä kohtelusta, niin uutisissa on vain harvoin viitteitä empatiasta traagisemmin päättyneiden salakuljetustapausten tavoin.

YK:n ihmiskaupautisoinnin (The role of the media 2008: 7) ohjeessa sympatia jaetaan moraalien maantieteen yhteydessä mainitsemani Sackin (1997: 257) perinteisen tiheän ja globaalien harvan vastuun sekä Augén (Cloke 2002: 590–591) tunteen toisesta ja tunne toiselle tavoin sympatiaan ja empatiaan. Ohjeessa sympatialla viitataan medialukijan

tuntemaan sääliin uhria kohtaan, kun empatialla viitataan lukijan aitoon ymmärrykseen tilanteesta, jolloin lukija samastuu uhrin lähtötilanteeseen ja ymmärtää hänen lähtömotiivinsa. Kun uhrin uutisoidaan naiiveina, herkkinä ja rahan perässä lähteneinä tyttösinä, jotka eivät kykene pitämään itsestään huolta, heistä rakennetaan mielikuvaa normaalista poikkeavina yksilöinä eli yhteiskunnan toisina. Ohjeen mukaan uhreilla on tätä näkemystä vastaan kullakin erilaiset lähtömotiivit ja erilaisia tapoja selviytyä tapahtumista.

Lisäksi tulee ottaa huomioon myös esimerkiksi Lehden ja Aromaan (2002: 66) sekä Kontulan (2008: 58) päätelmät, että ei ole niin yksioikoista, kannattaako hyväksi käytetyn ihmisen puhua tilanteestaan viranomaisille, koska se ei välttämättä ratkaise hänen tilannettansa lähtömotiivin suuntaan, joita ovat etenkin muutto parempien tulevaisuudennäkymien tai korkeampien tulojen toivossa sekä vainoa, ympäristökatastrofia tai konfliktia pakeneminen (Geisen ym. 2007: 75). Toisin sanoen viranomaisille puhuminen ei takaa, että hyväksi käytetty pääsee lähtötilannetta parempiin elinoloihin. Tämä ei tee uhrista naiivia, vaan päinvastoin hän harkitsee valintaansa.

Toiseksi ihmiskaupan uhrin puhuttelu prostituoituna viestii siitä, ettei häntä luokitella uhriksi, vaan prostituoiduksi, vaikka kyseessä on toimiminen seksityössä pakon alaisena. Viimeiseksi, seksityöntekijöiden työttömyys ja prostituution mainitseminen epäolennaisissakin yhteyksissä viestii Kontulan (2008: 52) tutkimuksen mukaisesti siitä, että yhteiskunnassa seksityöntekijä luokitellaan marginaaliseen asemaan ja prostituutio on paheksuttavaa, vaikka laki ei sitä kiellä.

Lehdet toistivat kirjoituksissaan viranomaisten, kuten poliisien ja tuomioistuinten näkemyksiä, eivätkä kritisoineet, miksi ihmiskaupparikoksia on tutkinnassa niin harvoin. Koska ihmisten kauppaa on hankala erottaa parituksesta, useat tunnusmerkistön täyttävät tapaukset on syyteharkinnassa ainakin Suomessa muutettu paritusrikoksiksi tai syytettä ei voida nostaa lainkaan (Harms 2008). HS:ssa ei kuitenkaan kyseenalaistettu, miksi uhreja katsottiin ensimmäisessä oikeudenkäynnissä olevan vain yksi.

Valta käännäyttää maahanmuuttajia päti kaikesta suojelukeskustelusta huolimatta myös ihmiskaupan uhreihin, koska molemmissa maissa korostettiin viranomaisten valtaa päättää heidän kohtalostansa. Suomessa esimerkiksi korostettiin, että viranomaisilla on valta päättää heille annettavista oleskeluluvista ja rajattu oleskelulupa on ehdollistettu. Vaikka Ruotsissa uhrien suojeleminen on mainittu kymmenissä uutisissa ja uhreille myönnettävien oleskelulupien ehdollistamista todistamiseen arvosteltiin useissa jutuissa, niin ihmiskauppa- tai paritustapauksissa uhreille annettiin sakkoja rajasäännösten

rikkomisesta ja heidät mainittiin käännyttävän pois.

Saadakseen luvan uhrin täytyy kuitenkin olla valmis tekemään yhteistyötä viranomaisen kanssa rikoksen selvittämiseksi. – – Uudella oleskelulupatyypillä on tarkoitus tehostaa ihmiskaupan torjuntaa ja rikollisten kiinni saamista. (HS 21.7.2006)

Neljä moldovalaista tyttöä kuljetettiin Ruotsiin prostituoiduiksi. – – Tytöt tuomittiin päiväsakkoihin ulkomaalaislain rikkomisesta ja lähetettiin kotiin, mutta mies saa kahden vuoden vankilatuomion parituksesta ja ihmisalakuljetuksesta. (DN 4.10.2001)

Lauseet paljastavat ihmiskaupan käsittelyssä olevan valta-asetelman ja HS:ssa myös toiminnan päämäärän, koska tavoitteena on tehostaa ihmiskaupan torjuntaa ja saada rikollisia kiinni, mutta yksilön oikeuksien turvaamista ei mainita. Toiminta ei vastaa niitä tavoitteita, joiden puolesta ihmiskauppaa alun perin molemmissa maissa haluttiin torjua tai miten Ruotsin kuvattiin toimivan puheenjohtajakaudellaan. Uutiset toistavat siten samaa tarinalinjaa kuin uutiset, joissa kuvattiin salakuljetettavien ihmisten elävän epäinhimillisissä olosuhteissa ahtaissa oloissa matkansa aikana ja heidän henkensä kuvattiin olevan vaarassa. Tällöin ei kuitenkaan useimmiten kerrottu, pääsivätkö he tapahtuman jälkeen inhimillisiin oloihin, vaan minne viranomaiset olivat sijoittaneet heidät tilapäisesti.

Analyysi paljastaa tässä tapauksessa, että periaatteet ja toiminta eivät kohtaa näissä diskursseissa. Müllerin (2008: 322–338) mukaan periaatteita tai diskursseja ei voida tulkita erossa käytännön toteutuksesta. Joskin hänen kirjoituksensa käsittelee diskursseja geopolitiikassa ja hän viittaa kirjoituksessaan etenkin Paasin tutkimukseen siitä, kuinka Suomen ja Venäjän välinen raja näyttäytyy erilaisena rajavyöhykkeellä asuvien ihmisten elämässä kuin virallisissa keskusteluissa, niin havainto pätee myös tähän työhön. Ihmisoikeuksien toteuttaminen jää periaatteelliseksi ja sitä käsitellään suuremmassa mittakaavassa globaalina ongelmana, jolloin maahanmuuttopolitiikan ongelmat ja maahanmuuttajien epäinhimillinen kohtelu pienemmillä aluetasoilla jäävät kertomuksen ulkopuolelle. Universaaleiksi määritellyt oikeudet jäävät tällöin valtion moraalialueen suojelemisen varjoon, maahanmuuttajat koetaan perinteisen yhteiskunnan ulkopuolisiksi ja rajanveto oikeutetaan yhdistämällä maahanmuuttajat merkittävään turvallisuushkaan eli kansainväliseen rikollisuuteen.

Syrjintää kohdistetaan myös perinteistä elämänmallia uhmaaviin prostituoituihin. Berman (2003) puhuu Euroopan ihmiskaupadiskursseja käsittelevässä analyysissään, että ulkomaalaisia prostituoituja valvotaan käytännössä ja tiedotusvälineissä tarkemmin, koska prostituoitut uhkaavat ihmisten alueelle määrittelemiä moraal sääntöjä ja perinteitä

lähinnä kahdella tapaa. Ulkomaalainen prostituoitu ei yhtäältä ole kyseisen maan kansalainen ja toisaalta uhmaa paikallista tai eurooppalaista moraalimaailmaa myymällä vieraalla maaperällä seksiä. Moraalinen uhka poistetaan korostamalla eurooppalaisten valtaa myös seksinmyyjien olinpaikasta. Lisäksi keskustelu on eurosentristä, sillä uutisissa korostetaan eurooppalaisten näkemystä siitä, mikä on parhaaksi ulkomaalaisille eikä seksityöntekijöiden kuitenkaan anneta itse puhua näkemyksistensä.

Maantieteilijä Phil Hubbard on tutkinut asukkaiden suhtautumista seksin myyntiin kadulla ja seksityöntekijöihin Iso-Britanniassa ja toteaa yhdessä Matthews ja Scoularin kanssa, että vaikka valtiot usein perustelevat esimerkiksi seksin oston tai katuprostituution kieltoa tai seksin oston sallimista seksinmyyjän suojelemisella tai tasa-arvonäkökulmalla, niin todellisuudessa kussakin erilaisessa järjestelmässä seksityöntekijöiden auttamiseen ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Vastatoimissa on pikemmin keskitytty katutilan eli julkisessa tilassa ilmenevän moraalin kontrollointiin (Hubbard ym. 2008). Tällöin uutistenkin tavoitteena on usein kyseisen valtion tai EU:n moraalisesta tilan suojeleminen, joka toteutuu esimerkiksi niin, että uutisten keskipisteessä ovat seksin myyjät tai ihmisten kaupan uhrit, eivätkä seksin ostajat tai hyväksikäyttäjät. Uutisissa ei siten toteudu YK:n ohjeen (The role of the media 2008) mukainen aito empatia, vaan niin salakuljetetut kuin hyväksikäytön kohteiksi joutuneetkin jäävät uutisissa ulkopuolisiksi.

Keskustelu maailmanlaajuisesta inhimillisyydestä

Vaikka ilmiöt maailmanlaajuisina uhkakuvina, EU:n ja analyysivaltioiden aktiivisuus uhkien torjuntaa, maahanmuuttajat eri tasoisten alueiden uhkakuvina, ihmisten kaupan ja seksin oston välinen yhteys ja myös ihmiskaupan uhrit yhteiskunnan toisina olivat vallitsevat puhettavat aineistossa, uutisissa nousi esille myös maailmanlaajuisen inhimillisyyden puhetapa. Inhimillisyyden puhettavassa huoli maahanmuuttajien ja ihmiskaupan uhrien elinoloista ei edellä käsittelemistä puhettavoista poiketen jäänyt uhkan puhettavan, EU:n tai valtion varjoon ja siinä vaadittiin niin sanotusti rajattomampaa maailmaa. Inhimillisyyden puhetapa nousi esille etenkin kriittisissä kannanotoissa, joissa käsiteltiin ihmisoikeuksia ja juttujen pääaiheina olivat joko kyseiset ilmiöt, mutta useammin myös laajemmat aiheet, kuten sukupuolten välinen tasa-arvo, maailman köyhyysongelmat ja konfliktit sekä vallassa oleva keskustelu maahanmuutosta. Ihmisoikeusnäkökulma oli vallitsevin lähinnä silloin, kun artikkelin kirjoittaja oli

kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten ihmisoikeuskysymyksiin keskittyvien järjestöjen työntekijä tai tutkija tai artikkeli oli kulttuuriosiossa. Inhimillisyyden puhetapaa ja sen maailmanlaajuista mittakaavaa kuvaavat seuraavat viittaukset.

Pyydänkin poliitikkoja muistamaan, että he eivät pelkästään saa lisäpisteitä vastustajiensa nähden leikitellessään turvapaikkatilastoilla ja lisäämällä muukalaispelkoa. He saattavat epäsuorasti vaarantaa elämää kaikkialla maailmassa. Pyydän heitä hiljentämään puheitaan. – – Kaksi ryhmää, joista on tullut eniten turvapaikanhakijoita teollistuneisiin maihin, ovat afganistanilaiset ja irakilaiset. Afganistania on hallinnut Taleban ja Irakia Saddam Hussein. Molempia maita vastaan on toteutettu kansainvälisiä sanktioita. Voiko tällaisia turvapaikanhakijoita todellisuudessa kutsua ”epäaidoiksi”? – (HS 3.12.2001)

Kun pakolainen on astunut jalkansa turvapaikkamaahan, Geneven pakolaissopimus on voimassa. Huomattakoon kuitenkin, että sopimukseen ei sisälly oikeutta matkustaa vapaasti turvapaikkamaahan – – Meidän tulee muistaa, että Schengenin sopimus ei ratkaise pakolaisiongelmaa, vaan siirtää sen. Eivät ihmiset lakkaa etsiytyä suojaan vain siksi, että on olemassa viisumisäntöjä ja kuljettajasakkoja – silloin he etsivät suojaa riskialttiimmin. – – Meidän vapaa liikkuvuus vaihdetaan pakolaisten liikkumattomuuteen. (DN 23.3.2001)

Ensimmäinen artikkeli julkaistiin pääkirjoituksena ja sen kirjoittaja on YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu Ruud Lubbers ja jälkimmäisen puolestaan kansainvälisen oikeuden luennoitsija Gregor Noll Lundin yliopistosta. Mittakaavan muutos on ilmiöistä tai maahanmuuttajista uhkina sekä ihmiskaupan ja prostituution välistä kytköstä pohtiviin puhetapoihin verrattuna suuri. Ensimmäisessä jutussa kritiikki kohdistuu etenkin maahanmuuttajista uhkina puhuviin poliitikkoihin, jolloin päävaltuutettu nostaa esille, mitä seurauksia uhkakuvien rakentamisella voi olla. Jälkimmäisessä kirjoituksessa kritiikin kohteena on koko Schengenin järjestelmä, jonka kirjoittaja katsoo vaarantavan pakolaisten pääsemistä suojaan. Ihmisten salakuljetus ei inhimillisyyden puhetavassa jäänyt vain epämääräiseksi hallitsemattomaksi ongelmaksi, vaan siinä useimmiten muista artikkeleista poiketen mainittiin, mistä yhteiskunnallisista taustasyistä ilmiöt johtuvat. Kansainvälisen muuttoliikkeen ymmärrettiin niissä koostuvan yksilöistä, joilla kaikilla on perusteltu syy lähteä kodistansa pois.

Lisäksi monissa kirjoituksissa tarjottiin myös maailmanlaajuisella tasolla ratkaisuja pelkkien kauhuennusteiden sijasta, joskin kansanvälinen rikollisuus oli myös näissä kirjoituksissa läsnä. Kirjoituksissa kritiikin keskipisteenä olivat Euroopan maahanmuuttopolitiikka, mikä mainittiin myös taustasyiksi, miksi maahanmuuttajat joutuvat turvautumaan salakuljettajiin tai miksi lähtijät altistuvat ihmiskaupalle. Kirjoituksissa syyllisiä olivatkin valtiot ja niiden edustajat, joita kritisoitiin hitaasta turvapaikkapolitiikasta ja maahanmuuttajien ja ihmiskaupan uhrien epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Jutuissa kritisoitiin myös ihmisten luokittelua.

Kuinka valtiot voisivat muotoilla uudestaan näkemystään kansallisesta identiteetistä kattamaan väestön jokaisen osan ja ryhmän ja siten antaa jokaiselle osuuden maansa tulevaisuudesta? Miten voisimme istuttaa jokaiseen lapseen, jokaiseen ihmiseen tunteen, että hän on yhtä ihmiskunnan kanssa – jotta jokainen voisi tuntea kuuluvansa kokonaisuuteen, eikä kukaan tuntisi itseään eristetyksi? (HS 15.1.2001)

Maahanmuuttoa ei pitäisi käyttää kaksoisjärjestelmän luomiseen, yhden maassa syntyneille ja toisen loppuille. Olen vakuuttunut, että tällainen kaksoisjärjestelmä luo pohjaa ulkopuolisuudelle ja kasvaville kuiluille yhteiskunnassa. (DN 27.4.2006)

Ensimmäisessä esimerkeissä korostuu universalismi ja maailmanlaajuinen yhtenäisyys. Valtion tärkeyttä ei kuitenkaan unohdeta, koska valtioiden kuvataan voivan muokata kansallisia identiteettejä universaaleimmiksi kattamaan erilaisia identiteettejä. Tavoitetta korostetaan ilmauksilla ”istuttaa”, jota käytetään usein positiivisessa merkityksessä ja joka merkitsee jonkin hyvän kasvamista. Universaalia on tässä ihmiskunnan yhtenäisyys ja kokonaisuus, jonka vastakohtana on eristyneisyys. Toisessa turvapaikkahakemusten hidasta käsittelyä käsittelevässä kirjoituksessa kirjoittaja pyrkii maailmanlaajuiseen yhtenäisyyteen kirjoittamalla, ettei kansalaisuus saisi johtaa ihmisten kohteluun eri lailla.

Horstin (2005) monikulttuurisuutta ja turvapaikanhakijoita tiedotusvälineissä käsittelevästä tutkimuksesta poiketen tässä tapauksessa inhimillisyyden ja maailmanlaajuisten ihmisoikeuksien puhettavassa toteutuu siten myös, että kirjoittajat syyttävät epäinhimillisestä toimista omia valtioitansa. Horstin (2005: 282) havainnon tavoin kuitenkin myös tässä aineistossa inhimillisyyden puhettavassa korostui suurempi mittakaava ja vastuu jäi yleensä joko koko kansainväliselle yhteisölle, ”maahanmuuttojärjestelmille” tai valtioille, jolloin lukija kokee ihmisoikeusloukkauksen kaukaisemmaksi, eikä yksittäisen kansalaisen katsota voivan puuttua tilanteeseen. Mittakaavaa vaihtamalla näin myös väistetään vastuu, miten yksilö voi vaikuttaa muiden yksilöiden elämään. Massey (2004) globaalien ja paikallisten vastakkainasetteluun kohdistaman kritiikin mukaisesti myös inhimillisyyden puhettavassa paikallinen toiminta kuvattiin globaalista irralliseksi ja vastuu annettiin suuremmille mittakaavoille.

Useissa artikkeleissa käytettiin esimerkkeinä maahanmuuttajan henkilökohtaista elämäntarinaa tai silloisia elinoloja pakomatallaan tai ihmiskaupan uhrina. Maiden erona on, että siinä missä molemmissa maissa löytyy juttuja, joissa maahanmuuttajien henkilötarinoissa korostettiin myös maahanmuuttajan toiveita rikastua, elintasoeroja lähtöalueen ja Suomen tai Ruotsin välillä ja lähtöalueen kurjuutta, niin Ruotsista löytyy myös kirjoituksia, joissa tarina on Ruotsista.

Tämä on kertomus sinikeltaisesta ei kenenkään maasta: Tukholmalaisessa kerrostaloasunnossa Halima ja hänen kaksi poikaansa piilottelevat. He ovat odottaneet turvapaikkaa kolmen vuoden ajan. Mitä vaaditaan siihen, että saa elää Ruotsissa? (DN 8.9.2001)

Tämä on yksi niitä harvoja kirjoituksia koko aineistossa, jossa kerrotaan yksilöiden elämästä analyysivaltiossa eli Ruotsissa paikan päällä ilman että kuvailuun liitetään kärsimyksen, onnenonkimisen tai saavuttamattomuuden puhetapa, vaan kyseistä olevaa valtiota eli Ruotsia kritisoidaan yksilöiden epäinhimillisestä kohtelusta ja heidän sulkemisestaan ulos ruotsalaisesta tilasta. Puhetavassa yhdistyvät maailmanlaajuinen ja yksilön taso eli Yi-Fu Tuanin (1986) pohtima universalismin ja partikularismin välinen yhteys. Yhtäältä kaikille ihmisille katsotaan kuuluvan oikeus suojaan yleisen ihmisoikeusajattelun nojalla, mutta oikeuksien toteutumattomuus tuodaan esille henkilökohtaisena tarinana, joka on fyysisesti lähellä.

Kritiikin puhetavassa myös vaihdettiin välillä näkökulmaa toiseen aikaan tai toiseen maailmanpoliittiseen valta-asetelmaan.

On kohtuutonta, että oman lähihistoriamme siirtolaisuus nähdään edelleen kansallisromanttisena urheutena, kun taas Eurooppaan pyrkivät länsiafrikkalaiset leimataan liiankin helposti alentavaan sävyyn onnenonkijoiksi. (HS 3.10.2006)

Näyttelyssä otetaan esille henkilökohtaisia tapauksia ja henkilökohtaisia esineitä, esimerkiksi hopeinen pääpanta Italiasta, jonka joku antoi lahjaksi nuorelle naiselle, kertoo museon päällikkö Jette Sandahl. Näytteille asetetaan myös asiakirjoja ruotsalaisten ja tanskalaisten naisten myynnistä siirtolaisuusaallon aikana USA:han 1880-luvulla. (DN 21.3.2006)

Esimerkeissä matkataan takaisin siihen aikaan, kun Suomessa ja Ruotsissa oli nykyistä paljon köyhempää ja siirtolaisuus köyhyyden takia oli tyypillisempää. Tässäkin vertailussa näkyy Ruotsin painotus seksikauppaan, koska nykyaikaista ihmiskauppaa verrataan aineistossa eurooppalaisten naisten myyntiin aiemmin. Maiden välisenä erona onkin myös tässä inhimillisyyden puhetavassa, että Suomessa varsinkin ihmisten kauppaa katsotaan maailmanlaajuisen epätasa-arvon näkökulmasta, kun taas Ruotsissa se yhdistettiin voimakkaammin naisten ja miesten väliseen epätasa-arvoon olipa aika ja paikka mikä tahansa. Moraalinäkemykset vaikuttivat teksteissä siten myös, miten historiaa kuvattiin.

5. Tarkastelu

Antonsich (2009: 801) tulkitsee aluetta kahteen eri tapaan järjestäytyneenä. Yhtäältä alue on määritelty poliittisesti, jolloin sen olemassaolo perustuu poliittisiin valtataistelun tuloksena pääosin ylhäältä alaspäin tehtyihin päätöksiin. Toisaalta alue määrittyy kulttuurisen identifioinnin tuloksena, jolloin sen olemassaolo riippuu sille annetuista kulttuuriin sidotuista merkityksistä. Siinä missä poliittinen raja sulkee alueen, identiteettien rajoja ei voida vetää vain poliittisilla päätöksillä.

Myös tässä työssä analyysivaltiot tai EU voidaan ymmärtää suljetuiksi poliittisiksi tiloiksi, joissa päätökset tapahtuvat niin sanotusti ylhäältä alaspäin. Esimerkiksi lehtitekstit, joissa ilmiöt ja maahanmuuttajat kuvattiin uhkina, poliittista tilaa luotiin sekä valtioiden välisten päätösten avulla että antamalla tiettyjä merkityksiä ulkopuolisesta ja ulkopuolisista. Yhtä lailla ihmisoikeuskeskustelu on sarja poliittisia päätöksiä maailmanlaajuisessa mittakaavassa kuin myös suuremmassa mittakaavassa toteutettava ”maailmankansalaisuuden” identiteetti, joka on osittain myös vastaväite poliittisille toimille. Poliittista ja moraalista tilaa tuotettiin kussakin maassa kahdella tavalla myös myös seksin ostosta käydyissä keskusteluissa. Keskusteluun vaikutti yhtäältä etenkin valtion raja ja poliittiset päätökset rajojen sisältä. Vaikka suuri osa keskustelusta myötäili valtion historiallisesti muokkautuneita moraalisia näkemyksiä, poliittista ja moraalista tilaa kuitenkin ravistelivat Antonsichin (2009) tulkitsemat kulttuurisesti sidotut merkitykset, kuten eri näkemykset seksikaupasta ja etenkin muiden maiden näkemykset seksin ostosta. Tuloksista voidaan näin ollen tulkita, että lehtiartikkeleissa tuotettiin eri tasoisia identiteettejä, jotka vaikuttivat niissä yhtäältä asiayhteydestä riippuen ja toisaalta kussakin uutisessa vaikuttivat yhtä aikaisesti eri mittakaavat.

Aineistossa viittaukset maailmanlaajuiseen inhimillisyyteen kulkivat käsi kädessä kansainvälisen järjestelmän kehityssuunnan kanssa valtioiden ”pehmentäessä” rajojansa ja siirtäessä valtaa ylikansallisille toimijoille myös ihmisoikeuksien toteuttamiseen (Sack 1997: 248–249). Paljon maailmanlaajuisista yhtenäisyyttä useammin aineistossa kuitenkin tuotettiin merkityksiä eurooppalaisuudesta, rakennettiin EU:n yhtenäistä aluetta sekä pidettiin yllä kansallisidentiteettejä ja kyseisen valtion valtaa. Paasin (2008: 111), Newmanin ja Paasin (1998) ja Massey'n (2004) toteamuksien tavoin, vaikka ylikansallinen taso oli paljon esillä ja eri mittakaavat vaikuttivat monimutkaisesti aineistossa, niin valtionrajojen merkitys oli edelleen kaikkein tärkein.

Identiteettejä ja alueita tuotettiin aineistossa Paasin (2008: 113) teorisoinnin mukaisesti rajojen avulla, jossa rajaa vedettiin alueen sisäisten samankaltaisuuksien ja rajojen ulkopuolisen erilaisuuden välille. Tällöin alueen sisäiset ominaisuudet ja paikallisuus kuvattiin moraalien maantieteen mukaisesti oikeiksi ja hyväiksi, kun taas rajan toisella puolella vaani vaaroja ja vääryyttä. Identiteettejä tuotettiin siis myös tässä aineistossa vastakkainasettelulla meidän ja muiden välille.

Tilaa tuotettiin lehdissä symbolisesti vastakkaisasettelun kautta, jolloin symboleita olivat esimerkiksi negatiivisesti sävyttyneet ilmaukset laittomuus, rikollisuus ja maantieteellisiä tuhoa aiheuttavat termit. Alueiden ylläpitämiseen käytettiin puolestaan EU:n tavoitteita oikeuksien ja vapauden alueena sekä valtioiden instituutioita, kuten viranomaisia. Koska negatiivisia merkityksiä paikannettiin etenkin EU:n senhetkisen rajan ulkopuolelle ja uusiin jäsenmaihin, mitä vastoin EU kuvattiin tehokkaaksi toimijaksi ja yhtenäisen arvomaailman alueeksi, vastakkaisasettelu ja kiistely EU:n tai Euroopan rajoista on hyvä esimerkki alueiden ja rajojen jatkuvasta muutoksesta. Kun uhkat paikannettiin EU:n ulkorajan läheisyyteen, ongelma siirrettiin EU:n ulottumattomuuteen yhtenäistämään aluetta.

Keskustelu ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta tietyillä alueilla Euroopassa ja etenkin paikkojen ongelmina oli osa sitä geopolitikoitua (Moisio 2003: 93–109), jolla neuvotellaan, väitellään ja kamppaillaan sekä myöhemmin ylläpidetään aluetta poliittisten päämäärien mukaisesti. Eurooppa oli lehdissä se historiallinen prosessi (Newman & Paasi 1998: 186–201), jonka tavoitteeseen myös analyysivaltiot pyrkivät. Tämän takia kansallisidentiteettiä ylläpidettiin myös valtioiden ”eurooppalaisuutta” korostamalla. Yhtäaikaisesti kun lehdissä rakennettiin EU:ta, niin teksteissä myös suojeltiin kansallista identiteettiä EU:lta korostamalla niitä asioita, joissa maa koki olevansa EU:ta edistyneempi.

Etenkin kansallisidentiteettiä ylläpidettiin ulkopuolisiksi määriteltyjen laittomien maahanmuuttajien avulla, mikä ilmeni toimijoiden välisistä valta-asetelmissä. Sackin mukaisesti (1986) kansallista tilaa hallitsemalla, valtion valtaa käytettiin omien kansalaisten ohella etenkin muiden maiden kansalaisiin ja ihmisiin hallittiin eri keinoin. Uutisissa toteutettiin siten paljon sosiaalista seulontaa, jolla tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittämiseen liittyvää institutionaalista käytäntöä, joka voi systemaattisesti kuitenkin luoda kokemuksia toiseudesta (Häkli 2008: 153). Maahanmuuttajista puhuttiin useimmissa uutisissa joko onnenonkijoina tai heidät yhdistettiin kaaosmaisiin olosuhteisiin tai rikollisuuteen, joita tuli valvoa ahkerasti myös tekniikan avulla. Näin oli myös

uutisissa, joissa ei vielä tiedetty, oliko henkilö oikeutettu esimerkiksi turvapaikkaan. Vain harvoissa kirjoituksissa myöskään mainittiin, että salakuljetus tapahtuu yleensä tuttujen avustamina ja että salakuljettajat muodostavat suuremmaksi osaksi löyhiä vertikaalisesti verkostoituneita ryhmiä, joista suurin osa ei kohtele salakuljetettavaa huonosti.

Uutisissa annettu kuva ihmisten salakuljetuksesta oli laadullisiin tutkimuksiin verrattuna harhaanjohtavaa, koska traagisia tapauksia käytettiin vahvistamaan uhkakuvaa kansainvälisestä rikollisuudesta ja ihmisten salakuljetus ja kauppa sekoitettiin keskenään vahvistamaan uhkakuvaa. Mittakaavaa vaihdeltiin aineistossa niin, että huomiota kiinnitettiin rikollisuuteen sekä EU:n ja valtioiden aktiivisuuteen vastatoimissa, kun taas huomiota siirrettiin pois valtioiden toimettomuudesta ja etenkin Suomessa omien kansalaisten osallisuudesta ihmiskaupan ylläpitämisessä. Mittakaavan vaihtelu siten usein palveli yhtenäisen tilan tuottamista ja poliittisia päämääriä, minkä vuoksi arvaamattomaksi kuvattua muuttoliikettä ja salakuljettuja paheksuttiin tavalla tai toisella. Yksilöistä välittäminen jäi näin ollen useimmiten muiden alueellisten tavoitteiden varjoon.

Valtioissa olleet moraalinäkemykset etenkin seksin ostosta vaikuttivat huomattavasti siihen, miten ihmisten kauppa ja sen uhrit kuvattiin valtioissa, eikä näkemystä yleensä kyseenalaistettu ellei kyseessä ollut keskustelu lakimuutoksesta. Vaikka ihmiskaupan uhrit uutisissa saivatkin paljon huomiota ja sympatiaa, niin myös heidät rajattiin useissa uutisissa Euroopan tai analyysivaltion ulkopuolisiksi henkilöiksi, vaikka heidän suojeluaan poliittisella tasolla oli käytetty vahvistamaan kansallista yhteenkuuluvuutta. Uutisissa yksinkertaistettiin ilmiöitä, jotka kuitenkin ovat erittäin monimutkaisia. Yksinkertaistuksia tehtiin niin salakuljetettaville kuin ihmiskaupan uhreille esimerkiksi alueen, iän, sukupuolen ja yksilön rahatilanteen perusteella.

Useammat kirjoittajat toteavat, että liian mustavalkoiset vastakkaisasettelut eivät ole tarpeellisia, eikä niillä voida enää saavuttaa identiteettien rakentamisen kannalta hyötyä. Esimerkiksi Koser (2007) toteaa, että poliittisten taloudellisten pakolaisten tarkka erottelu toisistaan ei välttämättä ole aiheellista, koska kaikki siirtolaiset, maansisällä muuttavat, länsimaalaiset tai kehitysmaista lähtevät, muuttavat eri motiiveista, joita on yleensä useampia. Harle & Moisio (2000: 185) puolestaan sanovat, että uuden globalisoituvan identiteetin ei tarvitse olla poissulkeva. Koska identiteettien kuitenkin tiedetään pohjaavan samankaltaisuudelle ja erilaisuudelle, vaihtoehtona on hyväksyä useita identiteettejä samanaikaisesti. Cloken (2002: 602) mukaan aitoa vastuuntuntoa voikin toteuttaa jokapäiväisesti esimerkiksi olemalla avoimempi moninaisuudelle ja kyseenalaistamalla itsestään selviksi tuntuvia asioita. Lisäksi hänen mukaansa tulee

kieltäytyä loukkaamasta muita, vaikka se olisi yleinen käytäntö ja sen sijasta puuttua havaitsemiinsa loukkauksiin.

Työn tulokset vahvistivat läpi käymiäni tutkimuksia ihmisten salakuljetuksesta ja kaupasta tehdyistä uutisanalyyseistä. Vaikka tutkimuksia ihmisten kaupan uutisoinnista ei Suomesta ollut käytettävissä, niin siitä Ruotsissa hieman eri näkökulmista tehty ja EU:n sekä USA:n keskustelusta kirjoitetut tutkimukset yhdessä YK:n ohjeistuksen (The role of the media 2008) kanssa tarjosivat hyvää pohjatietoa ja mahdollisuuksia tulkintoihin. Tulosten yleistäminen ja pitemmän aikavälin painotusten löytyminen keskusteluista vaatisivat kuitenkin pitempää tarkasteluajanjaksoa. Erityisen tärkeänä näen, että aineistoon sisällytettäisiin laajemmassa analyysissä myös vuosia, jolloin ilmiöiden kannalta ei tapahdu mitään sangan erikoista, mitä tässä aineistossa olivat Schengen-alueeseen liittyminen, molempien maiden puheenjohtajuuskaudet EU:ssa sekä Suomessa seksinostolain käsittely ja ensimmäisen ihmiskauppatapauksen oikeudenkäynti. Lisäksi yleistettävyyden kannalta olisi tärkeää, että molemmista maista analysoidaan erilaisia lehtiä eri puolilta maata, jolloin voidaan vertailla, vaihteleeko rajailmaisut eri puolilla maita ja miten maat kirjoittavat toisistaan rajan läheisyydessä. Tämän kokoisen työn tekemiseen aineisto oli kuitenkin riittävän laaja.

Aineiston kerääminen sujui verrattain hyvin ja verkkoarkisto osoittautui tehokkaaksi tavaksi saada suunta-antavaa tietoa, miten laajaksi aineisto määrittyy. Se on myös hyvä tapa kartoittaa, missä päin lehteä artikkelit sijaitsevat ja miten suureksi aineisto muodostuu. Pienemmissä analyyseissa verkkoarkisto on kohtuullisen nopea tapa saada aineisto käsiteltäväksi. Ottaen kuitenkin huomioon Deaconin (2007) käsittelemät riskit ja aineiston keräystapani, tulee todeta, että tämän työn määrällisissä tuloksissa on hieman heittoa, koska hausta jäi pois ruotsinkielinen ihmisten kauppaa seksitarkoitukseen tarkoittava termi ”trafficking”. Lisäksi aineistosta jäi mahdollisesti pois muita oleellisia artikkeleja, mitkä yhdessä vaikuttavat työn tulosten yleistettävyyteen hieman. Vaikka määrällisiä heittoa onkin muutama kymmen, puhutavat mitä todennäköisemmin ovat pois jääneissäkin artikkeleissa samantyyppisiä. Laajemmassa työssä aineisto kannattaa kerätä kuitenkin suoraan arkistosta. Mikäli tekisin työn uudelleen, keräisin hakutiedot verkkoarkistoista ja skannaisin kaikki artikkelit kansallisarkistosta, jotta vertailua voisi tehdä myös visuaalisista piirteistä. Artikkelien visuaaliset ominaisuudet ovat nimittäin iso osa niissä välitettävistä viesteistä.

Analyysivaiheessa valitut menetelmät toimivat hyvin. Sisällönanalyysi oli hyvä tapa saada käsitys, minkä tyyppinen aineisto oli kyseessä. Sen avulla olisi kuitenkin ollut

vaikea tehdä tarkempia havaintoja valta-asetelmista, mihin Faircloughin monifunktionen diskurssianalyysi oli paljon sopivampi, mitä puolestaan representaatioanalyysi täydensi ja syvensi.

Maahanmuuttajauutisoinnista tehdään Suomessa jo viestinnän alalla jonkin verran tutkimusta ja lisää on Suomen Akatemian rahoituspäätösten perusteella tulossa. Uutisointia ihmisten kaupasta ei kuitenkaan ole tutkittu Suomessa ja vertailevaa laadullista tutkimusta ei ole tietääkseni tehty Holmbergin (2009) seminaariraporttia lukuun ottamatta kansainvälisestikään. Useampien maiden vertailu ympäri Eurooppaa tarjoaisi mahdollisuuden syventyä tarkastelemaan, mitkä ovat valta-asetelmat ihmisten kaupasta kirjoitetuissa uutisissa eri puolilla Eurooppaa, minkä tasoisena ilmiönä se esitetään eri maissa, vaihteleeko tiedostusvälineiden antama kuva valtion lainsäädännön ja tilanteen mukaan, minkä alueen ja aluetason ilmiöksi se koetaan ja miten ihmiskaupan uhrit kyseisessä maassa esitetään verrattuna siellä vallitsevaan auttamisjärjestelmään. Vertailua voi olla herkullista tehdä myös eri aiheiden välillä, jolloin tarkasteltavaksi ihmisten kaupan ohella voi ottaa toisen maailmanlaajuisen ”uhkakuvan”, kuten ilmastonmuutoksen. Vastaavasti tarkastelua voi viedä lähemmäksi moraalien maantiedettä, jolloin tarkasteltavana on erityisesti, miten eri valtioiden arvomaailmat ja näkemykset ilmiöistä vaikuttavat uutisiin.

Kirjallisuus

- Abraham, E. & A. First (2006). Media, power and space: ways of constructing the periphery as 'other'. *Social and cultural geography* 7: 1, 71–86.
- Agathangelou, A. M. (2003). Desire industries: sex trafficking, UN Peacekeeping, and the neo-liberal world order. *Brown journal of world affairs* X: 1, 133–148
- A global alliance against forced labour (2005). Global report under the follow-up to the ILO Declaration on fundamental principles and rights at work 2005. International labour conference, 93rd Session 2005. Report I (B), ILO. 30.1.2009.
<http://www.ungift.org/docs/ungift/pdf/knowledge/ILO_Global_Report_2005.pdf>
- Agnew, J., K. Mitchell & G. Toal (2008; toim.). A companion to political geography. 494 s. *Blackwell companions to geography* 3. Blackwell Publishers, Malden.
- Allred, K. J. (2006). Peacekeepers and prostitutes. How deployed forces fuel the demand for trafficked women and new hope for stopping it. *Armed forces and society* 33: 1, 5–23.
- Antonsich, M. (2008). European attachment and meanings of Europe. A qualitative study in the EU-15. *Political geography* 27: 691–710.
- Antonsich, M. (2009). On territory, the nation-state and the crisis of hyphen. *Progress in human geography* 33: 6, 789–806.
- Bauder, H. & G. Gilbert (2009). Representations of labour migration in Guatemalan and American media. *ACME: an international e-journal for critical geographies* 8: 2, 278–303.
- Berman, J. (2003). (Un)Popular strangers and crisis (un)bounded: discourse on sex-trafficking, the European political community and the panicked state of the modern state. *European journal of international relations* 9: 1, 37–51.
- Bilger, V., Hoffman, M. & M. Jandl (2007). Human smuggling as a transnational service industry: evidence from Austria. *International Migration* 44: 4, 59–93.
- Carpenter, (2005). "Women, children and other vulnerable groups": gender, strategic frames and the protection of civilians as a transnational issue. *International studies quarterly* 49, 295–334.
- Ceccato, V. & R. Haining (2004). Crime in border regions: the Scandinavian case of Öresund, 1998–2001. *Annals of the association of American geographers* 94: 4, 807–826.
- Cloke, P. (2002). Deliver us from evil? Prospects for living ethically and acting politically

- in human geography. *Progress in human geography* 26: 587–604.
- Craine, J. (2007). The medium has a message: media and critical geography. *ACME: An international e-journal for critical geography* 6: 2, 147–152.
- Cresswell, T. (2005). Moral geographies. *Teoksessa* Atkinson, D., P. Jackson, D. Sibley & N. Washbourne (toim.): *Cultural geography. A critical dictionary of key concepts*, 128–134. I.B.Tauris & Co Ltd, London.
- Dagens Nyheter i siffror (2008). Dagens Nyheter info. 24.11.2008.
<<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=602&a=493183>>
- Dalby, S. (1998). Geopolitics and global security: culture, identity, and the 'pogo syndrome'. *Teoksessa* Ó Tuathail, G. & S. Dalby (toim.): *rethinking geopolitics*, 295–313. Routledge, London.
- Deacon, B. (2007). Yesterday's papers and today's technology. Digital newspaper archives and 'Push Button' Content Analysis. *European journal of communication* 22: 1, 5–25.
- Delaney & Leitner (1997). The political construction of scale. *Political geography* 16: 2, 93–97.
- Desyllas, M.C. (2007). A critique of the global trafficking discourse and U.S. policy. *Journal of sociology and social welfare* XXXIV (30): 4, 57–79.
- Domosh, M. & J. Seager (2001). *Putting women in place. Feminist geographers make sense of the world*. 246 s. Guilford Press, New York.
- Erjavec, K. (2003). Media construction and identity through moral panics: discourses of immigration in Slovenia. *Journal of ethnic and migration studies* 29, 83–101.
- Facilitated illegal immigration into the European Union (2008). Europol Factsheet, March 2008. 1.2.2009.
<http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Facilitated_illegal_immigration_2008.pdf>
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Suom. Blom, V. & K. Hazard. 2. pain. 280 s. Vastapaino, Tampere.
- Geisen, T., R. Plug & H. van Houtum (2007). (B)ordering and othering migrants by the European Union. *Teoksessa* Naerssen, T. van & M. Van der Velde (toim.): *Migration in a new Europe: people, borders and trajectories. IGU- Home of geography publication series VIII*, 75–86. Società Geographica Italiana, Roma.
- Global estimates and trends (2008). IOM Facts and figures. 3.5.2008.
<<http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/254>>
- Glonti, G. (2004). Human trafficking: concept, classification and questions of legislative

- regulation. *Teoksessa* Nevala, S. & K. Aromaa (toim.): Organized crime, trafficking, drugs: selected papers presented at the annual conference of the European society of criminology. *HEUNI* 42, 70–80. Helsinki.
- Goodey, J. (2003). Recognising organised crime's victims. The case of sex trafficking in the EU. *Teoksessa* Edwards, A. & P. Gill (toim.): *Transnational organized crime. Perspectives on global security*, 157–173. Routledge, New York.
- Gould, A. (2001). The criminalisation of buying sex: the politics of prostitution in Sweden. *Journal of social politics* 30: 3, 437–456.
- Granville, J. (2004). From Russia without love: the "fourth wave" of global human trafficking. *Demokratizatsiya* 12: 1, 147–155.
- Hall, S. (1992). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Suom. Koivisto, J., M. Lehtonen, T. Uusitupa & L. Grossberg. 392 s. Vastapaino, Tampere.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa ja maahanmuuttajien salakuljetusta koskevien lisäpöytäkirjojen hyväksymisestä ja niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain 20 luvun ja järjestyslain 7 ja 16 §:n muuttamisesta (2005). 13.2.2010.
<<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050221>>
- Harle, V. & S. Moisio (2000). *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. 304 s. Vastapaino, Tampere.
- Harms, R. (2008). ETYJ:n Ihmiskaupan vastaisen erityisedustajan toimiston neuvonantaja. Puheenvuoro Nuoret ihmiskaupan uhreina -keskustelutilaisuudessa 17.4.2008 Helsingin Allianssi-talolla.
- Helsingin Sanomat (2008). 24.1.2008.
<<http://medianetti.helsinginsanomat.fi/mediatiedot/>>
- Herb, G. H. & D. H. Kaplan (1999). *Nested identities, nationalism, territory, and scale*. 343 s. Rowman & Littlefield publishers, Inc, Lanham, Maryland.
- Holmberg, S. (2006). Explorations into the media discourse on human trafficking in Sweden. Paper submitted to the 9th NYRIS 12-14 January, Stockholm, Sweden.
- Holmberg, S. (2009). Human trafficking in the media: a comparison of source and destination countries. Beyond East and West conference, Budapest, June 2009.
- Horsti, K. (2005). *Vierauden rajat: monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 6.9.2009. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>>

- Howitt, R. (2002). Scale and the other: Levinas and geography. *Geoforum* 33: 299–313.
- Howitt, R. (2008). Scale. *Teoksessa* Agnew, J., K. Mitchell & G. Toal (toim.): A companion to political geography. *Blackwell companions to geography* 3, 138–157. Blackwell Publishers, Malden.
- Hubbard, P. R. (1998). Sexuality, immorality and the city: red-light districts and the marginalisation of female street... *Gender, place and culture: a journal of feminist geography* 5: 1, 55–76.
- Hubbard, P., R. Matthews & J. Scoular (2008). Regulating sex work in the EU: prostitute women and the new spaces of exclusion. *Gender, place and culture* 15: 2, 137–152.
- Hujanen, J. (2000). Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. *Jyväskylä studies in communication* 11. 281 s. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Hujanen, J. (2002). Journalismin maantiede. Suomalainen maakuntalehdistö ja alueellisen rakentamisen projekti. *Terra* 114: 1, 13–24.
- Hyypiä, M. (2009). Nord Stream -maakaasuputki ja Ruotsin geopoliittisen tilan uhkakuvat. *Terra* 121: 4, 263–271.
- Häkli, J. (2008). Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra* 120: 3, 147–157.
- Ihmiskaupan vastainen tarkennettu toimintasuunnitelma (2008). Sisäasiainministeriön julkaisut 27/2008. 30.1.2009.
<[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/95bc0890bcdce14fc2257473002d103b/\\$file/1.%20ihmiskaupan%20vastainen%20tarkennettu%20toimintasuunnitelma.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/95bc0890bcdce14fc2257473002d103b/$file/1.%20ihmiskaupan%20vastainen%20tarkennettu%20toimintasuunnitelma.pdf)>
- Ihmiskauppa (2009). Keskusrikospoliisin verkkosivut. 30.1.2009.
<<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/A95AE1046BA5196FC22571ED004A679A>>
- Jandl, M. (2007). Irregular Migration, Human Smuggling, and the Eastern Enlargement of the European Union. *International migration review* 41, 291–315.
- Johnston, R. J., D. Gregory & D. M. Smith (1994; toim.). *The dictionary of human geography*. 3. pain. 724 s. Blackwell Publishers, Oxford.
- Jones, M., R. Jones & M. Woods (2004). *An introduction to political geography*. 202 s. Routledge, London.
- Jukarainen, P. & H. Eskelinen (2005). Rajat muuttuvat ja säilyvät. *Terra* 117: 3, 145–146.
- Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien

- yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (2007a). Valtiosopimus 71/2006. Finlex. 27.6.2007.
- <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060071/20060071_2>
- Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja maitse, meritse ja ilmaitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä (2007b). Valtiosopimus 73/2006. Finlex. 27.6.2007.
- <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060073/20060073_2>
- Kaplan, D. H. (1999). Territorial identities and geographic scale. *Teoksessa* Herb, G. H. & D. H. Kaplan (toim.): *Nested identities, nationalism, territory, and scale*, 31-52. Rowman & Littlefield publishers, Inc, Lanham, Maryland.
- Khodyreva, N. (2004). The problem of trafficking in women at the transnational and national levels. *Teoksessa* Christensen, H. R., B. Halsaa & A Saارينen (toim.): Crossing borders. Remapping women's movements at the turn of the 21st century. *University of Southern Denmark studies in history and social sciences* 280, 239–254. University Press of Southern Denmark, Odense.
- Kirkas, T. (2002; toim.). *Eurooppa ja ihmissalakuljetus*. 95 s. Suomen pakolaisapu ry, Helsinki.
- Kleemans, E. (2003). The social organisation of human trafficking. *Teoksessa* Siegel, D., H. V. D. Bunt & D. Zaitch (toim.): Global organized crime; trends and developments. *Studies of organized crime* 3, 97–105. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Kofman, E. (2003). Rights and citizenship. *Teoksessa* Agnew, J., K. Mitchell & G. Toal (toim.): A companion to political geography. *Blackwell companions to geography* 3, 393–407. Blackwell Publishers, Malden.
- Kofman, E. (2005). Citizenship, migration and the reassertion of national identity. *Citizenship studies* 9: 5, 453–467.
- Kontula, A. (2008). Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa. *Polemos*. 320 s. Like, Helsinki.
- Koser, K. (2007). Refugees, transnationalism and the state. *Journal of ethnic and migration studies* 33, 233–254.
- Koskela, H., S. Tani & M. Tuominen (2000). ”Sen näköinen tyttö”. Tutkimus katuprostituution vaikutuksista helsinkiläisten naisten arkeen. *Helsingin kaupungin tietokeskus tutkimuksia* 5. 163 s.

- Kosonen, K. (2000). Kartta ja kansakunta. Suomalainen lehdistökartografia sortovuosien protesteista Suur-Suomen kuviin 1899–1942. *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia* 793. 389 s. Helsinki.
- Lehti, M. & K. Aromaa (2002). Trafficking in human beings, illegal immigration and Finland. 84 s. *Heuni Publication series* 38. Helsinki University Press, Helsinki.
- Lehti, M. & K. Aromaa (2004). Trafficking in women and children in Europe. *Teoksessa* Nevala, S. & K. Aromaa (toim.): Organized crime, trafficking, Drugs: selected papers presented at the annual conference of the European society of criminology, Helsinki 2003. *HEUNI* 42, 114–123.
- Lindell, I. (2009). 'Glocal' movements: place struggles and transnational organizing by informal workers. *Geografiska Annaler* 91 B: 2, 123–136.
- Massey, D. (2004). Geographies of responsibility. *Geografiska annaler* 86 B: 1, 5–18.
- Massey, D. (2005). *for space*. 222 s. SAGE Publications Ltd, London.
- Media coverage of human trafficking and its prevention (2007). Interim report. Independent journalism center. 15.10.2009.
<http://www.winrock.org.md/files/Documents/Monitoring/raport_100507.pdf>
- Melin, H. (2005). Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat. *Teoksessa* Räsänen, P., A-H. Anttila & H. Melin (toim): *Tutkimus menetelmien pyörteissä*, 53–65. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Moisio, S. (1997). Kriittinen geopolitiikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: uhkakuivatutkimuksen teoriaa empiirisin esimerkein. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 158. Maantieteen laitos, Turun yliopisto.
- Moisio, S. (2000). Pohjoisen alueen geopolitiikka: pohjoinen periferia ja uuden Euroopan alueellinen rakentuminen. *Terra* 112: 3, 117–128.
- Moisio, S. (2003). Geopolitiikan viisi olemusta. *Teoksessa* Harle, V. & S. Moisio (toim.): *muuttuva geopolitiikka*, 17–35. Gaudeamus, Helsinki.
- Moisio, S. (2003). Geopolitiikka kamppailuna. *Teoksessa* Harle, V. & S. Moisio (toim.): *muuttuva geopolitiikka*, 93–109. Gaudeamus, Helsinki.
- Moisio, S. (2008). Finlandization versus westernization: political recognition and Finland's European Union membership debate. *National identities* 10: 1, 77–93.
- Moring, I. (2001). Space and politics of identity. *Teoksessa* Contesting the frontiers. Media and dimensions of identity. *Northern perspectives* 2, 165-186. NORDICOM, Göteborg university, Göteborg.
- Morley, D. (2000). *Home territories. Media, mobility and identity*, 340 s. Routledge,

- London.
- Mountz, A. (2003a). Locating borders and the spaces between states: reflections on Canada's response to human smuggling. Workshop on immigrant incorporation October 24, 2003. Maxwell school of Syracuse university. 23.8.2009.
<<http://www.maxwell.syr.edu/moynihan/programs/iwgp/pdfs/Mountz.pdf>>
- Mountz, A. (2003b). Human smuggling, the transnational imaginery, and everyday geographies of the nation-state. *Antipode* 623–644.
- Mountz, A. (2004). Embodying the nation-state: Canada's response to human smuggling. *Political geography* 23: 323–345.
- Musto, J. L. (2009). What's in a name? Conflations and contradictions in contemporary U.S. Discourses of human trafficking. *Women's studies international forum* 32, 281–287.
- Müller, M. (2008). Reconsidering the concept of discourse for the field of critical geopolitics: towards discourse as language and practice. *Political geography* 27: 3, 322–338.
- Människohandel för sexuella och andra ändamål (2007). Rikskriminalpolisen. Lägerapport 9. 30.1.2009.
<http://www.polisen.se/mediaarchive/4347/3474/4637/Manniskohandel_Lagesrapport_%209_rkp.pdf>
- Nadig, A. (2002). Human smuggling, national security and refugee protection. *Journal of refugee studies* 15: 1, 1–25.
- Nagel, C. R. (1999). Social justice, self-interest and Salman Rushdie. *Teoksessa* Proctor, J. P. & D. M. Smith (toim.): *Geography and ethics*, 133–146. Routledge, New York.
- Newman, D. (2008). Boundaries. *Teoksessa* Agnew, J., K. Mitchell & G. Toal (toim.) A companion to political geography. *Blackwell companions to geography* 3, 123–137. Blackwell Publishers, Malden.
- Newman, D. & A. Paasi (1998). Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography. *Progress in human geography* 22: 2, 186–207.
- Nieminen, L. (2005). Nais- ja lapsikauppa ihmisoikeusongelmana. *Oikeus* 34, 130–156.
- Nya marknader för människohandel (2007). Ruotsin keskuspoliisin tiedote 6.12.2007. 21.1.2008. <<http://polisen.se/inter/util%5Cnodeid=21434&pageversion=1.jsp?articleid=10931550>>
- Organized illegal immigration into the European Union (2007). Europol publications.

3.4.2008.

http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Facilitated_Ill_egal_Immigration_FactSheet2007.pdf

- Ó Tuathail, G. (1998). Postmodern geopolitics? The modern geopolitical imagination and beyond. *Teoksessa* Ó Tuathail, G. & S. Dalby (toim.): *rethinking geopolitics*, 16–38. Routledge, London.
- Ó Tuathail, G. (2009). Placing blame: making sense on Beslan. *Political geography* 28: 1: 4–15.
- Paasi, A. (1996). Territories, boundaries and consciousness. The changing geographies of the Finnish-Russian border. *Belhaven studies in political geography*. 353 s. John Wiley & Sons, Chichester.
- Paasi, A. (2008). Territory. *Teoksessa* Agnew, J., K. Mitchell & G. Toal (toim.): A companion to political geography. *Blackwell companions to geography* 3, 109–122. Blackwell Publishers, Malden.
- Pehkonen, S. & E. Puumala (2008). Kehojen koreografia – kamppailu ruumiista vailta turvapaikkaa. *Terra* 120: 3, 159–168.
- Prostituutio Pohjoismaissa (2008). Konferenssiraportti. Tukholma 16.–17. lokakuuta 2008. 91 s. Norden, Pohjoismaiden ministerineuvosto.
<http://norden.org/pub/velfaerd/jamstalldhet/sk/ANP2008739.pdf>
- Rantanen, T. (1998). Globaali uutisvälitys. *Teoksessa* Kivikuru, U-M. & J. Pietiläinen (toim.): *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*, 44–52. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere.
- Richards, Kelly (2004). The trafficking of migrant workers: what are the links between labour trafficking and corruption. *International Migration* 42: 5, 148–168.
- Rijken, C. (2003). *Trafficking in persons: prosecution from a European perspective*. 323 s. T.M.C. Asser Press, The Hague.
- Rose, G. (2001). *Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials*. 229 s. Sage, London.
- Rytteri, T. (2009). Valtionyhtiön yhteiskunnallinen hyväksyttävyys – tapaus Kemijärven sellutehdas. *Terra* 121: 4, 273–284.
- Sack, R. D. (1986). Human territoriality: its theory and history. *Cambridge studies in historical geography* 7. 256 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sack, R. D. (1997). *Homo geographicus. A framework for action, awareness, and moral concern*. 292 s. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.

- Salmensivu, J. (2001). Jugoslavian hajoaminen alueellisena, etnonationalistisena konfliktina. *Terra* 113: 1, 35–42.
- Samarasinghe, V. (2005). Female labor in sex trafficking. A darker side of globalization. Teoksessa Nelson, L. & J. Seager (toim.): *A companion to feminist geography. Blackwell companions to geography*, 166–178. Blackwell Publishing, Malden USA.
- Sanomalehtien liitto (2008). 22.1.2008. <www.sanomalehdet.fi>
- Sassen, S. (2002). Global cities and survival circuits. Teoksessa Ehrenreich, B. & Hochschild, A.R. (toim): *Global woman, nannies, maids and sex workers in the new economy*, 254-274. Granta publications, London, UK.
- Scott, J. W. & H. Van Houtum (2009). Reflections on EU territoriality and the 'bordering' of Europe. *Political geography* 28: 5, 271–273.
- Scully, E. (2001). Pre-Cold War traffic in sexual labor and its foes: some contemporary lessons. Teoksessa Kyle, D. & R. Koslowski (toim.): *Global human smuggling*, 74–106. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Signatories to the United Nations Conventions on Transnational Organized Crime and its Protocols (2008). United Nations. 27.2.2008.
<<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/signatures.html>>
- Silk, J. (2000). Caring at a distance: (Im)partiality, moral motivation and the ethics of representation. *Ethics, place and environment* 3, 303–322.
- Silvey, R. (2005). Borders, embodiment, and movement: feminist migration studies in political geography. Teoksessa Nelson, L. & J. Seager (toim.): *A companion to feminist political geography. Blackwell companions to geography*, 138-146. Blackwell Publishing, Malden USA.
- Smith, D. M. (2000). *Moral geographies: ethics in a world of difference*. 244 s. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Staring, R. (2003). Smuggling aliens toward the Netherlands: the role of human smugglers and transnational networks. Teoksessa Siegel, D., H. V. D. Bunt & D. Zaitch (toim.): *Global organized crime; trends and developments. Studies of organized crime* 3, 105–116. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- The Role of the Media (2008). The Vienna Forum to fight Human Trafficking 13-15 February 2008, Austria Center Vienna. Background Paper 012 Workshop: in Building Images. Luettu 15.1.2009. <<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Marika-Misc/BP012TheRoleoftheMedia.pdf>>
- Trafficking for forced labor (2006). UK country report. Anti-Slavery international.

14.10.2009.

http://www.antislavery.org/english/resources/reports/download_antislavery_publications/forced_labour_reports.aspx

Trafficking in human beings: global patterns (2006). UNODC April 2006. 17.4.2008.

http://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf

Tuan, Y-F. (1986). *Morality and imagination. Paradoxes of progress*. 209 s. The university of Wisconsin Press, Madison.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 158 s.

Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2007). Resolution adopted by the General Assembly. GA Res. 55/25, 8 November 2000. 7.11.2007.

http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf

YK:n ihmisoikeussopimukset ja -valitukset (2009). YK-liiton verkkosivut. 1.9.2009.

<http://www.ykliitto.fi/useinkysyttya/etusivu#io-sopimukset%20ja%20valitukset>

Vuolteenaho, J. (2002). ”Uusia sanoja, uusia maailmoja”: tekstuaalisuus, sosiaalisesti tuotettu tila ja maantieteen kulttuurinen käänne. *Terra* 114: 4, 237–252.

Väyrynen, R. (2003). Illegal immigration, human trafficking, and organized crime. United Nations University/World Institute for Development Economics Research. *Discussion paper* 72.

Viitattut arkistolähteet

Helsingin Sanomat

HS 8.1.2001 Mustasta Afrikasta paetaan halki Saharan

HS 15.1.2006 Myös maastamuuttajien ihmisoikeudet turvattava, Pääkirjoitus, YK:n ihmisoikeusvaltuutettu Mary Robinson

HS 21.1.2001 Raja-asetat valmiina Schengeniin, Pihlaja Jaakko

HS 5.2.2001 Ihmissalakuljetuksen piirteitä on havaittu Suomen ja Venäjän rajalla, STT

HS 9.2.2001 EU nopeuttamaan turvapaikkaprosessia, Mannila Johanna

HS 10.2.2001 EU tiukentaa rangaistuksia ihmisten salakuljettajille, Mannila Johanna

HS 18.2.2001 Salakuljettajien alus karille Ranskassa, Ristimäki Juha

HS 21.2.2001 Schengenin sopimus kaataa Euroopan raja-aitoja, Yrjämä-Rantinoja

Tellervo

HS 25.3.2001 Rajavartiolaitoksen päällikkö pelkää ihmisten salakuljetuksen lisääntyvän,
Lapintie Pyry & Hyytinen Tuomas

HS 23.4.2001 Belgia taistelee albaanimafiaa vastaan, Tuohinen Petteri

HS 3.6.2001 Doverilaisten mielestä siirtolaisia on jo tarpeeksi, Sipilä Annamari

HS 18.6.2001 Rauhanturvaajat yrittävät sulkea tien sisseiltä Kosovoon, Niemi Kaius

HS 6.7.2001 Ranskassa tuhansia kotiorjia, Ristimäki Juha

HS 13.7.2001 Schengenin raja vuotaa kuin seula Arlandan lentokentällä Ruotsissa

HS 4.8.2001 Eurooppa haluaa valikoida siirtolaisensa, Hakkarainen Petri

HS 17.8.2001 Poliittisilla päätöksillä voidaan luoda turvallisempaa Eurooppaa, Rajamäki
Kari, sisäministeri

HS 24.8.2001 Australia pyrkii vahvistamaan rooliaan Tyynellämerellä, Kangasluoma
Jaakko

HS 31.8.2001 Unelma paremmasta elämästä murenee velkavankeudessa, Galkin Marina

HS 29.9.2001 EU sopi ihmiskaupan rangaistuksista, Pulkkinen Pauliina

HS 23.11.2001 Suomi ja Venäjä torjuvat yhdessä laitonta maahantuloa, Härkönen Leena

HS 3.12.2001 Turvapaikanhakijoita hyödynnetään poliittisesti, Pääkirjoitus, YK:n
pakolaisasiain päävaltuutettu Ruud Lubbers

HS Sunnuntai 2.2.2006 Seksiä, seksiä, seksiä, Sundberg Anneli

HS 15.2.2006 Finnairin lisääntyvät Kiinan-reitit huolestuttavat rajavartiostoa, Harju Jukka

HS 29.3.2006 Uutta yhteistyötä venäjän kanssa, Pääkirjoitus, Himanen Keijo

HS 7.4.2006 Seksin säännölliset ostajat eivät säiky lakia, Parkkonen Mika

HS 23.5.2006 Seksin ostokiellolle on vahvoja perusteita, Visakorpi Marika

HS 24.5.2006 Kisaturisti, pysäytä ihmiskauppa!, Markula Siri

HS 1.7.2006 Kuultava oikeudessa: Kehitysvammainen luuli menevänsä naimisiin,
Paakkanen Mikko

HS 21.7.2006 Ihmiskaupan uhreille oma oleskelulupatyyppe, Mikko Paakkanen

HS 21.7.2006 Kehitysvammaisen paritus oli törkeää ihmiskauppaa, Kerkelä Lasse

HS 10.9.2006 Aasiassa ja Euroopalla yhteiset ongelmat, Viitanen Anita-Kelles

HS 17.9.2006 Sunnuntai ”Kansalaisten turvallisuutta vahvistettava EU:ssa”, Rajamäki
Kari

HS 27.9.2006 Tiettyjä huolenaiheita, Aittokoski Heikki

HS 3.10.2006 Sallivampi siirtolaispolitiikka olisi Euroopan etu, Hongell Petra

HS 30.10.2006 Venäjä ja EU haluavat yhteistyötä rajoille, Karismo Anna

Dagens Nyheter

- DN 16.1.2001 Fransk tull hittade 33 kurder i lastbil
- DN 5.2.2001a Blair vill stoppa illegal invadring
- DN 5.2.2001b Invandringspolitik och brottsbekämpning. Brott angrips på EU-nivå,
Herdström Ingrid
- DN 8.2.2001 Kommande förslag från regeringen: ”Skärpta straff för kvinnohandel”,
Bodström Thomas & Maj-Inger Klingvall
- DN 9.2.2001 Ge kvinnorna en fristad, Ledare
- DN 10.2.2001 Seg kamp mot sexslaveri, Stenberg Ewa
- DN 16.2.2001 Gränserna vidöppna för kvinnohandel, Björlin Sanna
- DN 18.2.2001 Smugglare övergav flyktingbåt, Holmberg Mats
- DN 4.3.2001 Treåring gömd under kanaltåget
- DN 9.3.2001 FN-soldater går utbildning om kvinnor och barn
- DN 23.3.2001 Tur och retur, Noll Gregor, Lektor i folkrätt, Lunds universitet
- DN 28.3.2001 ”Det måste bli lättare att söka asyl”, Blomgren Stina
- DN 23.4.2001 Returbiljett bara för syns skul, Flykten till Europa/del 2, Palme Christian
- DN 24.4.2001 Slaveri/del 2. Europas osynliga kvinnor, Meri Tiina
- DN 30.4.2001 ”Tänk på barnen, Lindh”, Görel Thurdin & Simone Ek
- DN 12.5.2001 Bort ska bara det som syns, Meri Tiina
- DN 28.5.2001 Hårdare tag mot människohandel
- DN 11.6.2001 EU och USA har nya fokus, Hörna/Per Ahlin, ledare
- DN 29.6.2001 Hon rymde till jungeln för att slippa bli såld, Andersson Sofia
- DN 8.9.2001 Lördag/Söndag, Kärlek och kriminalitet
- DN 27.9.2001 Människohandel. Moldaviska flickor tvingades till sex, Falkkloo Bengt
- DN 4.10.2001 Två års fängelse för koppleri, Falkkloo Bengt
- DN 8.10.2001 ”Män måste säga ifrån”, By Ulrika
- DN 21.3.2006 Utsällning om människohandel, Söderling Fredrik
- DN 3.4.2006 Claes Borgström: ”Bojkotta VM på grund av bordellerna”, Lewenhagen Jan
- DN 4.4.2006 Lagrell: ”Det är en politisk fråga”, Hall Thomas
- DN 4.4.2006 ”Överdrivet och föga meningsfullt” tycker tyska kvinnoförbund, Hall

Thomas

DN 20.4.2006 Många lämnar Fuqing för livet i väst, Petersson Torbjörn

DN 25.4.2006 Sexköp kan straffas på hemmaplan, Dahlström-Lannes Monica, Ecpat
Sverige

DN 27.4.2006 Högst tre månaders väntan på asylbesked för barnfamilj, Holmberg Barbro

DN 8.9.2006 Sexhandeln ställs ut, Sandberg Petra

DN 8.10.2006 ”Samma kvinnosyn i Sverige som bland talibanerna”,
jämsställhetsombudsman Borgström Claes

DN 9.11.2006 Familjer i smuglinghärva dna-testas, Kihlström Staffan

13.11.2006 Billström kritiserades för traffickinglag, Hennéus Mårten & Hans-Henrik
Rönnow

DN 22.11.2006 Flyktingar stoppade vid Öresundsbron, Rothenborg Ole

DN 7.12.2006 Flera fall av människosmuggling, Kihlström Staffan